



## Kandidatspeciale

Søren Westerberg

### ”zur moralischen Verbesserung der Neger”

Det danske syn på afrikanere, 1784-1792



”Am I not a man and a brother?”  
- den britiske abolitionistbevægelses logo

Vejleder: Per Nielsen

Afleveret den: 28/05/09

## Indhold

Abstract	1
Indledning	2
Disposition	4
Kronologi	4
Definitioner	5
Materiale	6
Debatlitteratur	6
Regeringsdokumenter	8
Styrker og svagheder ved de valgte kilder	9
Forskningskarakteristik	10
Analyseapparat	16
Postkolonialisme og racisme	16
Konteksten	18
Oplysningens tveæggede sværd	18
Danskernes kolonier – stedet for mødet med afrikanerne	22
Slaveri, slavehandel og den danske andel heri	24
Perspektiveringsgrundlag: det britiske syn på afrikanere	27
Analyse	31
Debatlitteratur	32
Peder Paludan, 1784	32
Paul Erdmann Isert, 1788	35
Johan Christian Schmidt, 1788	44
Peder Paludan, 1790	47
Hans West, 1790	49
En reaktion på Wests artikel, 1791	54
Georg Høst, 1791	57
Hans West, 1793	59
Regeringsdokumenter	67
Schimmelmans pro memoria til kommissionens medlemmer	69
Forestillingen og resolutionen	71
Konklusion	80
Sporene frem til i dag	83
Trykt materiale	84
Litteratur	85

Specialets omfang: 232.098 tegn svarende til ca. 96,7 normalsider.

**“zur moralischen Verbesserung der Neger”**  
– the Danish view of Africans, 1784-1792  
Søren Westerberg, 2009

## Abstract

This thesis investigates the Danish view of Africans and African slaves at the time of the abolition of the Danish slave trade in 1792 and indicates whether this view can be characterized as racist, while also comparing it to the British view of Africans in the same period. The basis for this examination all originates from 1784 to 1793 and consists of public literature expressing views on Africans and government documents regarding the abolition of the Danish slave trade. The scrutiny of the sources rests partly upon discourse analysis – well known in postcolonial studies – and partly upon George Fredricksons definition of racism, which in short states that racism exists when one ethnic group or historical collective rules or excludes another group on the basis of differences regarded innate and unbridgeable.

The encounter between the Danes and the Africans was set both at the Danish colonial establishments on the Gold Coast of Guinea as well as in the Danish West Indies, where thousands of Africans were brought into slavery on the sugar plantations.

It is not possible to give an unambiguous description of the Danish view of Africans in the period. Hans West, a Danish West Indian schoolmaster, was the most explicit racist. He considered the Africans lazy, proud, evil and thievish and was convinced that they were inferior to the Europeans. Georg Høst, a colonial official, and Johan Christian Schmidt, a plantation doctor, were not as hostile against the Africans as West, but nevertheless found it important through every-day discrimination to show the Africans that they were not the equals of the Europeans. At the other end of the scale stood the priest Peder Paludan and the doctor and colonial official Paul Isert. They both considered the Africans to be equals and brothers to the Europeans and strongly argued against the slave trade and slavery itself. They accused the Europeans of corrupting the Africans. The Danish government sought to improve the morals of the Africans through Christianizing them and making them live in accordance with European ideals. This was both a colonialist and a racist project, as it took for granted that the European values and way of life was more desirable than the African.

The Danish view of Africans in the period is quite similar to the British one, which also comprised full blown racists as well as abolitionists. Britain was in many respects the leading European nation at the time and thus had quite large influence on Danish policy and societal debate.

## Indledning

Det danske slavehandelsforbud af 1792 er ikke kun tankevækkende, fordi det var det første af sin art i Europa. Mændene bag det vidste, at det ville vække international opsigt og formentlig blive af historisk betydning; og alligevel er det ganske kortfattet. Forbuddets indledning erklærede, at slavehandelen skulle afskaffes, idet det ville "være velgørende og gavnligt"<sup>1</sup>, om de danske øer i Vestindien fremover kunne blive selvforsynende med slaver. Forbuddet skulle træde i kraft efter en overgangsperiode på ti år, og i løbet af den tid ønskede man at øge indførselen af nye slaver fra Afrika ved at stimulere handelen økonomisk og ligeledes gøre den fri for alle. Det er i bund og grund det, der står i forbuddet. Ethiske eller moralske overvejelser har ikke fundet vej til lovteksten, hvilket ellers ville virke naturligt. Det nærmeste man kommer, er en vag formulering om, at der må "sørges for at fremme Negrenes Ægteskaber, Oplærelse og Sædelighed".<sup>2</sup>

Men hvorfor denne tilbageholdenhed fra lovgiverens side? Ganske enkelt fordi, at den danske regering måtte gå på listefødder i forhold til spørgsmålet om selve slaveriets afskaffelse og anden form for indgriben i den personlige ejendomsret over slaverne.<sup>3</sup> Faktisk havde den kommission, der forberedte slavehandelsforbuddet, diskuteret muligheden for afskaffelse af selve slaveriet, og i kommissionens betænkning indgik forslag, der greb vidt ind i den personlige ejendomsret. Men man vidste som nævnt, at det var følsomme sager man pillede ved. Betænkningen blev i den oplyste enevældes navn trykt i landets ledende tidsskrift *Minerva*, men vel at mærke i en redigeret udgave, der var støvsuget for elementer, der kunne vække mistanke blandt slaveejerne om indgriben i slavernes forhold og dermed i ejendomsretten.<sup>4</sup> Regeringen ville undgå mere ballade end hvad selve slavehandelsforbuddet ville resultere i. Denne lille censur sag pirrer nysgerrigheden. Visse synspunkter om forandringer i slavernes leveforhold var åbenbart for kontroversielle til at blive offentliggjort. Altså måtte der herske vidt forskellige opfattelser af de afrikanske slaver generelt.

Dykker man ned i sagsakterne bag slavehandelsforbuddet og kigger nærmere efter, løfter sløret sig da også så småt for en del af dansk kolonihistorie, som forskningen hidtil ikke har beskæftiget sig meget med. Nemlig synet på den gruppe mennesker, som var genstand for slavehandelsforbuddet; synet på de afrikanske slaver. Dette menneskesyn kom ikke alene til udtryk i de ovennævnte regeringsdokumenter. Før 1792

---

<sup>1</sup> Gøbel, Erik: *Det danske slavehandelsforbud 1792 – Studier og kilder til forhistorien, forordningen og følgerne*, Odense 2008, s. 302

<sup>2</sup> Gøbel 2008, s. 303

<sup>3</sup> Sst., s. 104

<sup>4</sup> Sst., Green-Pedersen, Sv. E.: The History of the Danish Negro Slave Trade, 1733-1807 – An Interim Survey Relating in Particular to its Volume, Structure, Profitability and Abolition, i *Revue française d'histoire d'Outre-Mer*, bind 62, 1975, s. 216

blev slavehandel, afrikanere og afrikanske slaver både direkte og indirekte diskuteret i danske bøger og tidsskrifter. Ved at læse disse tekster med andre briller, end de fleste faghistorikere har gjort hidtil, bliver det muligt at karakterisere det danske syn på afrikanere, som det kom til udtryk i regeringsdokumenter og debatliteratur. En sådan undersøgelse er interessant, fordi den vil bringe os tættere på historiens aktører; den kan give os et indblik i deres mentale univers og et bedre grundlag for at forsøge at forstå en del af deres verdensbillede og deres reaktion på det kulturmøde, der fandt sted i forbindelse med europæernes kolonisering af Afrika og Amerika.

Således vil dette speciale gennem studier af samtidig debatliteratur og regeringsdokumenter undersøge det danske syn på Afrikas befolkning syd for Sahara samt på indbyggere af afrikansk herkomst i Dansk Vestindien i tiden umiddelbart omkring det danske slavehandelsforbud i 1792. Hvordan kan dette eller disse menneskesyn karakteriseres, og var der elementer af racisme i det? Hvordan placerer det sig i forhold til det britiske syn på den samme gruppe mennesker?

Jeg har valgt at perspektivere undersøgelsens resultater til britiske forhold af flere årsager. For det første var den danske slavehandelsdebat og selve slavehandelsforbuddet stærkt inspireret af udviklingen i Storbritannien, der ligeledes var samtidens førende kolonimagt og i høj grad den politiske trendsætter. Den danske finansminister Ernst Schimmelmann, der var arkitekten bag slavehandelsforbuddet, vidste, at briterne var på trapperne med et lignende forbud.<sup>5</sup> Schimmelmann regnede ikke med, at briterne, verdenshavens herskere, efter selv at have forbudt slavehandelen ville tolerere slavehandel i det hele taget, og derfor mente han og den danske regering, at man lige så vel kunne foregribe begivenhedernes gang og udstede forbuddet. Endvidere var de danske kolonier i Vestindien stærkt angelsaksisk præget, da langt de fleste plantageejere var briter – det havde vist sig vanskeligt at overbevise danske investorer om at flytte ud under de fremmede himmelstrøg.<sup>6</sup>

Det er klart, at en undersøgelse som denne har visse begrænsninger. Den gør mig ikke i stand til at udtale mig om, hvad den almindelige dansker på gaden eller bag ploven gjorde sig af tanker om afrikanere – hvis de overhovedet gjorde sig nogen. Det jeg bliver i stand til at udtale mig om er, hvilke synspunkter om afrikanere og afrikanske slaver der florerede i den danske kulturelle og politiske elite, da det fortrinsvis var disse kredse, der havde adgang til det materiale, der har dannet grundlag for min undersøgelse.

---

<sup>5</sup> Gøbel 2008, s. 41

<sup>6</sup> Hornby, Ove: *Kolonierne i Vestindien*, København 1980, s. 190

## Disposition

Først følger nogle indledende afsnit om fremstillingens kronologi, om begrebsdefinitioner, om materialet der skal analyseres og om den hidtidige forskning i emnet.

Herefter falder fremstillingen i fire hovedafsnit; nemlig ”Analyseapparat”, ”Konteksten”, ”Analyse” og ”Konklusion”. I første afsnit opstiller jeg på grundlag af teoretiske overvejelser et analyseapparat, der danner grundlag for undersøgelsen af kilderne. Analyseapparatet skal gøre det muligt at vurdere, hvad menneskene bag de enkelte kilder hæfter sig ved i deres beskrivelse af afrikanere og afrikanske slaver. Ligeledes skal det være muligt at vurdere, om kilderne giver udtryk for racisme i en form som defineres nærmere nedenfor.

I andet afsnit, forud for selve analysen af kilderne, vil jeg skabe en historisk ramme for forståelse af den kontekst, som kilderne skal ses som en del af. Denne ramme vil bestå af kortfattede – og bestemt ikke udtømmende – redegørelser for det danske og europæiske møde med afrikanerne i kolonierne og involveringen i slaveriet samt tidens filosofiske og videnskabelige strømninger. I slutningen af denne hoveddel vil jeg dykke mere specifikt ned i det britiske syn på afrikanere og afrikanske slaver i sidste halvdel af 1700-tallet for at skabe grundlaget for perspektivering af analysens resultater.

Selve analysen i tredje hovedafsnit er fremstillingens vægtigste del. Kilderne vil i kronologisk rækkefølge blive trukket igennem det opstillede analyseapparat og resultaterne heraf vil sideløbende blive perspektiveret til britiske forhold. Sluttelig vil resultaterne blive sammenfattet og vurderet i forhold til problemformuleringen.

Længere citater er af hensyn til læsevenligheden skilt ud fra brødteksten.

## Kronologi

1784-1792 er valgt som kronologisk afgrænsning for denne fremstilling. Udgangspunktet er 1784, fordi dette år var rammen for det regeringsskifte – eller statskup om man vil – der gav kronprins Frederik den reelle magt efter Høegh-Guldbergs tolv år lange styre.<sup>7</sup> Bag planerne om at styrte Høegh-Guldberg stod ud over kronprinsen en kreds af unge, adelige embedsmænd med magtdrømme – blandt andre den 37-årige Ernst Schimmelmänn, der i 1783 havde måttet forlade sin post som chef for Kommercekollegiet grundet uoverensstemmelser med Høegh-Guldberg. Efter regeringsskiftet blev Schimmelmänn finansminister og sidenhen i 1788 medlem af Gehejmestatsrådet, hvorfra han sammen med Bernstorff og Reventlow styrede reformpolitikken; deriblandt det danske slavehandelsforbud.<sup>8</sup>

---

<sup>7</sup> Feldbæk, Ole: Den lange fred, i Olaf Olsen (red.): *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie*, bind 9, København 2003, s. 234

<sup>8</sup> Göbel 2008, s. 26

Slavehandelsforbuddet kan altså ses som en del af den reformperiode, der blev indvarslet med regeringsskiftet i 1784, der således ikke alene medførte store omvæltninger i det danske landbrug, men også betød forandringer i kolonierne i Afrika og Vestindien.

Udover de politiske forandringer var 1784 ligeledes året for det første regulære danske indlæg i debatten om slaveri og slavehandel; nemlig Peder Paludans *Brev til Damerne paa de vestindiske Øer*.<sup>9</sup> Hermed begyndte en tid, hvor den almindelige debat om frihed, lighed og broderskab i samtidens tidsskrifter for en stund blev krydret med mere eksotiske indlæg om ulykkelige afrikanere, sadistiske slaveejere og rædsler i kolonierne.

Slavehandelsforbuddet udstedtes i 1792, og det er således et logisk sted at sætte punktum for denne fremstilling. Dog er en enkelt kilde fra 1793 medtaget; nemlig Hans Wests *Bidrag til Beskrivelse over Øen Ste Croix med en kort Udsigt over St. Thomas, St. Jean, Spanishtown og Crabeneiland*. Hans West er en vigtig bidragsyder i forhold til min problemformulering, og da kilden fra 1793 er en logisk fortsættelse af hans første udgivelse fra 1790, giver det mening at medtage begge udgivelser i fremstillingen.

## Definitioner

I fremstillingen vil der blive anvendt flere begreber, der har behov for at blive præciseret. For det første er det værd at overveje, om man bør betegne den afrikanske befolkning som *negre* eller *afrikanere*. ”Neger” er som bekendt den traditionelle danske betegnelse for en person med afrikansk udseende. Oprindeligt har det ikke været et nedsættende ord, men alligevel har den generelle opfattelse af udtrykket ændret sig; givetvis under indflydelse af engelsk og amerikansk, hvor *negro* opfattes nedsættende. Således anbefalede Dansk Sprognævn så sent som i september 2008, at man er tilbageholdende med at anvende udtrykket, da mange vil opfatte det nedsættende.<sup>10</sup> I denne fremstilling vil derfor gælde, at den afrikanske befolkning betegnes som afrikanere. Udtrykket ”neger” samt det ofte forekommende *negerslaver* vil kun blive anvendt, hvor det i respekt for kilderne er nødvendigt; eksempelvis i citater.

Når der i fremstillingen skrives om afrikanere eller afrikanske slaver, skal betegnelsen forstås som Afrikas befolkning syd for Sahara, navnlig de områder i Vestafrika hvorfra slaver blev udskibet til kolonierne i Amerika, eller mennesker, der stammer fra disse områder. Den del af områderne, som de danske besiddelser befandt sig i, betegnes i det følgende som *Guldkeysten*.

---

<sup>9</sup> Knap, Henning Højlund: Danskerne og slaveriet, i Peter Hoxcer Jensen (red.): *Danske kolonihistorie – indføring og studier*, Århus 1983, s. 156

<sup>10</sup> <http://www.dsn.dk/nfs/2008-3.htm>. Betegnende for denne udvikling er det også, at tidsskriftet *Journal of Negro History* i 2001 skiftede navn til *Journal of African American History*.

Ved *dansk* forstås i denne fremstilling alle områder og personer hørende under den danske konges overhøjhed. Således gælder det altså for Danmark, Norge, hertugdømmerne og kolonierne.

Endelig skal det kort understreges, at betegnelsen *Amerika* ikke dækker over vore dages USA men over de koloniserede områder i Nord- og Sydamerika samt Caribien.

I denne sammenhæng menes der med betegnelsen *slave* et menneske eller efterkommer af et menneske af afrikansk herkomst, som er bragt til de vestindiske kolonier og der købt af en plantageejer således, at denne har ejendomsret over slaven på linje med eksempelvis husdyr og arbejdsredskaber.

Der vil endvidere ofte blive refereret til *abolitionistbevægelsen*. Herved forstås den folkelige bevægelse som opstod først og fremmest i Storbritannien, men også i Frankrig, i protest mod slavehandelen. Ved abolitionist forstås et menneske, som deler holdninger med denne bevægelse.

## **Materiale**

Det er klart, at denne fremstillings overordnede tema – en gruppe af menneskers syn på en anden – kan forekomme noget abstrakt sammenlignet med for eksempel en undersøgelse af handelsrelationer, hvor studier af regnskaber og toldbøger kan danne et håndgribeligt udgangspunkt for analysen.

Derfor må man gøre sig flere overvejelser omkring valg af materiale til besvarelse af min problemformulering. For eksempel ville studier af upublicerede manuskripter eller korrespondance i relevante private og offentlige arkiver givetvis kunne belyse emnet, men den fremgangsmåde forekommer uhensigtsmæssig med tanke på den store mængde materiale, der i givet fald skulle gennemgås. Under alle omstændigheder vil et sådant arbejde næppe kunne gennemføres i løbet af den tid, der er til rådighed for udarbejdelse af et universitetsspeciale.

En anden og meget mere oplagt indgangsvinkel er samtidige trykte kilder i form af eksempelvis tidsskrifter, rejseberetninger, lovgivning, betænkninger og lignende. Valget af kilder til denne fremstilling er derfor faldet på sådant materiale, der i større eller mindre omfang relaterer sig til problemformuleringen anført ovenfor. Disse kilder har jeg valgt overordnet at inddele i to grupper, som jeg betegner henholdsvis debatliteratur og regeringsdokumenter.

Til perspektivering til det britiske syn på afrikanere og afrikanske slaver, er historisk faglitteratur anvendt. Denne vil blive præsenteret nedenfor i forskningskarakteristikken.

## ***Debatliteratur***

Den danske debat om slavehandelens afskaffelse var ikke nær så levende og omfattende som den britiske. Dette skal ses i sammenhæng med, at Danmark i modsætning til Storbritannien ikke havde noget parlament



som platform for en samfundsdebat, samt at mange medlemmer af den danske samfundselite direkte eller indirekte var økonomisk involveret i slavehandelen og/eller sukkerproduktionen. Det gjaldt for eksempel både Ludvig Holberg og den danske kongefamilie – ligesom den engelske, franske, spanske, portugisiske og preussiske kongefamilie var involveret i sukkerhandelen.<sup>11</sup> Digtere som Oehlenschläger og Schiller blev understøttet økonomisk af mænd, der tjente store penge på det slaveproducerede sukker – blandt andre Ernst Schimmelmänn. Ligeledes var det sukkerhandelen, der havde løftet Københavns handelsstand op på internationalt niveau.<sup>12</sup> Altså var store dele af det københavnske borgerskab og den kulturelle elite i en vis udstrækning direkte eller indirekte afhængig af sukkerindustrien, hvorfor man kan forestille sig, at flere af disse afstod fra at kritisere slavehandelen.

Gruppen af debatlitteratur omfatter materiale udkommet enten i form af bøger eller indlæg i samtidige tidsskrifter. Debattørerne omfatter en håndfuld mænd, hvoraf den ene, Peder Paludan aldrig opholdt sig i Dansk Vestindien eller på Guldkysten – man kunne altså sagtens have en mening om afrikanere uden nogensinde af have mødt en.<sup>13</sup> Debatindlægene samt de respektive forfatters baggrunde skal her kort skitseres.

*Peder Paludan* fødtes i 1755 og uddannede sig til præst. I 1780 fik han i Tømmerup sin første flok at røgte. Han var en kendt prædikant i sin samtid, og i 1785 blev han kapellan ved Vor Frelses Kirke og endelig i 1790 slotspræst i Fredensborg. Han døde i 1799.<sup>14</sup> Paludan var en flittig skribent, og fra hans hånd er tre debatindlæg medtaget her, nemlig *Brev til Damerne paa de vestindiske Øer* fra 1784 samt *Udsigter til Slavehandelens Ophævelse* og *Om Slavehandelens Ophævelse* fra 1790.

*Paul Erdmann Isert* fødtes i 1756 og uddannedes til læge; formentlig i København. Han udsendtes i 1783 til forterne i Guinea, hvor han skulle virke som kirurg. Han opholdt sig der i flere år og fik ligeledes lejlighed til at besøge Dansk Vestindien i en kortere periode under en rejse til København.<sup>15</sup> I 1788 udgav Isert *Reise nach Guinea und den Caribäischen Inseln in Columbien, in Briefen an seine Freunde Beschrieben*. Isert stod i nær forbindelse med Schimmelmänn, men dette forhold havde næppe indflydelse på hans meninger om slaveriet og slavehandelen.<sup>16</sup>

*Georg Høst* blev kandidat i teologi i 1755 og udsendtes i 1769 som sekretråd til St. Thomas. I 1776 vendte han tilbage til Danmark og blev

---

<sup>11</sup> Green-Pedersen, Sv. E.: Danmarks ophævelse af negerslavehandelen, i *Arkiv*, bind 3, København 1969, s. 23.

<sup>12</sup> Nielsen, Per (red.): *Fra slaveri til frihed*, København 2001, s. 87

<sup>13</sup> Ligesom man i dag sagtens kan have meninger om eksempelvis muslimer og deres traditioner uden at kende en muslim.

<sup>14</sup> Kornerup, Bjørn: Paludan, Peder, i *Danske Biografiske Leksikon*, bind 11, red. Sv. Cedergreen Bech, København 1982

<sup>15</sup> Green-Pedersen, Sv. E.: Isert, Paul Erdmann, i *Danske Biografiske Leksikon*, bind 7, red. Sv. Cedergreen Bech, København 1981, s. 137-139

<sup>16</sup> Gøbel 2008, s. 15

få år senere sekretær i Udenrigsdepartementet.<sup>17</sup> Høst udgav i 1791 *Efterretninger om Øen Sanct Thomas og dens Gouvernør, optegnede der paa Landet fra 1769 indtil 1776*.

*Hans West* blev student i Odense i 1776 og studerede derefter filologi. I 1788 søgte og fik han stilling som rektor ved Det vestindiske skoleinstitut på St. Croix; i 1799 søgte han om at blive afskediget og fratrådte.<sup>18</sup> Fra Wests hånd er der her medtaget to udgivelser, henholdsvis ”Beretning om det danske Eiland St. Croix i Vestindien fra Juniimaaned 1789 til Juniimaanedes Udgang 1790” i tidsskriftet *Iris* samt bogen *Bidrag til Beskrivelse over Øen Ste Croix med en kort Udsigt over St. Thomas, St. Jean, Spanishtown og Crabeneiland* fra 1793.

I 1791 kunne man i *Kjøbenhavnske lærde Efterretninger* læse en skarp reaktion på Wests artikel i *Iris*. Forfatteren er desværre anonym, men det var ikke ualmindeligt i samtiden. Artiklens mulige ophav vil jeg redegøre for i analysen.

*Johan Christian Schmidt* var læge og ansat på de schimmelmanske plantager på St. Croix – således stod han i tæt forbindelse med Ernst Schimmelmann.<sup>19</sup> Han udgav i 1788 i tidsskriftet *Samleren Blandede Anmærkninger, samlede paa og over Ejlandet St. Croix i Amerika*.

### *Regeringsdokumenter*

I sagens natur er det i forbindelse med slavehandelsforbuddet muligt at undersøge regeringsdokumenter med henblik på at finde svar på de spørgsmål, der bliver stillet i denne fremstilling. Ved at undersøge lovgivningsarbejdet, kan der skabes et bredere indtryk af det danske samfunds syn på afrikanere og afrikanske slaver i den relevante periode, end hvis man blot fokuserer på debatlitteratur. Endvidere bliver der mulighed for en sammenligning af henholdsvis offentlighedens og statens syn på i hvert fald afrikanske slaver og muligvis også afrikanerne som sådan. Jeg tager dette forbehold, idet staten må forventes fortrinsvis at forholde sig til de afrikanske slaver i Dansk Vestindien og ikke til Afrikas befolkning som sådan.

Regeringsdokumenterne omfatter et pro memoria fra Schimmelmann til kommissionsmedlemmerne, kommissionens forestilling, resolutionen og forordningen. Kort om sagsgangen i statsligt lovgivningsarbejde kan siges, at kongen nedsatte en kommission – som regeringen nedsætter kommissioner og udvalg i dag – der udarbejdede en betænkning; en forestilling med datidens sprogbrug. På grundlag af denne forestilling udstedte kongen en resolution, sin beslutning, der endelig mundede ud i selve

---

<sup>17</sup> Green-Pedersen, Sv. E.: Høst, Georg Hjersing, I *Dansk Biografisk Leksikon*, bind 7, red. Sv. Cedergreen Bech, København 1981, s. 68

<sup>18</sup> Green-Pedersen, Sv. E.: West, Hans, I *Dansk Biografisk Leksikon*, bind 15, red. Sv. Cedergreen Bech, København 1984, s. 421-422

<sup>19</sup> Gøbel 2008

lovteksten – den kongelige forordning. Således har jeg udvalgt de dokumenter, der repræsenterer hvert skridt i denne lovgivningsproces.

Selve forordningen er meget kortfattet og er allerede behandlet i fremstillingens indledning.

Schimmelmans pro memoria er interessant, fordi det kan give et indtryk af, hvad han gjorde sig af tanker om slavehandelsspørgsmålet allerede inden kommissionsarbejdet gik i gang.

Kommissionens forestilling kan vise os, hvad topembedsmænd og regeringsmedlemmer enedes om at kunne indstille til kongen med henblik på spørgsmålet om slavehandelen.

### *Styrker og svagheder ved de valgte kilder*

En del af debatlitteraturen kan nærmere defineres som rejseberetninger. Det gælder for Isert, Høst, West, Oxholm og Schmidt. Dermed skal ikke forstås, at det er en slags rejsedagbog; det er derimod en beskrivelse af et fremmedartet område eller land, om hvilket forfatteren har tilegnet sig kundskaber gennem ophold eller besøg i landet – eller blot gennem anden- eller tredjehånds beretninger.

Rejseberetningers værdi som kilde kan og bør naturligvis diskuteres. Denne værdi afgøres af hvilke spørgsmål, man stiller til sine kilder. Ønsker man at undersøge den afrikanske befolknings liv og skikke, altså en mere antropologisk undersøgelse, må man være meget opmærksom på, at europæiske rejseberetninger kan være stærkt tendentiøse og tillægge afrikanerne en adfærd, som er opstået i forfatterens tanker i mødet med det fremmede. Forfatteren kan fundamentalt misforstå afrikanernes handlinger og hensigter. I en undersøgelse af Afrikas befolkning liv og traditioner, kan europæiske rejsebeskrivelser altså ikke stå alene som kildegrundlag – de bør i det hele taget læses med mere end almindeligt kritiske briller.

Derimod kan rejseberetningerne glimrende anvendes til netop at belyse spørgsmål om det europæiske syn på afrikanerne. Disse kilder er jo skrevet med europæiske penne; de er nedfældede tanker opstået i europæiske hoveder i mødet med afrikanerne. Rejseberetningerne er naturligvis blevet læst i hjemlandet, og det er rimeligt at antage, at deres betragtninger i en vis udstrækning har vakt debat eller genklang og bundfældet sig blandt læserskaren. Hvor mange der har læst rejseberetningerne i samtiden, kan være vanskeligt at udtale sig om. For så vidt angår den del, der var trykt i tidsskrifter, kan man imidlertid give et kvalificeret bud.

Månedsskriftet *Minerva* udkom fra 1785-1805 og derefter fra 1806-1808 som *Ny Minerva*. Det var et æstetisk tidsskrift om kunst, kultur, religion, politik og meget mere, der kunne holde sine læsere opdateret om sidste nyt i Danmark og Europa. *Minerva* var det ledende, meningsdannende tidsskrift i samtiden og støttedes af kulturpersonligheder såvel som kongehuset. I de første år havde *Minerva* 450 abonnenter og i de

bedste år 600.<sup>20</sup> *Iris* og *Kjøbenhavnske lærde Efterretninger* lå med oplag på 500 eksemplarer i samme størrelsesorden som *Minerva* og var ligeledes medier for offentlig debat om samfund og kultur.<sup>21</sup> Naturligvis må det påregnes, at nogle enkeltpersoner har abonneret på flere af tidsskrifterne. Alligevel må konklusionen være, at den kulturelle elite og en god del af det københavnske borgerskab regelmæssigt fulgte med i et eller flere af tidsskrifterne, og at disses budskaber har været godt udbredt om end i en snæver kreds af den danske befolkning. Ligeledes må man antage, at tidsskrifterne gennem udlån og bortskænkning blev læst af mange flere, end ovenstående oplagstal antyder. Abonnenterne var typisk embedsmænd, litterater, forfattere, præster eller medlemmer af den bedre stillede del af handelsborgerskabet.<sup>22</sup>

Hvad angår regeringsdokumenterne kildeværdi må udgangspunktet naturligtvis være, at de repræsenterer statens intentioner og statens officielle synspunkter – også for så vidt angår afrikanske slaver. De private tanker hos embedsmændene bag lovgivningen kan der som udgangspunkt kun gisnes om, men netop i forbindelse med slavehandelsforbuddet har det været muligt at skabe et indtryk af Schimmelmans egne tanker om spørgsmålet.

Hvad endvidere angår selve lovgivningen, må det holdes in mente, at statens intentioner og lovens bogstav ikke altid var lig med praksis – dette til tider endda tilsigtet. Eksempelvis havde den første generalguvernør i Dansk Vestindien efter kronens overtagelse af øerne i 1754 beføjelse til *ikke* at implementere det dugfriske, kongelige slavereglement, han havde med sig fra København. Administrationen i København vidste, at lokale politiske, økonomiske, sociale eller kulturelle forhold til tider måtte sættes over lovgivningens intentioner.<sup>23</sup>

## Forskningskarakteristik

Forskningen i danskernes syn på afrikanere og deres efterkommere er relativt sparsom, og der foreligger ingen dansk litteratur, der direkte behandler emnet. Det berøres dog til en vis udstrækning i den generelle litteratur om de danske kolonier og i lidt højere grad i artikelform.

*Vore gamle tropekolonier* retter i tråd med samtidens forskningstradition hovedsageligt sit fokus på økonomiske og administrative forhold, om end sociale og kulturelle aspekter også finder deres om end begrænsede plads i fremstillingen. Jens Vibæk har skrevet seriens bind 2, der er relevant for denne fremstilling. I et afsnit om slavernes vilkår i Dansk Vestindien søger han ved brug af samtidige kilder at skitsere periodens syn på

---

<sup>20</sup> Jensen, Klaus Bruhn (red.): *Dansk mediehistorie*, bind 1, København 1996, s. 58f; Knap 1983, s. 162. Det har desværre ikke været muligt at finde oplagstal for *Samleren*.

<sup>21</sup> Jensen 1996, s. 85

<sup>22</sup> Knap 1983, s. 162

<sup>23</sup> Hornby 1980, s. 171

afrikanernes ”karakteregenskaber”.<sup>24</sup> Vibæks fremstilling er ganske nuanceret – særligt når man tager forskningstraditionen i betragtning – og der er grund til at fremhæve, at han på den begrænsede plads der ofres på slavernes livsvilkår ser nøgternt og kritisk på dettes brutalitet, og at han således ikke forfalder til et skønmaleri af slaveejerne i Dansk Vestindien som mere humane end deres kolleger i andre dele af Vestindien.<sup>25</sup>

I *Vore gamle tropekolonier* bind 8 om Guldkysten bygger Georg Nørregaard sin beskrivelse af de lokale afrikanere på tysk og engelsk litteratur fra slutningen af 1600-tallet, og man får ikke indtryk af, at han forholder sig specielt kritisk til disse kilder – ved fortsat læsning fornemmer man, at han næppe heller er helt uenig i deres beskrivelser.<sup>26</sup> Nørregaard indtager ikke danske kilder i sin beskrivelse af afrikanerne på Guldkysten. Det ville ellers have været oplagt at benytte Iserts udgivelse, der i så vid udstrækning beskriver hans indtryk af afrikanerne. Om L. F. Römers *Tilforladelig Efterretning om Kysten Guinea* fra 1760, skriver Nørregaard faktisk, at dette skrift ”er imidlertid så overmåde upålideligt, at man deraf snarest kan se, hvor frodigt en negerfantasi kunne udstyre historiske fortællinger”.<sup>27</sup> Andetsteds skriver Nørregaard om afrikanerne, at de, selv om de altid var udsatte for farer, hengav sig i ”dans og fest, så ofte lejlighed bød sig”.<sup>28</sup> En udtalelse som ”Sæd og skik i det mørke Afrika fik uvilkårligt de hvide til at takke skæbnen for, at de var født blandt civiliserede mennesker”, kunne have været nuanceret ved i højere grad at anvende Isert.<sup>29</sup> Man får således flere interessante vink om Nørregaards eget syn på afrikanere, der kunne danne grundlag for en selvstændig historiografisk undersøgelse af menneskesynet i *Vore gamle tropekolonier*.

Svend Erik Green-Pedersen har i en artikel fra 1972 med udgangspunkt i Københavns biskop, Erik Pontoppidans, teologiske forsvar for slaveriet i 1760 undersøgt forholdet mellem kristendom og slaveri. I denne forbindelse har Green-Pedersen anvendt en del af det materiale, som jeg benytter mig af her. Af interesse for hans undersøgelse er ”behandlingen af negrenes religion, kultur og natur” i forhold til slaveriets og slavehandelens moralske berettigelse.<sup>30</sup> Han konkluderer, at en kulturel kløft mellem det kristne Europa og det hedenske Afrika er udgangspunktet for alle de kilder, der er genstand for undersøgelsen. Det er ifølge Green-Pedersen først i de yngre kilder, at man begynder at se en afstandtagen fra denne kulturkløft som argument for at holde afrikanere i slaveri. En karakteristik af kildernes syn på afrikanere generelt kaster

---

<sup>24</sup> Vibæk, Jens: Dansk Vestindien 1755-1848, i *Vore gamle tropekolonier*, bind 2, red. Johannes Brøndsted, København (1952-53) 1966, s. 141

<sup>25</sup> Sst., s. 160f

<sup>26</sup> Nørregaard, Georg: Guldkysten, i *Vore gamle tropekolonier*, bind 8, red. Johannes Brøndsted, København (1952-53) 1968, s. 62-74

<sup>27</sup> Sst., s. 175

<sup>28</sup> Sst., s. 74

<sup>29</sup> Sst., s. 291

<sup>30</sup> Green-Pedersen, Sv. E.: Teologi og neger-slaveri, i Johnny Leisner, Lorenz Rerup og Vagn Skovgaard-Petersen (red.), *Festskrift til Povl Bagge*, København 1972, s. 77

Green-Pedersen sig ikke ud i – hvilket imidlertid heller ikke var målet med artiklen.

Forskningen i selve slavehandelsforbuddet og regeringens arbejde hermed har i høj grad koncentreret sig om økonomiske, politiske og demografiske aspekter. Først og fremmest har Green-Pedersen indgående studeret disse forhold, og han har overbevisende argumenteret for de økonomiske og udenrigspolitiske aspekter af forbuddet, imens han har lagt mindre vægt på Schimmelmans humanistiske bevæggrunde. Faktisk skrev han i 1983, at ”der er således ikke, hverken på grund af tidspunktet eller på grund af kommissionens betænkning nogen grund til at forklare reformen med, at finansministeren var idealist og abolitionist.”<sup>31</sup> På dette punkt er han dog uenig med flere andre kolleger, der mener, at både humanistiske, økonomiske og politiske bevæggrunde havde betydning for Schimmelman i spørgsmålet om slavehandelen.<sup>32</sup> Udover artiklen om kristendom og slaveri, har Green-Pedersens ikke beskæftiget sig meget med spørgsmålet om danskernes syn på afrikanere. Dette skal naturligvis ses i sammenhæng med hans store interesse for især økonomiske forhold.

Ove Hornby lægger sig i *Kolonierne i Vestindien* fra 1980 i kølvandet af *Vore gamle tropekolonier*, og overtager i en vis udstrækning dens fokus på handel og administration. Dog præges fremstillingen også stærkt af Svend Erik Green-Pedersens omfattende forskning i den danske slavehandels historie, som Hornby har indarbejdet i sit værk. Skildringen af slaverne i perioden der er relevant for dette speciale præges af faktuelle oplysninger om handelen med dem, om deres fysiske, materielle og juridiske vilkår samt om slavehandelens afskaffelse. Hornby citerer udvalgte steder enkelte samtidige forfatters beskrivelser af afrikanerne og deres efterkommere. Men det nærmeste han kommer en karakteristik af et generelt dansk syn på denne gruppe mennesker er en konstatering af, at troen på at de er onde af natur ”vistnok [var] en almindelig opfattelse blandt de hvide”.<sup>33</sup>

I *Kolonierne i Asien og Afrika* beskriver Ole Justesen sagligt de afrikanske samfund på Guldkysten, men han beskæftiger sig ikke med danskernes syn på afrikanerne. Justesen fokuserer på økonomiske og politiske forhold.<sup>34</sup>

Hornby, Justesen og *Vore gamle tropekolonier* kan – sammen med den historiske tradition de repræsenterer – med rette kritiseres for ikke at forsøge at karakterisere det koloniale møde mellem danskere og afrikanere og herunder det danske syn på afrikanere og deres efterkommere. De har overset en række uhyre interessante mentalitetshistoriske aspekter,

---

<sup>31</sup> Green-Pedersen, Sv. E.: Dansk-vestindisk slavehandel og dens ophævelse, i Ole Feldbæk og Niels Thomsen (red.), *Festskrift til Kristof Glamann*, Odense 1983, s. 61

<sup>32</sup> Se for eksempel Nørregaard 1968, s. 271; Hornby 1980 s. 185f; Gøbel 2008, s. 142

<sup>33</sup> Hornby 1980, s. 170

<sup>34</sup> Justesen, Ole og Ole Feldbæk: *Kolonierne i Asien og Afrika*, København 1980

som kan hjælpe os til en bedre forståelse af mange af de spørgsmål, som opstår i forbindelse med globaliseringen. Yngre forskere har ligeledes påpeget, at der ikke levnes megen plads til de kulturelle og sociale aspekter af slavebefolkningens historie, der således kommer til at fremstå som passive tilskuere til udviklingen i resten af øsamfundet.<sup>35</sup>

Henning Højlund Knap har i en artikel fra 1983 skabt klarhed over den danske tidsskriftdebat om slavehandelen frem til forbuddet i 1792. Knap konstaterer i artiklen, at debattens mest fremtrædende emne er afrikanernes karakter og kultur.<sup>36</sup> Men da dette emne ikke er omfattet af hans mål med undersøgelsen – at giver et overblik over debatten – drager han ingen konklusioner på det punkt. Imidlertid diskuterer Knap i artiklen til en vis grad debattens synspunkter om afrikanernes karakter og kultur, og dette vil naturligvis blive inddraget i analysen nedenfor. Et enkelt debatindlæg synes dog at have forbigået Knaps opmærksomhed; nemlig en anonym kommentar i *Kjøbenhavnske lærde Efterretninger* fra 1791 til Wests udgivelse i *Iris* samme år. Knap har medtaget andre anonyme indlæg, så anonymiteten er næppe årsagen til, at indlægget fra 1791 ikke indgår i hans undersøgelse. Da det har interesse for nærværende problemformulering, og ligeledes udløste et svar fra West i hans bog fra 1793, er det medtaget i analysen nedenfor. Mig bekendt har det ikke tidligere været behandlet i dansk forskning – men det er indarbejdet hos Neville Hall, som vil blive præsenteret i det følgende.<sup>37</sup>

I 1992 udgaves under titlen *Slave Society in the Danish West Indies* en række manuskripter af Neville A.T. Hall efter dennes død. Han beskriver slavesamfundet i tematiske afsnit og berører også danskernes syn på afrikanerne. Værket er interessant, fordi Hall har studeret og inddraget danske kilder i undersøgelsen, der bringer mange af de synsvinkler i spil, som er blevet efterlyst i den danske forskning i kolonihistorien.<sup>38</sup> Men værket bærer også præg af en del misforståelser, hvilket til en vis grad må ses i sammenhæng med dets udgivelse efter forfatterens død. Eksempelvis hersker lidt forvirring om Hans Wests erhverv<sup>39</sup>, ligesom finansminister Schimmelmänn i registret forveksles med sin fætter, generalguvernør Schimmelmänn, hvilket naturligvis skaber uklarheder i fremstillingen.<sup>40</sup> Noget af det mest tankevækkende er det dog efter min mening, at Hall slet ikke har inddraget Isert i sin undersøgelse. West bliver inddraget løbende med eksempler på nedsættende udtalelser om afrikanere, hvorfor det er påfaldende, at Hall ikke har søgt at nuancere fremstillingen med Iserts breve, som han må formodes at have kendt til, da flere af

---

<sup>35</sup> Simonsen, Gunvor: Nye og gamle perspektiver på dansk kolonihistorie, i *1066 – Tidsskrift for historie*, 33. årgang, nr. 2., 2003

<sup>36</sup> Knap 1983, s. 163

<sup>37</sup> Hall, Neville A.T.: *Slave Society in the Danish West Indies: St. Thomas, St. John and St. Croix*, Mona, Jamaica 1992, s. 52

<sup>38</sup> Simonsen 2003, s. 6

<sup>39</sup> Hall 1992, s. 37

<sup>40</sup> Sst., s. 285

Halls kilder faktisk henviser til Isert. Hall betegner selv det ovennævnte anonyme indlæg som ”one of the most explicit of anti-slavery views”, og det kan derfor forekomme mærkeligt, at Isert – som absolut også må siges at være ”explicit” i sine synspunkter – ikke er med i Halls værk.<sup>41</sup> Disse forhold gør ikke Hall direkte utroværdig, men man må være opmærksom på svaghederne ved hans fremstilling.

Per Nielsen har i *Fra slaveri til frihed* fra 2001 sammenlignet de vestindiske slavers forhold med den danske almues og i denne sammenhæng konstateret, at hensynet til produktionen i kolonierne hindrede en forbedring i slavernes kår i overensstemmelse med reformperiodens nye menneskesyn med erkendelse af frihedens fordele. Ligeledes har han henvist til, at samtidens tidsskrifter fyldtes med indlæg om de nye frihedsidealer – også vedrørende slaverne i Vestindien.<sup>42</sup> Nielsen har endvidere understreget, at kulturmødet mellem danskere og afrikanere er et område af kolonihistorien, som kan studeres langt mere grundigt end tilfældet var i 2001.<sup>43</sup>

Gunvor Simonsen støtter i en artikel fra 2003 Niensens synspunkt.<sup>44</sup> Hun påpeger behovet for nytænkning i arbejdet med caribisk historie, og henviser til postkolonialismen som en oplagt tilgang til studierne. Ved at analysere eksempelvis rejseberetninger ved hjælp af diskursanalyse kan man trænge ind i forfatterens eget mentale univers og vise, at de forskelle vedkommende identificerer ofte er konstruerede og ikke udtryk for givne fakta, som tidligere videnskabelig produktion ellers har haft tendens til at konstatere – tænk blot på Nørregaard.<sup>45</sup> Simonsen har ligeledes i en kort artikel fra 2007 skildret de britiske abolitionisters agitation i kampen mod slavehandel og konstateret, at de sentimentalt fremstillede afrikanerne som magtesløse og ubehjælpelige, nærmest som børn eller kvinder.<sup>46</sup>

I 2005 udgav Louise Sebro en artikel om kreoliseringen af europæerne i Dansk Vestindien.<sup>47</sup> Hun beskæftiger sig fortrinsvis med overklassens selvopfattelse og sociale relationer, men berører også synet på afrikanerne og konstaterer, at ”der er intet entydigt udtryk for, hvordan europæere og eurocaribiere opfattede afrikanere og afrocaribiere, men de racistiske argumenter, eller måske snarere undskyldninger for slaveriet blev til stighed udbygget.”<sup>48</sup> Sebro forholder sig altså direkte til min problemformulering, og hvorvidt jeg er enig med hende eller ej vil fremgå af konklusionen.

---

<sup>41</sup> Hall 1992, s. 52

<sup>42</sup> Nielsen 2001, s. 98f

<sup>43</sup> Sst., s. 88

<sup>44</sup> Simonsen 2003

<sup>45</sup> Sst., s. 4

<sup>46</sup> Simonsen, Gunvor: En god sag med en dårlig smag, i *1066 – Tidsskrift for historie*, vol. 37, nr. 3, 2007, bagsiden

<sup>47</sup> Sebro, Louise: Kreoliseringen af eurocaribierne i Dansk Vestindien – sociale relationer og selvopfattelse, i *Fortid og Nutid – tidsskrift for kulturhistorie og lokalhistorie*, hefte 2, juni 2005

<sup>48</sup> Sst., s. 10



Erik Gøbel har i flere sammenhænge behandlet slavehandelen og slavehandelsforbuddet; senest i den nyudgivne *Det danske slavehandelsforbud 1792*. Heri har Gøbel transskriberet de vigtigste kilder til historien om slavehandelsforbuddet og gjort en historisk fremstilling på baggrund heraf. Bogen må betragtes som den mest tilgængelige indgang til spørgsmålet om slavehandelens ophævelse, idet den også indeholder en glimrende syntese af forskningen hidtil i emnet. Gøbels analyse fokuserer i høj grad på økonomiske og demografiske forhold, men også Schimmelmans idealistiske bevæggrunde tager Gøbel i betragtning som motiv for slavehandelsforbuddet. Han konkluderer i modsætning til Green-Pedersen, at idealismen må tillægges nogen om end ikke afgørende vægt som baggrund for forbuddet. Gøbel gør ikke noget forsøg på at karakterisere det syn på afrikanere, som kilderne giver udtryk for. Det nærmeste han kommer, er en konstatering af, at et pro memoria skrevet af Schimmelmans til slavehandelskommissionens medlemmer nærmest kan karakteriseres ”som et reformprogram eller en civilisatorisk plan for Dansk Vestindien.”<sup>49</sup>

Det er altså karakteristisk for den danske forskning, at der ikke er gjort mange forsøg på at beskrive danskernes syn på afrikanerne i tiden umiddelbart før slavehandelsforbuddet af 1792. Vibæk har berørt emnet i 1967, og herefter har Green-Pedersen i 1972, Knap i 1983 samt i en vis udstrækning Nielsen i 2001 beskæftiget sig med det. Simonsen og Nielsen har begge påpeget behovet for langt mere indgående forskning i kulturmøder og forståelsen af ”de andre”.

For den danske forskning i det hele taget gælder, at ingen har udtalt sig konkret om, hvorvidt det danske syn på afrikanere og afrikanske slaver i den relevante periode kan betegnes som racistisk – hvis det da er muligt at opstille et entydigt billede af dette menneskesyn. Der er heller ikke blevet gjort forsøg på at undersøge den danske regerings menneskesyn.

Det er ikke let at finde nyere forskning, der belyser det britiske syn på afrikanere i den relevante periode. Derfor har jeg benyttet flere ældre værker i min beskrivelse af emnet, og jeg vil her præsentere de vigtigste. Først og fremmest drejer det sig om Philip D. Curtins *The Image of Africa* fra 1964, der giver en grundig beskrivelse af britiske opfattelser af Afrika og afrikanere fra 1780-1850. Winthrop D. Jordans *White over Black – American Attitudes Toward the Negro 1550-1812* fra 1968 har også dannet en del af grundlaget, men Jordans fokus skifter i løbet af bogen fra britisk til amerikansk, og derved mister den en del af sin relevans for denne fremstillings vedkommende, selv om man naturligvis kan argumentere for, at mentaliteten overfor afrikanere formentlig ikke har været meget væsensforskellig hos briter og amerikanere i tiden omkring den amerikanske revolution. Både Curtins og Jordans bøger har efterhånden en del år på

---

<sup>49</sup> Gøbel 2008, s. 139

bagen, men der er efter min mening ikke tvivl om, at de stadigvæk er sværvægtene indenfor emnet. Af nyere dato – fra 2006 – har jeg anvendt David B. Davis' *Inhuman Bondage – The Rise and Fall of Slavery in the New World*. Davis er en af verdens ledende forskere i slaveriets historie, og denne bog er en syntese af fyrré års forskning. Davis hovedfokus ligger på det nordamerikanske slaveri, men i lighed med *White over Black*, er der mange interessante oplysninger at hente om britisk-caribiske forhold også.

## Analyseapparat

Forskningen i det danske syn på afrikanere, som det fremgår af debatliteratur og regeringsdokumenter umiddelbart før slavehandelsforbuddet af 1792, har altså efter min behov for at blive nuanceret. I det hele taget har få faghistorikere hidtil beskæftiget sig direkte med emnet, og i det omfang det har været gjort, har man hovedsageligt fokuseret på, hvem af debattørerne der var enige med hvem og langt mindre på, hvilket menneskesyn, der kom til udtryk i debatten. Regeringsdokumenterne har som anført ikke været underlagt en undersøgelse af den art, der lægges op til her.

## Postkolonialisme og racisme

Til opstilling af modellen for analysen i denne fremstilling er jeg blevet inspireret af henholdsvis postkolonialismen og historikeren George M. Fredricksons forskning i racisme.<sup>50</sup>

Begrebet racisme opfattes af mange som noget, der udelukkende dækker over den videnskabelige, biologiske racisme, der opstod i løbet af 1800-tallet og dannede grundlag for blandt andet Nazitysklands raceideologi. Imidlertid anvender jeg mig i denne fremstilling af det, som postkoloniale teoretikere kalder diskursiv racisme. Begrebet dækker over den antagelse, at racistiske tanker og ideologier kommer til udtryk gennem sproget, og det lægger stor vægt på, hvordan verden og de sociale relationer konstrueres gennem sproget. Igennem sproget tillægges forskellige ting eller fænomener værdi; nogle opfattes som positive og andre som negative. Dermed produceres og reproduceres den sociale orden i et samfund.<sup>51</sup> Eksempelvis vækker begrebet ”europæer” særlige associationer, når det sammenlignes med ”neger” eller når ”civiliseret” sammenlignes ”uciviliseret”.

Postkolonialismen har ofte fokuseret på at dekonstruere europæiske forestillinger om andre samfund og kulturer; altså stille spørgsmålstegn ved elementer, der ellers betragtedes som fakta.<sup>52</sup> Ved at anvende diskursbegrebet kan det undersøges, hvordan samtidige kilder beskriver

---

<sup>50</sup> Fredrickson, George M.: *Racism – en historisk oversigt*, Lund 2005

<sup>51</sup> Simonsen 2003

<sup>52</sup> Sst., s. 10

”de andre”; ved at nedbryde deres sprogbrug kan man trænge ind i forfatterens tankeverden og således karakterisere forfatteren selv gennem dennes karakterisering af andre.<sup>53</sup> Diskursanalyse er således krumtappen i analyseapparatet, der vil udgøre rygraden i undersøgelsen af kilderne. Ved at læse teksterne med postkoloniale briller på, vil jeg undersøge, om racistiske tankegange kan spores.

Fredrickson anvender i lighed med postkoloniale teoretikere en bredere definition af racisme end den, der blot omfatter biologisk racisme. Han anvender sig særligt af de to begreber *forskellighed* og *magt*. Disse indgår i et tankesæt, hvor det forudsættes, at nogle ”andre” er anderledes end ”os”, og at disse forskelle er permanente og uforanderlige. Denne forestilling om forskellighed giver et logisk rationale for at bruge vores magtposition til at behandle ”de andre” på en måde, som ville blive betragtet som uretfærdig, hvis ”vi” blev udsat for samme behandling.<sup>54</sup> Postkoloniale teoretikere mener, at der ofte er blevet anlagt et dikotomisk syn på blandt andet afrikanere, idet europæere traditionelt er blevet tillagt positive egenskaber, mens afrikanere er blevet tillagt negative. Påståede forskelle mellem de to grupper af mennesker er både blevet set som kulturelle og biologiske, hvilket skal ses i sammenhæng med, at man i tidlig moderne tid ikke skelnede så skarpt imellem, hvad vi i dag forstår som henholdsvis ”race” og ”kultur”. Således kom et folks ”underlegne” kultur hurtigt til at indebære et biologisk ”underlegent” folk.<sup>55</sup> Uanset hvor og hvornår udtrykket blev anvendt i 16- og 1700-tallet, antydede det, at ”racer” havde medfødte og antagelig uforanderlige egenskaber.<sup>56</sup>

Identifikationen af disse forskelle har legitimeret opretholdelsen af et i vore øjne uretfærdigt samfundssystem. Gennem konstruktionen af ”de andre” som underlegne har koloniasatorer bekræftet deres egen overlegenhed og givet sig selv ret til at ”civilisere” de andre. På denne måde er racismen blevet produceret og reproduceret.<sup>57</sup> Fredrickson sammenfatter sin definition således: racisme eksisterer, når en etnisk gruppe eller et historisk kollektiv hersker over, udelukker eller søger at udslette en anden gruppe på grundlag af forskelle der anses for værende medfødte og uforanderlige.<sup>58</sup> Konsekvenserne af disse sammenhænge mellem forestillinger om andre og handlinger mod disse, fremfører Fredrickson, spænder fra uofficiel men omsiggribende social diskriminering i den ene ende af skalaen til folkedrab i den anden. Imellem disse to yderpunkter finder man blandt andet statsligt godkendt adskillelse og udelukkelse af befolkningsgrupper, kolonialistisk undertvingelse, deportation og – slaveri. Således er magtperspektivet altså omdrejningspunktet i Fredricksons

---

<sup>53</sup> Sst., s. 4

<sup>54</sup> Fredrickson 2005, s. 21

<sup>55</sup> Sweet, James H.: The Iberian Roots of American Racist Thought, i *The William and Mary Quarterly*, 3<sup>rd</sup> ser., vol. 54, nr. 1, 1997, s. 144

<sup>56</sup> Fredrickson 2005, s. 55

<sup>57</sup> Simonsen 2003, s. 3f og 10; Fredrickson 2005 s. 59

<sup>58</sup> Fredrickson 2005, s. 150f

definition. Han understreger endvidere, at man ved at betragte racisme som en ideologi snarere end en teori kan gøre koblinger mellem tro og handling; et element som ellers er i fare for at blive overset i den mere idéhistorisk orienterede definition af racisme som en teori.<sup>59</sup>

Synspunkterne om magtperspektivet og racismen som ideologi er meget interessante i denne forbindelse og vil blive benyttet i analysen, der er hovedelementet i denne fremstilling. Ved at undersøge om forfatterne på baggrund af forestillinger om forskelle mellem europæere og afrikanere mener at have ret til at diskriminere afrikanerne eller udsætte dem for behandling, som forfatterne ikke ville udsætte deres med-europæere for, kan jeg komme tættere på forfatternes mentalitet og forsøge at analysere hans tanker. Det giver mig mulighed for at gøre de ovennævnte koblinger mellem tro og handling, og det bliver muligt at undersøge, om forfatterne giver udtryk for et racistisk syn på afrikanere og/eller afrikanske slaver.

Fredricksons definition af racisme er altså brugbar, fordi den giver mulighed for at identificere racisme som andet og mere end blot stringente meninger om biologiske forskelle mellem befolkningsgrupper og diskriminering på baggrund heraf. Efter min – og Fredricksons – mening er racisme nemlig mere end som så; racisme er også diskriminering på baggrund af forestillinger om sin egen kulturs overlegenhed i forhold til andre kulturer.

## Konteksten

I det følgende vil jeg forsøge at give læseren en bredere forståelse for de historiske rammer, der omgav forfatterne til det materiale, der her er genstand for analyse. Forfatterne var alle børn af oplysningstiden, der defineres som perioden fra 1690 til omkring 1780.<sup>60</sup> Derfor vil jeg indledningsvis beskrive oplysningstiden og dele af dens filosofiske strømninger. Derefter vil jeg kort redegøre for danske kontakter med Afrika og afrikanere og endelig skitsere træk af slaveriets historie og Danmarks del heri. Disse elementer danner et vigtigt grundlag for forståelse af synet på afrikanere og afrikanske slaver i slutningen af 1700-tallet.

## Oplysningens tveæggede sværd

Forestillingerne om et hierarki blandt verdens befolkningsgrupper har deres rødder i oplysningstiden.<sup>61</sup> Det kan synes paradoksalt, at grundstenene til den moderne vestlige racisme blev lagt i en tid, som man ofte forbinder med store humanitære og videnskabelige fremskridt og fornuftens sejr over det ufornuftige. Tidligere tiders religiøse svar på videnskabelige spørgsmål trængtes mere og mere i baggrunden til fordel for kon-

---

<sup>59</sup> Sst., s. 150

<sup>60</sup> Artiklen ”oplysningstiden” i *Den Store Danske Encyklopædi*, Gyldendal 1999

<sup>61</sup> Fredrickson 2005, s. 54ff

klusioner på grundlag af empiriske undersøgelser og fysiske observationer. Det har vi lært i skolen, og det ligger nærmest implicit i betegnelsen; en tid med *oplysning*, med tilegnelse af viden og indsigt. Og som bekendt er det også korrekt, at filosofien og naturvidenskaben blomstrede, ligesom der var markant opmærksomhed omkring studiet af mennesket selv og af den menneskelige natur. Europæerne forundredes ligeledes over, at netop deres nationer havde gjort så store teknologiske landvindinger og var i stand til at udbrede deres indflydelse til store dele af verden.

Men måske netop på grund af den empiriske videnskabs sejrsgang blev fundamentet til den moderne racisme lagt i oplysningstiden. Netop på grund af ønsket om at kategorisere og karakterisere skulle også mennesket blive genstand for disse bestræbelser. I det følgende vil jeg kort redegøre for dele af oplysningstidens videnskabelige strømninger. Historien herom er naturligvis langt mere omfattende, end der er plads til at beskrive her.

Den fremherskende naturopfattelse i 1700-tallet kendes som *The Great Chain of Being*; en filosofi der havde sine rødder i antikken.<sup>62</sup> Grundtanken var, at sammenhængen mellem Gud, mennesker og natur bestod af et hierarki, der strakte sig fra himlen til jorden. I denne kosmiske orden fandt alle sin plads, det være sig eksempelvis både himmellegemer, engle, mennesker og dyr. Dette system var en smuk helhed; til overs for mennesket var blot at forstå, hvordan kædens led forbandt de enkelte elementer – og vel at mærke hvem der rangerede over og under hvem i kæden. Selvom videnskabsfolk i 1700-tallet begyndte at benægte eksistensen af engle, og opfattelsen af Gud ændredes fra en almægtig Gud, til en Gud som var en bestanddel af alle dele af naturen og alle mennesker, bestod den grundlæggende tanke om *The Great Chain of Being* – blot både begyndte og sluttede kæden nu på jorden.

Der gjordes ihærdige forsøg på at definere menneskets plads i naturen – og dermed også afrikanernes plads. Alt imens man søgte efter en kosmisk harmoni, søgte man også efter harmoni i mennesket selv. Blandt andet mente man, at menneskets indre kunne aflæses i dets ydre; en tanke med indbygget racistisk potentiale.

Flere fremtrædende franske oplysningsfilosoffer gjorde sig tanker om et hierarki blandt verdens befolkningsgrupper. Voltaire så nedladende og med foragt på afrikanere; eksempelvis skrev han i 1756, at der var fænomenale forskelle mellem afrikaneres og andre menneskers intelligens.<sup>63</sup> Han mente, at menneskeheden bestod af forskellige arter med hver deres oprindelse og udvikling – og lidet overraskende at europæerne var afrikanerne langt overlegne. Dette betød imidlertid ikke, at Voltaire i sin

---

<sup>62</sup> Curtin, Philip D.: *The Image of Africa*, London 1964, s. 37; Jordan, Winthrop D.: *White over Black – American Attitudes Toward the Negro, 1550-1812*, Chapel Hill 1968, s. 219ff; Davis, David Brion: *Inhuman Bondage – The Rise and Fall of Slavery in the New World*, New York 2006, s. 74

<sup>63</sup> Fredrickson 2005, s. 62f; Davis 2006, s. 75

filosofi var fortalere for slaveriet; han fordømte tværtimod kristendommen for at have tolereret det så længe. Om Voltaire kan betragtes som rendyrket racist har blandt andre Fredrickson og Davis diskuteret, men at Voltaire foragtede afrikanere, er der ingen tvivl om. I lighed med Voltaire mente den samtidige Rousseau, at afrikanerne fra naturens hånd var europæerne intellektuelt underlegne.<sup>64</sup>

Montesquieu skrev ikke direkte om afrikanerne, men han bemærkede i 1748, at mennesker i de varmeste verdensdele blev dvaske og kun kunne formås til at arbejde gennem slaveri.<sup>65</sup> Montesquieu understregede dog, at naturligt forekommende slaveri i visse dele af verden ikke berettigede europæerne til at indføre slaveri i deres kolonier. Hans udgangspunkt var, at alle mennesker var født lige, men klimatisk tilpasset hver deres del af verden, hvorfor de skulle forblive i den verdensdel, hvor de fødtes.

Briten Edmund Burke, der regnes for konservatismens fader og levede 1729-1797, mente, at afrikanerne var stædige og umedgørlige og kun lod sig regere med stav eller lænker. Men han påpegede samtidig, at afrikanerne skulle regeres; ikke knuses. Endvidere mente han, at forbedringer af slavernes forhold i kolonierne, ville mindske risikoen for oprør og sænke produktionsomkostningerne.<sup>66</sup>

Det var ikke alene de politiske og filosofiske tænkere, der gav sig i kast med at karakterisere Afrikas befolkning. Den franske naturvidenskabsmand Buffon forklarede i 1749 forskellene i menneskers hudfarve med de klimatiske forskelle på verdens kontinenter. Selv om han betragtede mennesker og dyr som to forskellige biologiske kategorier, var afrikanerne efter hans mening ved at degenerere til dyr på grund af det varme klima. Hans argumenter brugtes af andre som bevis på, at afrikanerne ikke var naturligt underlegne, men kunne forbedres ved at flyttes til en anden klimazone.<sup>67</sup>

Den svenske læge og botaniker Carl von Linné udgav i 1735 første udgave af sin *Systema Naturae*, hvor han betragtede mennesket som et firbenet dyr og placerede det blandt aber og dovedyr.<sup>68</sup> I 1740 udkom Linnés anden udgave af bogen, hvori han opstillede fire kategorier af mennesker baseret på hudfarve og geografi; nemlig den hvide europæer, den røde amerikaner, den mørke asiat og den sorte afrikaner. I den tiende udgave fra 1758 var der tilføjet yderligere to kategorier af mennesker, vilde og monstre, ligesom Linné havde tilføjet karakteregenskaber for hver enkelt. Her skal disse for europæerens og afrikanerens vedkommende gengives:

---

<sup>64</sup> Curtin 1964, s. 42

<sup>65</sup> Jordan 1968, s. 261

<sup>66</sup> Davis 1966, s. 396f

<sup>67</sup> Curtin 1964, s. 40

<sup>68</sup> Dudley, Edward og Maximilian E. Novak (red.): *The Wild Man Within – An Image in Western Thought from the Renaissance to Romanticism*, Pittsburgh 1972, s. 266

”Europæer – hvid, sangvinsk, muskuløs; langt, blondt hår; blå øjne; mild og meget intelligent; en opdager. Han dækker sig selv med tøj der passer til det nordiske klima. Hen er styret af religiøse skikke.

...

Afrikaner – sort, flegmatisk, slap; sort, krøllet hår; silkeblød hud, abelignende næse; opsvulmede læber; kvindernes barme er opsvulmede; deres bryster giver rigelig mælk; snu, doven, skødesløs. Han smører sig selv med fedt. Han er styret af autoriteter”.<sup>69</sup>

At Linnés sympati ligger hos europæeren, er der næppe tvivl om. Alt andet lige må det være mere positivt at være en opdager styret af religiøse skikke (og dermed moral) end at være flegmatisk og styret af autoriteter. Som det fremgår, lå Linnés tanker på linje med Voltaire, Montesquieu og Burkes. Ingen af disse filosoffer og videnskabsmænd brugte dog deres syn på afrikanerne til forsvar for slaveriet. Der var generel enighed om, at slaveriet var en uværdig institution. Men de fleste oplysningsfilosoffer, med Montesquieu og Burke i spidsen, argumenterede for en gradvis afvikling af slaveriet, idet alt for bratte omvæltninger ville have en negativ effekt på samfundet. Generelt kan man altså sagtens have et nedladende eller ligefrem racistisk syn på afrikanere samtidig med, at man var modstander af slaveriet.

Det er også vigtigt at bemærke, at oplysningstiden er overlappende med nyklassicismen og dens romerske og græske idealer særligt indenfor kunst. Hvide marmorstatuer af Apollon med idealiserede klassiske ansigtstræk har ikke gjort det lettere for afrikanerne at blive betragtet som europæernes ligeværdige.<sup>70</sup>

I 1776 udgav tyskeren Johann Friedrich Blumenbach – i tråd med Linnés arbejde – et værk, der siden hen skulle vinde ham æren for grundlæggelsen af den fysiske antropologis videnskab.<sup>71</sup> Det drejede sig om hans afhandling *De Generis Humani Varietate Nativa*, der byggede på undersøgelser af en gevaldig samling menneskekranier fra hele verden. På denne baggrund opstillede Blumenbach de fem typer af menneskeracer, som skulle komme til at danne skole i mange år; nemlig den kaukasiske, negroide, mongoloide, australoide og indfødte amerikaner. Efterhånden var et solidt fundament for en egentlig ideologisk racisme lagt.

De videnskabelige strømninger i oplysningstiden omfattede således ikke blot tanker om frihed og lighed. Også afrikanerne var genstand for opmærksomhed, og der var generel enighed om, at afrikanerne ikke var europæernes ligemænd. Oplysningstiden var på det område ingen undta-

---

<sup>69</sup> Sst., s. 267. Min oversættelse. Linné anvender læren om de fire temperamenter, der opstod hos Hippokrates o. 400 f.Kr. Det sangvinske temperament er optimistisk; det flegmatiske sindigt (eller sågar trægt). Jf. artiklen ”fire temperamenter, de” i *Den Store Danske Encyklopædi*, Gyldendal 1999

<sup>70</sup> Fredrickson 2005, s. 60

<sup>71</sup> Sst., s. 57ff

gelse fra menneskets historiske etnocentrisme i dets syn på fremmede befolkningsgrupper. Europæerne målte andre folkeslag efter deres egen standard; de anså deres egen kultur for at være toppen af den civilisatoriske udvikling. ”De andre” blev ikke kun set som anderledes; ofte også som underlegne. Det har vi eksempler på – ikke mindst jøder og afrikanere – i fortiden, i nutiden og vi vil utvivlsomt se eksempler i fremtiden også.

### **Danskernes kolonier - stedet for mødet med afrikanerne**

Efter således at have beskrevet den filosofiske og videnskabelige kontekst kilderne opstod i, vil jeg nu gå videre med en kort redegørelse for det danske møde med afrikanerne.

I kølvandet på de europæiske stormagter søgte Danmark i 1600-tallet at etablere sig i Afrika og Vestindien. Det lykkedes endeligt i henholdsvis 1659 og 1672, da man dels fra lokale herskere købte rettigheder til at oprette et fort og handelsstationer på Guldkysten; dels da man besatte øen St. Thomas i Vestindien.<sup>72</sup> Hensigten var at få del i den lukrative koloniale handel og i merkantilismens ånd sikre København egne tilførsler af eksempelvis sukker, tobak, indigo, bomuld, guld og elfenben – og efterhånden i stigende omfang også forsyne kolonien i Vestindien med slaver.

I Afrika omfattede kolonien i sin videste udstrækning en håndfuld forter og et mindre antal handelsstationer fordelt på cirka 150 km kyststrækning. Danskerne og europæerne i det hele taget var for afrikanerne ikke mere end et fremmed handelsfolk ved kysten, og den europæiske indflydelse på afrikanernes dagligdag generelt var begrænset.<sup>73</sup> Den danske tilstedeværelse på kysten var kendetegnet ved samarbejde med de lokale afrikanske magter; således skal man altså ikke forestille sig, at danskerne underlagde sig store landområder. For at bevare gode relationer betalte både danskere og andre europæiske magter tribut til de lokale magter, og udstrakt kredit til afrikanske slavehandlere var ikke ualmindeligt.<sup>74</sup> Man opholdt sig altså på Guldkysten på afrikanernes nåde; europæerne blev tålt fordi afrikanske handelsfolk havde fordel af deres tilstedeværelse.

Med slavehandelsforbuddet af 1792 mistede den danske tilstedeværelse på kysten reelt sin berettigelse. Man forsøgte allerede inden forbuddet på opfordring af Paul Isert at starte plantagedrift på Guldkysten, men projektet blev aldrig rentabelt. I 1849 solgtes de danske besiddelser på Guldkysten til briterne.

Helt anderledes er historien om kolonien i Vestindien. Her udvikledes med tiden et regulært slavesamfund med en lille herskende skare af

---

<sup>72</sup> Hornby 1980, s. 34f; Justesen 1980, s. 318f

<sup>73</sup> Justesen 1980, s. 290

<sup>74</sup> Sst, s. 370f, Thornton, John: *Africa and Africans in the making of the Atlantic World 1400-1800*, 2. udg., Cambridge University Press 1998, s. 67f



europæere – deriblandt en brøkdal bestående af udsendte danske embedsmænd.

Efter besættelsen af St. Thomas erkendte man hurtigt, at det var uhyre vanskeligt at holde liv i den udsendte danske arbejdskraft under de fremmede himmelstrøg, hvorfor man begyndte at benytte sig af slaver.<sup>75</sup> Men også for slaverne var dødeligheden betragtelig, og kolonien var afhængig af stadig tilførsel af ny, afrikansk arbejdskraft.

Imidlertid var den bjergrige ø kun i beskeden omfang egnet til plantagedrift, og den lille koloni var plaget af svigtende forbindelse til moderlandet og interne problemer blandt plantere og ledelse.<sup>76</sup>

Med tiden skulle det vise sig, at St. Thomas' styrke lå i øens glimrende naturhavn. Idet Danmark formåede at holde sig udenfor 1700-tallets europæiske storkrige, kunne man i ly af det neutrale Dannebrog tjene mange penge på at fungere som transithavn for de krigsførende parter.<sup>77</sup>

I 1718 besatte man naboøen St. Jan, og i 1733 nåede Dansk Vestindien sin endelige udstrækning, da kompagniet erhvervede den nærliggende ø St. Croix fra franskmændene.<sup>78</sup> Med tiden skulle St. Croix blive langt den vigtigste ø, når det kom til sukkerproduktion, og således var det også St. Croix, der havde det største antal slaver af de tre øer.

Generelt var det vanskeligt at tiltrække investorer fra Danmark, hvorfor driften af plantagerne i vid udstrækning varetoges af tilflyttende englændere, franskmænd og hollændere, der i modsætning til danskerne kunne bidrage med praktisk kendskab til plantagedrift. Sammen med den vigtige transithavn på St. Thomas gjorde dette øsamfundet til et ganske kosmopolitisk samfund.

I 1755 overtog kronen øerne fra kompagniet, der i længere tid havde lidt under kapitalmangel og kostbare skibbrud.<sup>79</sup> Med udbruddet af først Kolonikrigen i 1756 og den Amerikanske Uafhængighedskrig i 1776 sikrede krigskonjunkturerne øerne solid økonomisk gevinst. Tendensen fortsatte under krigene i kølvandet på den Franske Revolution, men i dette tilfælde spændte man som bekendt den neutrale handels bue så hårdt, at det kom til krig med England og besættelse af de danske øer i Vestindien i henholdsvis 1801 og 1807-15.<sup>80</sup> Krigene tvang sukkerpriserne op, og den danske koloni tjente godt på handelen.

I 1792 indførtes som tidligere anført slavehandelsforbuddet med virkning fra 1. januar 1803. I 1820'erne begyndte sukkerpriserne at falde drastisk, hvilket i den kommende tid skulle blive katastrofalt for mange af øernes forgældede plantageejere. Ligeledes manglede der arbejdskraft, idet øernes slavebefolkning ikke var i stand til at reproducere sig selv.

---

<sup>75</sup> Bro-Jørgensen, s. 53ff

<sup>76</sup> Hornby 1980, s. 47ff

<sup>77</sup> Sst., s. 75ff

<sup>78</sup> Sst., s.216f og 238 f

<sup>79</sup> Sst., s. 110ff

<sup>80</sup> Sst., s. 180-189

Fra 1840'erne begyndte Dansk Vestindien for alvor at blive en økonomisk byrde for den danske stat. I 1848 blev slaverne frigivet, hvilket bidrog yderligere til manglen på arbejdskraft. I Europa var man begyndt at udvinde sukker af roer, og dermed syntes øernes skæbne at være beseglet. Som man havde gjort med de danske besiddelser i Afrika og Indien, begyndte staten nu at se sig om efter en mulig køber af Dansk Vestindien. I 1917 blev øerne solgt til USA.<sup>81</sup>

## Slaveri, slavehandel og den danske andel heri

I det følgende vil jeg forsøge kort at redegøre for slaveriet og slavehandelen, som disse to institutioner manifesterede sig i forbindelse med opdagelsen af Amerika og trekantshandelens opståen. Der er naturligvis tale om komplekse størrelser med en omfattende historie, så redegørelsen foregiver selvsagt ikke at være udtømmende.

Slaveriet blev ikke opfundet i anledning af opdagelsen af den nye verden. Det var heller ikke kun afrikanere, der blev gjort til slaver. Således var det i den antikke verden almindeligt, at hvide mennesker handlede med andre hvide, og i Skandinaviens oldtids- og vikingesamfund var hvide slaver – eller trælle – velkendte. I Afrika, Mellemøsten og Asien fandtes ligeledes slaveri i mange forskellige former, så det var altså et udbredt fænomen på de store opdagelsesrejsers tid.<sup>82</sup> Slaver var også almindelige på den iberiske halvø, og en formel slavehandel mellem Europa og Afrika indledtes af portugiserne i 1440'erne.<sup>83</sup> I 1550 udgjorde afrikanske slaver ti procent af Lissabons befolkning på 100.000 mennesker.<sup>84</sup> Således var netop afrikanske slaver altså ikke ukendte i Europa, da man opdagede og indledte koloniseringen af Amerika.

Sukkerplantager med afrikansk slavearbejdskraft kendte man ligeledes til. Europæernes sukkerdyrkning tog sin begyndelse i Palæstina på korstogenes tid og vandrede langsomt via Cypern, Spanien og Nordafrika til atlantehavsøerne. I mødet med Afrika fik man direkte adgang til et marked for menneskehandel, og blandt andet på spaniernes Kanariske Øer og portugisernes Madeira i Atlanterhavet og São Tomé i Guineabugten blev afrikanske slaver grundlaget for sukkerproduktion.<sup>85</sup> Efter opdagelsen af Amerika konstaterede man hurtigt, at landet var velegnet til sukkerdyrkning, idet Columbus var forudseende nok til at tage sukkerrør med på sin anden rejse til Amerika i 1493 for at gøre forsøget.<sup>86</sup> Således var det mere end oplagt at etablere sukkerindustri i de nye kolonier for at øge produktionen af dette hvide guld.

---

<sup>81</sup> Vibæk, s. 331, Hornby, ss. 255-261, 306-312, 380-383

<sup>82</sup> Curtin, Philip D.: *The rise and fall of the plantation complex*, Cambridge 1990, s. 40

<sup>83</sup> Palmer, Colin: *The Abolition of the Atlantic Slave Trade in Hemispheric Perspective*, i *The Danish West Indian slave trade*, St. Croix 1994, s. 2

<sup>84</sup> Davis 2006, ss. 84 og 93

<sup>85</sup> Curtin 1990, s. 21ff

<sup>86</sup> Davis 2006, s. 84

Men man stødte efter kort tid på problemer med arbejdskraften. Sukkerdyrkingen var et fysisk anstrengende arbejde, og Amerikas indfødte befolkning, som portugisere og spaniere indledningsvis forsøgte sig med som arbejdskraft i plantagedriften, viste sig hurtigt uegnet til det strenge arbejde. Europæiske sygdomme gjorde ligeledes uhyggeligt stort indhug i de indfødtes rækker – for eksempel skønnes det, at 90 procent af Mexicos oprindelige befolkning i løbet af 75 år udslettedes på dette grundlag.<sup>87</sup> Kolonisatorerne måtte finde en erstatning, og hvad var mere oplagt end at benytte sig af afrikanere, som man allerede gjorde på eksempelvis São Tomé? De afrikanske slaver var bekendte med arbejdet, og de var oven i købet resistente mod de fleste af de europæiske sygdomme, som i så høj grad krævede ofre blandt de indfødte amerikanere. Således undrede man sig ikke i Madrid, da den spanske guvernør i Hispaniola i 1501 anmodede om at få sendt afrikanske slaver til Den Nye Verden; dette var blot at betragte som fortsættelse af vanlig praksis.<sup>88</sup> Set i dette lys er det for den nutidige læser forståeligt, hvorfor det i samtiden ikke var kontroversielt at introducere afrikanske slaver i kolonierne. De havde allerede deres plads nederst på samfundsstigen, og frem til midten af 1700-tallet var det kun nogle få, mindre grupper som for eksempel kvækerne, der stillede spørgsmålstejn ved slaveriet.<sup>89</sup>

Med introduktionen af afrikansk slavearbejdskraft i Amerika, tog den transatlantiske slavehandel sin begyndelse. Den indtager en særlig plads i slaveriets historie i kraft af sit omfang og sine demografiske og økonomiske konsekvenser. I perioden 1500-1870 transporteredes mere end tolv millioner afrikanere over Atlanten for at blive solgt på slaveauktioner i kolonierne. Heraf kom den danske handel til at udgøre omkring en procent.<sup>90</sup>

Slaverne kom hovedsageligt fra områderne, der spænder fra vore dages Senegal i nord til Angola i syd; altså Vestafrika og det vestlige Centralafrika.<sup>91</sup> At antage, at ”afrikanerne solgte deres egne” er ganske forfejlet, idet der på det afrikanske kontinent – præcis som i Europa – fandtes et væld af stater og etniske grupperinger med forskellige sprog og samfundsmodeller.<sup>92</sup> De mennesker, der blev solgt til europæerne som slaver, var ofte krigsfanger eller kriminelle – eller de kunne være blevet kidnappet af nogle fra et andet samfund end deres eget.<sup>93</sup>

Den danske slavehandel indledtes af Vestindisk-Guineisk Kompagni i slutningen af 1600-tallet og førte en omskiftelig tilværelse præget af

---

<sup>87</sup> Sst., s.98f

<sup>88</sup> Palmer 1994, s. 2

<sup>89</sup> Sst., s. 8; Gøbel, Erik: The Danish Edict of 16th March 1792 to Abolish the Slave Trade, i *Kruispunt*, bind 187, Brugge 2001, s. 245; Gøbel 2008, s. 13

<sup>90</sup> Gøbel 2001, s. 245, Gøbel 2008, s. 138

<sup>91</sup> Palmer 1994, s. 3; Walvin, James: *Questioning Slavery*, New York 1996, s. 19

<sup>92</sup> Palmer 1994, s. 3

<sup>93</sup> Sst., s. 4

skiftende tiders konjunkturer og krige.<sup>94</sup> Overordnet kan den deles i tre hovedgrene; nemlig eksport fra Afrika, transithandel på St. Thomas og import til St. Croix.<sup>95</sup> Den sidste gren var den vigtigste ud fra den betragtning, at slaver var absolut uundværlige i den arbejdskraftintensive danske sukkerproduktion, der hovedsageligt var koncentreret på St. Croix.<sup>96</sup> En stadig import af slaver var nødvendig, idet dødeligheden blandt slaverne ganske enkelt oversteg fødselsraten.<sup>97</sup>

Slaveriet var en integreret del af Dansk Vestindien, der som udgangspunkt ikke stilledes spørgsmålstegn ved. Den var indirekte sanktioneret af højeste jordiske myndighed, idet staten ejede flere plantager i Dansk Vestindien, ligesom mange slaver arbejdede i blandt andet statens pakhusse under betegnelsen ”Hans Majestæts negre”.<sup>98</sup> Slaverne var at betragte som fast ejendom i lighed med husdyr, værktøj eller møbler, og de kunne købes eller sælges efter evne og behag.

Der fandtes tre hovedkategorier af slaver, nemlig markslaver, håndværksslaver og husslaver. Den første kategori var langt den største, og det var disse slaver, der udførte langt det hårdeste arbejde; nemlig dyrkingen af sukkerplanter og udvinding af råsukkeret. Arbejdsdagen var gerne af ti til tolv timers varighed begyndende klokken fire om morgenen – i høsttiden tilkom overarbejde.<sup>99</sup> Arbejdet foregik under ledelse af en *bomba*, som selv var slave, men havde beføjelser til at afstraffe sine medslaver, hvis arbejdet i marken skred for langsomt frem. Ti til tolv slag med pishen var typisk straffen for denne forseelse.<sup>100</sup>

Håndværksslaverne var dyre i indkøb og udførte alt efter profession blandt andet murer-, snedker- og tømmerarbejde. Barberer og feltskærere kendes ligeledes i denne kategori. I reglen nød de større privilegier end markslaverne.<sup>101</sup>

Endelig fandtes tjenestefolkene, eller husslaverne, som omfattede de ”mest indtagende og belevne” af den importerede slavearbejdskraft.<sup>102</sup> I Vestindien var det forbundet med stor prestige at holde mange husslaver, hvilket har været en ikke ringe belastning for slaveejernes økonomi.

Hertil kommer endnu en gruppe mennesker, som kræver speciel opmærksomhed; nemlig de frigivne slaver eller efterkommere heraf – *frikulørte*, som de kaldtes.

---

<sup>94</sup> Nørregaard 1968, s. 138f

<sup>95</sup> Green-Pedersen, Sv. E.: The Economic Considerations behind the Danish Abolition of the Negro Slave Trade, i Henry A. Jeremy og Jan S. Hogendorn (red.), *The Uncommon Market. Essays in the Economic History of the Atlantic Slave Trade*, New York 1979, s. 400f

<sup>96</sup> Green-Pedersen 1969, s. 20

<sup>97</sup> Hornby 1980, s. 165

<sup>98</sup> Vibæk 1966, s. 145f

<sup>99</sup> Hornby 1980, s. 166

<sup>100</sup> Vibæk 1966, s. 150

<sup>101</sup> Hornby 1980, s. 166

<sup>102</sup> Vibæk 1966, s. 138

I 1755 overtog staten handelen og administrationen af besiddelserne på Guldkysten fra kompagniet.<sup>103</sup> Slavehandelen i tiden under kompagniet var højst uregelmæssig, og i lange perioder var danskerne på Guldkysten uden kontakt til moderlandet. Efter statens overtagelse af besiddelserne oplevede man periodisk vækst i handelen under eksempelvis Kolonikrigen og Revolutionskrigene, men der hersker i forskningen enighed om, at dansk slavehandel i sig selv næppe kunne betale sig rent økonomisk.<sup>104</sup> Dens berettigelse bestod i at sikre fast tilførsel af slaver til sukkerplantagerne i Dansk Vestindien, hvilket imidlertid heller ikke lykkedes til fulde, idet man i perioder måtte supplere slavebefolkningen med slaver købt af fremmede magters handelsskibe.<sup>105</sup>

Den danske slavehandel sluttede officielt i 1803, om end en ikke ubetragtelig illegal slavehandel fandt sted i årtierne derefter.<sup>106</sup> Slaveriet i de danske kolonier afskaffedes i 1848 – femogtredive år efter at Storbritannien ophævede slaveriet.

### Perspektiveringsgrundlag: det britiske syn på afrikanere

Hensigten med dette afsnit er at give et indtryk af det britiske syn på afrikanere i sidste halvdel af 1700-tallet, som i analysen af de danske kilder vil danne grundlag for perspektivering. Således bliver det muligt at vurdere, om der var ligheder mellem det danske og det britiske syn på afrikanere i perioden. Afsnittet søger at give et overordnet billede, hvorfor der i den senere analyse kan blive henvist til specifikke forhold, som ikke er medtaget i det følgende.

At være sort var traditionelt forbundet med negative associationer i den engelsktalende verden.<sup>107</sup> Ordene *kristen, fri, engelsk* og *hvid* blev anvendt nærmest synonymt, hvorved *sort* som en logisk følge deraf blev forbundet med eksempelvis *hedning* og *ufri*.<sup>108</sup> Briterne – og europæerne i det hele taget – opfandt ganske enkelt dem selv som ”hvide” og afrikanerne som ”sorte”, og netop *forskæl* er nøglen til at forstå nedgørelsen af afrikanerne.<sup>109</sup> Dette er et godt eksempel på, at sproget har skabt en dikotomisk diskurs.

Fra 1780'erne begyndte briternes syn på afrikanere imidlertid at forandres.<sup>110</sup> Den hastigt voksende kritik af slavehandelen resulterede blandt andet i ændringer i menneskesynet på afrikanerne, som jo var selve genstanden for slavehandelen. Tilhængerne anvendte mere eller mindre selvopfundne egenskaber hos afrikanerne som argumenter for at opretholde slavehandelen, og dermed tvang de modstanderne til også at tage

---

<sup>103</sup> Nørregaard 1968, s. 183

<sup>104</sup> Sst., s. 154; Hornby 1980, s. 165; Green-Pedersen 1983, s. 60f;

<sup>105</sup> Green-Pedersen 1979, s. 400

<sup>106</sup> Gøbel 2008, s. 131f

<sup>107</sup> Walvin 1996, s. 75

<sup>108</sup> Jordan 1968, s. 97; Sweet 1997, s. 161

<sup>109</sup> Sweet, 1997, s. 145; Jordan 1968, s. 24f

<sup>110</sup> Curtin 1964, s. vi

stilling til afrikanerne som mennesker. Som forventeligt er det på ingen måde et homogent syn på afrikanere, der kan opstilles, men generelt kan det siges, at synspunkterne alle tog deres udgangspunkt i det alment accepterede ”faktum”, at afrikanerne var barbarer, der aldrig havde kendt til civilisation.<sup>111</sup>

Et nedladende og ofte racistisk syn på afrikanerne fandt man ikke overraskende hos slavehandelens tilhængere; som oftest slavehandlende og aktive eller tidligere plantageejere. Før man fik brug for særlige argumenter for slaveriet, havde man ikke gjort specielt meget ud af afrikanernes ”vildskab”, men det blev nu brugt som rationale for at holde dem i slaveri.<sup>112</sup> I Afrika, mente man, levede de indfødte under så barbariske og degenererede forhold, at en tilværelse som slave i Vestindien var at foretrække og egentlig måtte betragtes som et par trin op ad civilisationens stige.<sup>113</sup> Mere eller mindre påståede fysiske og psykiske egenskaber hos afrikanerne kom også til udtryk. At afrikanerne var dovne, tyvagtige, udspekulerede, løgnagtige, brutale, dumme, mistroiske, forræderiske, drikfældige, overtroiske – listen kan fortsættes – var almindelige fordomme blandt briter, der i kortere eller længere tid havde opholdt sig i Vestindien.<sup>114</sup> Ved at tilskrive afrikanerne alle disse negative egenskaber opretholdt man den forestilling, at briterne repræsenterede alt det modsatte; man opretholdt den dikotomiske diskurs.

Edward Long, der var tidligere dommer og plantageejer på Jamaica, opregnede alle de førnævnte fordomme og flere til som fakta om afrikanere i sin *History of Jamaica* fra 1774; et værk der blev meget udbredt i sin samtid og i øvrigt siden hen blev tillagt stor vægt i udviklingen af den såkaldt videnskabelige racisme.<sup>115</sup> Long og med ham mange andre mente også, at afrikanernes hjerne og kranium var sort, ligesom afrikanske mænd skulle producere sort sæd. Selv afrikanernes lus skulle være sorte, mente Long.<sup>116</sup> William Wilberforce, der var medlem af parlamentet og der ledte kampen mod slavehandelen, brugte Longs argumenter som eksempel på den hjerteløshed, der var resultatet af at være slaveejer.<sup>117</sup> En kvinde af det bedre britiske borgerskab, der ligeledes i 1774 besøgte Vestindien, troede ved sin ankomst, at de afrikanske børn, hun så, var små aber. Endvidere blev hun indledningsvis forfærdet ved mødet med den hårde fysiske afstraffelse af slaverne, men da hun havde stiftet nærmere bekendtskab med ”the nature of the Negroes”, mente hun at forstå nødvendigheden af disse straffe. Efter hendes opfattelse besad afrikanerne ikke følelser i samme grad som europæere, og derfor følte afrika-

---

<sup>111</sup> Sst., s. 227

<sup>112</sup> Det engelske ”savagery” har jeg oversat med ”vildskab”. Jordan 1968, s. 27

<sup>113</sup> Curtin 1964, s. 53

<sup>114</sup> Curtin 1964, s. 43

<sup>115</sup> Artiklen ”race” i *Britannica Online Encyclopedia*, fjernadgang via Det Kongelige Bibliotek, <http://search.eb.com.ep.fjernadgang.kb.dk/eb/article-234674>

<sup>116</sup> Jordan 1968, s. 249

<sup>117</sup> Fredrickson 2005, s. 63

nerne ikke sorg over at få splittet deres familier op i forbindelse med slavehandelen.<sup>118</sup>

Afrikanernes seksualitet nød også stor opmærksomhed, og det var en udbredt forestilling, at vildskaben gjorde afrikanske mænd særligt virile og begærlige efter hvide kvinder.<sup>119</sup> De afrikanske kvinder skulle besidde en lyst til europæiske mænd så stærk, at de gerne prostituerede sig for selv den ringeste betaling eller sågar direkte opsøgte hvide mænd i deres senge.<sup>120</sup> Disse påstande om den stærke seksualdrift hos afrikanere forekommer temmelig hykleriske, da det i samtiden var velkendt, at mandlige slaveejere gerne tog afrikanske kvinder eller mulatkvinder som elskerinder – hvilket både gjorde sig gældende i Britisk og Dansk Vestindien.<sup>121</sup> Forestillinger om at afrikanske kvinder skulle have særligt let ved at føde børn florerede også i tekster om afrikanere. Nogle mente ligefrem, at det var de polygamiske forhold afrikanerne imellem og frugterne heraf, der havde bibragt Afrika en så overflødig befolkning, at slavehandelen kunne blomstre.<sup>122</sup> Dette synspunkt virker også temmelig absurd med tanke på, at slavebefolkningen som anført var ude af stand til at reproducere sig selv, og at mange – heriblandt den danske regering som det senere vil blive vist – skød skylden for den lave fertilitet på polygamiet. At afrikanske kvinder ikke ville finde ubehag ved at have samleje med en chimpanse, var et synspunkt man fandt hos både tilhængere og modstandere af slaveriet.<sup>123</sup> Således kunne man blandt begge grupper støde på den opfattelse, at afrikanerne var en blanding af abe og menneske, hvilket udmærket kan ses i sammenhæng med Buffon, der som anført mente, afrikanerne var ved at degenerere til dyr på grund af det varme klima.<sup>124</sup>

Afrikanerne var anderledes på så mange måder, at det kun kunne bekræfte briterne – og de øvrige europæeres – traditionelle forestilling om, at den europæiske kultur var den eneste sande civilisation. Fremmede samfund tjente fortrinsvis som bekræftelse på den europæiske civilisations frembringelsers overlegenhed.<sup>125</sup> Civilisation var et afgørende kriterium for synet på afrikanerne og for den sags skyld andre fremmede folkeslag: var de overhovedet i stand til at indgå i en civilisation efter vestligt forbillede? Civilisationen blev således gjort til en af hjørnestenene i de hierarkiske tanker om europæere og afrikanere.<sup>126</sup> Eller som Jordan

---

<sup>118</sup> Davis, David Brion: *The Problem of Slavery in Western Culture*, Ithaca 1966, s. 460f

<sup>119</sup> Jordan 1968, s. 151

<sup>120</sup> Sst., s. 35

<sup>121</sup> Sst., s. 140; Sebro 2005, s. 16

<sup>122</sup> Morgan, Jennifer L.: Some Could Suckle over Their Shoulder: Male Travellers, Female Bodies, and the Gendering of Racial Ideology, 1500-1770, i *William and Mary Quarterly*, 3rd Series, vol. 54, nr. 1, 1997, s. 188

<sup>123</sup> Jordan 1968, s. 17 og 31; Morgan 1997, s. 188f

<sup>124</sup> Davis 2006, s. 74; Morgan 1997, s. 189; Jordan 1968, s. 31

<sup>125</sup> Curtin 1965, s. 244f

<sup>126</sup> Som bekendt er "civilisation" stadig i vor tid en udbredt målestok for vurderingen af kulturer; sågar i videnskabelige kredse. Samuel Huntingtons meget omdiskuterede *The Clash of Civilisations* er et glimrende eksempel, der bidrager til et dikotomisk verdensbillede, hvor "os" og "dem" er udgangspunktet for synet på verden.

beskriver modsætningen i *White over Black*; ”nature versus nurture”, altså et spørgsmål om natur versus kultur.<sup>127</sup> Europæerne så selvsagt sig selv som værende i kulturtilstanden, mens afrikanerne levede i naturtilstanden.

Som det ellers kan være nærliggende at tro, betragtede modstandere af slavehandelen ikke nødvendigvis afrikanerne som deres ligemænd. Faktisk var der enorme forskelle i synet på afrikanerne blandt modstanderne, der dog var enige så langt, at afrikanerne ikke skulle sejles til Vestindien mod deres vilje. Derudover fandtes holdninger i hver sin ende af skalaen; lige fra at afrikanerne var europæernes ligemænd til at de var en art for sig, der stod lavest i menneskenes interne hierarki. De fleste mente, at alle på den yderste dag ville være lige for Gud, og måske mente nogle også, at afrikanerne havde mulighed for allerede i det jordiske liv at blive europæernes ligemænd. Men det var de færreste, der så nogen værdi i den afrikanske kultur i sig selv.<sup>128</sup> Den engelske teolog John Wesley skrev i 1774, at afrikanerne var degenererede som resultat af at leve i et samfund uden kristendom – men tilføjede dog som en slags plaster på såret, at afrikanerne var langt mere imødekommende og venlige mod fremmede end englændernes egne forfædre.<sup>129</sup> Man bemærker her, at Wesley ikke sammenlignede afrikanerne med de nulevende englændere, men med fjerne forfædre. Det understreger, at han så afrikanere som mindre udviklede end briter.

En del engelske litterater betragtede afrikanerne som ”ædle vilde” og tillagde dem en særlig uskyldig renhed i kraft af deres naturtilstand; de var nærmest at ligne med børn.<sup>130</sup> Dette betød selvsagt ikke, at man betragtede afrikaneren og dennes kultur som værende europæeren overlegen. Man påpegede blot, at afrikaneren i det hele taget var i besiddelse af en form for kultur.<sup>131</sup> Granville Sharp, der grundlagde den engelske abolitionisme, nærede efter eget udsagn ikke den store agtelse for afrikanere, men følte sig forpligtet til at betragte dem som mennesker. Og som en naturlig konsekvens deraf også forpligtet til at kæmpe for, at de ikke skulle behandles som dyr af hans ukristelige landsmænd, der bedrev slaveri og slavehandel.<sup>132</sup> Siden blev han efter samtale med afrikanere i England overbevist om, at dette ”naturmenneske” kunne tilegne sig den såkaldt civiliserede moral alene gennem sin fornuft, og han tilkendte afrikanerne høj begavelse.<sup>133</sup> Mange af de prominente modstandere af slavehandelen havde et negativt syn på afrikansk kultur i 1780’erne.<sup>134</sup> William

---

<sup>127</sup> Jordan 1968, s. 308f. ”Nurture” oversættes direkte med ”opdragelse”, men netop i denne sammenhæng mener jeg, at det giver mening, at anvende udtrykket ”kultur”.

<sup>128</sup> Curtin 1964, s. 56

<sup>129</sup> Sst., s. 53f

<sup>130</sup> Sst., s. 48; Simonsen 2007

<sup>131</sup> Curtin 1964, s. 49f

<sup>132</sup> Sst., s. 53

<sup>133</sup> Sst., s. 54

<sup>134</sup> Sst.



Wilberforce mente, at afrikanerne var faldne mennesker; ødelagte af deres barbariske livsform og af slavehandlernes brutalitet. For dog ikke at undsige afrikanerne helt henviste Wilberforce også til dem som et gæstfrit, fredselskende og muntert folk – hvilket leder tankerne hen på litteraternes billede af den ædle vilde; naturens uskyldige barn.<sup>135</sup> Det er meget sandsynligt, at lighederne med Sharpes betragtninger skyldes, at Wilberforce har hentet dele af sin argumentation fra ham.

Det var altså almindeligt blandt de briter, der havde en holdning til afrikanere, at betragte dem og deres kultur som underlegen og i behov for at blive oplært i den europæiske civilisations velsignelser. Uanset om man var modstander eller tilhænger af slaveriet betragtede man afrikansk kultur som værende den europæiske underlegen. Det var et fåtal, der så nogen værdi i afrikansk kultur i sig selv. Den typiske, oplyste humanist var ganske vist modstander af slaveriet men mente samtidig, at afrikanerne ved europæernes og kristendommens mellemkomst kunne og burde løftes op på et højere kulturelt og civilisatorisk stade.

Hvor vindene bar hen, vidner artiklen ”Negro” i *Encyclopedia Britannica*’s første amerikanske udgave fra 1798 om:

”...Vices the most notorious seem to be the portion of this unhappy race: idleness, treachery, revenge, cruelty, impudence, stealing, lying, profanity, debauchery, nastiness and intemperance, are said to have silenced the reproofs of conscience. ...”<sup>136</sup>

De almindeligt udbredte fordomme som blandt andre Edward Long havde givet udtryk for omkring et kvart århundrede tidligere, havde nu fundet vej til generelle opslagsværker og fremstod for læseren som alment anerkendte fakta.

## Analyse

Efter nu at have skabt et grundlag for perspektivering til det britiske syn på afrikanere i sidste halvdel af 1700-tallet, vil jeg i det følgende analysere de kilder, som skal danne grundlag for vurderingen af det danske syn på afrikanere i tiden umiddelbart før og efter slavehandelsforbuddet af 1792. Analysen er inddelt i to hovedafsnit om henholdsvis den offentlige debat og regeringsdokumenter. Disse er yderligere opdelt i flere underafsnit. Efter hvert hovedafsnit vil jeg sammenfatte det overordnede indtryk af de analyserede kilder.

---

<sup>135</sup> Sst.

<sup>136</sup> Som gengivet i Eze, Emmanuel Chukwudi (red.): *Race and the Enlightenment – a reader*, Malden Mass. 1997, s. 93f

## Debatlitteratur

Analysen af debatlitteraturen har jeg opbygget kronologisk, således at den ældste kilde gennemarbejdes først og så fremdeles – derfor optræder nogle af forfatterne to gange. Af overskrifterne fremgår forfatterens navn samt publikationens udgivelsesår. I analysen af de enkelte kilder vil jeg særligt hæfte mig ved, hvordan afrikanere og afrikanske slaver omtales, men andre elementer af interesse vil også blive fremdraget.

### *Peder Paludan, 1784*

Peder Paludan var præst og fødtes i 1755. Da han skrev sit ”Brev til Damerne paa de vestindiske Øer”, røgtede han sit kald i Tømmerup, og han skulle sidenhen blive kapellan ved Vor Frelser Kirke og slotspræst i Fredensborg. Han var en flittig forfatter, der selv udgav flere tidsskrifter, og var således i sin samtid en kendt prædikant og debattør. I det åbne brev fra 1784 foretog han den første regulære behandling af slavespørgsmålet i Danmark.<sup>137</sup> Det er tydeligt, at han er en trænet skribent; han anvender sig i rigt mål af maleriske og billedlige vendinger, ligesom han må have været overbevist om, at hans læsere havde ualmindelig god tid.

Han retter i sit indlæg en skarp kritik af slaveriet og henvender sig til damerne i Dansk Vestindien, som han betragter som mere følelsesfulde end deres mænd. Således forventer han, at damerne vil have lettere ved at nå mændenes hjerter: ”Magten er i Deres Hænder til at gøre de sorte Menneskers Skiebne taaleligere end den er. Bruger den, Herskerinder!”<sup>138</sup> Paludan finder, at selve slaveriet er ulykkeligt, og at slavernes vilkår i Vestindien er utålelige.<sup>139</sup> Han opremser brændemærkning, pisk, misrøgt og andre forfærdelige forhold, ligesom han væmmes ved selve slavehandelen og med foragt skriver, at ”en god Hest betales ofte dyrere end en af vore sorte Medbrødre”.<sup>140</sup> Han bønfalder damerne i Vestindien om at tage affære, da han er overbevist om, at disse forhold ”undertiden gaær Dem til hierte, og opvækker smertelig Medynk”.<sup>141</sup>

Således nærer Paludan altså dyb sympati for afrikanerne, der tvingens til at:

”fortie den bittere Græmmelse i Sielen, den overalt forfølgende Hiemmesyge, den uafladelige Længsel efter Frihed, de billigste Klager over blodsugende Herrer”.<sup>142</sup>

For disse stakler er alt håb ude, og han undrer sig ikke over, at de længes efter døden. Et vink om et udbredt dansk syn på afrikanere i Danmark

---

<sup>137</sup> Kornerup 1982; Knap 1983, s. 156

<sup>138</sup> Paludan, Peder: Brev til Damerne paa de vestindiske Øer, i *Bibliotek for det Smukke Kjøen*, bind 1, 2, 1784, s. 147

<sup>139</sup> Paludan 1784, s. 145f

<sup>140</sup> Sst., s. 150

<sup>141</sup> Sst., s. 146

<sup>142</sup> Sst., s. 149

giver Paludan os, idet han skriver, at den generelle opfattelse er, at afrikanernes intellekt er selv den dumme bondedrengs underlegent.<sup>143</sup> Endvidere skriver han til kvinderne i Vestindien, at:

”Man vil indbilde Dem, at de Sorte i Afrika ere en vild og fæisk Nation; at der er saa stor Ulighed imellem dette Folks Karakter og vores, at man aldrig bør forsvare dem; at man end ikke ved Velgierninger og naadig Behandling kan betage dem deres Nedrigheid, Utaknemmelighed og mageløse Ondskab”.<sup>144</sup>

Paludan forsøger imidlertid at overbevise sine læsere om, at man gør afrikanerne ganske uret i disse beskyldninger. Om deres sjæle skriver han:

”dog [kan] disse ved dyrkelse forædles, forsterkes og hæves op af den Afgrund, hvori de ere nedsiunkne – en Menneskesiel bliver dog altid en frugtbar Ager, naar den finder en, som forstaaer den bedste Dyrkningsmaade”.<sup>145</sup>

Her lægger Paludan sig altså i tråd med Granville Sharp og William Wilberforce, og som interesseret i slavespørgsmålet er det da også sandsynligt, at Paludan har haft kendskab til tekster fra de to engelske abolitionisters hænder. Troen på at afrikanernes faldne sjæle kunne forbedres gennem uddannelse og religion (den rigtige religion forstås), havde de tre herrer således tilfælles. Selv om de nærede stor sympati for afrikanerne, skulle de altså helst ”euroficeres”.

Det forhold at Paludan i sit brev til damerne anvender anekdoter og eksempler på umenneskelige forhold for slaverne fra britiske og franske kolonier viser, at han har holdt sig orienteret om slavesagen.<sup>146</sup> I samtiden var det da også almindeligt, at udenlandske synspunkter på forskellige emner blev oversat og bragt i danske tidsskrifter.<sup>147</sup> Og da det netop var i Storbritannien og Frankrig, at abolitionismen stod stærkest, giver det god mening, at det netop er fra disse landes kolonier, at Paludan finder sine eksempler på slaveriets grusomheder.

Når slaverne ankommer til øerne, er de ifølge blandt andre missionærer gode og uskyldige folk, skriver Paludan, og læner sig hermed op ad forestillingen om den ædle vilde; han skriver ligeledes, at afrikanerne ejer mange gode og naturlige egenskaber.<sup>148</sup> Paludan erkender, at der naturligvis også blandt afrikanerne findes brodne kar, men han hævder, at dette skyldes europæernes dårlige indflydelse, der præges af ”mere end

---

<sup>143</sup> Sst., s. 157

<sup>144</sup> Sst., s. 167

<sup>145</sup> Sst., s. 157

<sup>146</sup> Sst., s. 157f, 163f og passim

<sup>147</sup> Knap 1983, s. 156

<sup>148</sup> Paludan 1784, s. 163 og 167

orientalsk Vellyst, umættelige i fæiske Lyster”.<sup>149</sup> Og når slaveejerne ikke vil støtte missionen på øerne; ja ligefrem hader den tanke, at slaverne skulle oplæres til kundskab og dyd, hvad kan man så forvente?<sup>150</sup> Når man ”I Blindhed lader dem vandre, hvor skulle de da blive bedre?”<sup>151</sup> I Paludans øjne er et liv uden kristendom altså som at vandre i blinde. For at understrege sin pointe om missionens vigtighed anfører han flere anekdoter om slaver, der har ladet sig kristne og fører fromme tilværelser; langt mere fromme end deres ejere, der, når blot deres økonomiske sult er tilfredsstillet, ikke bekymrer sig om deres trælles liv, legeme eller sjæl – ja slaveejerne gør ligefrem grin med de omvendtes tro.<sup>152</sup>

Paludan placerede sig altså på linje med de briter – gejstlige som verdslige – der var modstandere af såvel slavehandel som slaveri og betragtede afrikanerne som fortabte, men i grunden uskyldige sjæle, som kunne frelses gennem kristendommen. Med sin henvendelse til kvinderne i Dansk Vestindien håbede han at kunne vinde gehør for sine synspunkter og ad den vej påvirke slaveejerne. At langt hovedparten af kvinderne i Dansk Vestindien ikke forstod det sprog, som Paludans brev er skrevet på – idet majoriteten ikke var dansktalende – forekommer uhenigtsmæssigt, men det kan naturligvis ikke udelukkes, at Paludan søgte brevet oversat og bragt i andre tidsskrifter.

Pastor Paludans synspunkter var udtryk for en begyndende dansk kritik af slaveriet i datidens trykte medier. At en sådan kritik tilsyneladende også havde ulmet tidligere, vidner et teologisk forsvar for slaveriet udgivet af Københavns biskop og Københavns Universitets prokansler, Erik Pontoppidan, 24 år tidligere.<sup>153</sup> Som Green-Pedersen påpeger, havde der jo ikke været behov for at forsvare slaveriet, hvis alle uden forbehold havde accepteret det.<sup>154</sup> Forsvaret tog udgangspunkt i Pontoppidans foragt for hedenskab og bestod af to elementer: for det første fristede afrikanerne en så miserabel tilstand i deres hjemland, at de i langt de fleste tilfælde fik det bedre i Vestindien. For det andet fik de i Vestindien mulighed for at stifte bekendtskab med kristendommen og gennem konvertering opnå deres sjæls frelse. Faktisk mente Pontoppidan, at overførsel til Vestindien var en forudsætning for afrikanernes omvendelse; det afrikanske samfund var ganske enkelt så fordærvet, at mission ingen effekt ville have der.<sup>155</sup> Alene i kraft af Pontoppidans stilling i samfundet antager jeg, at hans synspunkter har haft stor autoritet og indflydelse ikke mindst blandt hans kolleger i præstestanden – måske blev det ligefrem skrevet for at bringe orden i egne rækker. Dette synspunkt er kun min

---

<sup>149</sup> Sst., s. 170. Det er interessant, at Paludan hentyder til en særlig orientalsk form for vellyst. Han havde altså også sine fordomme om andre folkeslag.

<sup>150</sup> Sst., s. 157

<sup>151</sup> Sst., s. 170

<sup>152</sup> Sst., s. 156

<sup>153</sup> Green-Pedersen 1972

<sup>154</sup> Sst., s. 82

<sup>155</sup> Sst., s. 72

gisning, og forskningen har da heller ikke fundet nogen teologisk debat om slaveri og slavehandel.<sup>156</sup> Paludan er desværre ikke medtaget i Green-Pedersens behandling af Pontoppidans teologiske forsvar for slaveriet.

Paludan skal således efter min opfattelse ses som den første danske abolitionist, der har efterladt sig skriftlig dokumentation for sine synspunkter. Han var lodret uenig med Pontoppidan, der en generation tidligere havde givet et teologisk forsvar for slaveriet. Paludans argumenter var inspireret af den internationale debat, og han lagde sig på linje med den britiske teolog og abolitionist John Wesley, der ti år forinden havde udgivet et indlæg i debatten.<sup>157</sup> Denne udgivelse blev genoptrykt to gange alene i udgivelsesåret, så populariteten taget i betragtning er det ikke usandsynligt, at nogle eksemplarer har fundet vej til Danmark også.<sup>158</sup> Paludan deler ligeledes synspunkter med Granville Sharp, der fra begyndelsen af 1770'erne var meget aktiv abolitionist i den engelske debat – i lange perioder som den eneste.

### *Paul Erdmann Isert, 1788*

Det næste og vel vægtigste indlæg i den danske debat om slaveri og slavehandel, som er medtaget her, er Paul Erdmann Iserts *Reise nach Guinea und den Caribäischen Inseln in Columbien, in Briefen an seine Freunde beschrieben*, der blev udgivet i København i 1788. Af bogens første sider fremgår en liste over abonnenterne, og udover det danske hofs 28 eksemplarer, havde mere end 130 enkeltpersoner i blandt andet København, Altona, Stettin og Berlin forudbestilt eksemplarer af bogen og således bidraget til dens finansiering. Værket kom endvidere til at nyde stor international opmærksomhed, og udkom således på hollandsk i 1790, på fransk i 1793 og på svensk i 1795.<sup>159</sup> Bogen oversattes bemærkelsesværdigt nok ikke til engelsk i samtiden – det havde ellers været oplagt med tanke på den britiske debat – men den har alligevel fundet vej til eksempelvis Curtins *The Image of Africa* fra 1964.

Som tidligere anført var Isert læge af uddannelse, og han kom til at beklæde adskillige stillinger i de danske kolonier. Straks efter sin ankomst i 1783 – han var da en ung mand på 27 år – fik han ordre om at slutte sig til en hærstyrke bestående af danske og allierede afrikanske styrker, der skulle tage kampen op mod en fjendtlig afrikansk nation og dens allierede.<sup>160</sup> I kraft af sin deltagelse i dette felttog fik Isert rig lejlighed til at studere afrikanerne og deres skikke. I løbet af sit ophold i Afrika blev Isert syg og måtte rejse hjem til København. Denne rejse kom til at fore-

---

<sup>156</sup> Stt., s. 77

<sup>157</sup> Curtin 1964, s. 53f

<sup>158</sup> Brown, Christopher Leslie: *Moral capital – the foundations of British Abolitionism*, Chapel Hill 2006, s. 338

<sup>159</sup> Meddelelse om den hollandske udgave i *Kjøbenhavnske lærde Efterretninger*, nr. 41, 1791, s. 656; Knap 1983, s. 171

<sup>160</sup> Se evt. Nørregaard 1968, s. 229ff. Isert og andre af hans samtidige anvender udtrykket ”nation” om de forskellige afrikanske samfund.

gå via Dansk Vestindien, og her fik Isert lejlighed til at opleve plantage-slaveriet på nært hold.

Ifølge den danske guvernør på Guldkysten var Isert meget rejselysten.<sup>161</sup> Han var typisk for sin samtid, idet naturvidenskabsmænd var de første oplyste rejsende, der besøgte Afrika. Deres interesseområde bredte sig langt ud over grænserne for botaniske og zoologiske observationer.<sup>162</sup>

Isert berører mange forskellige emner, og selv om meget her er udeladt, er analysen ganske omfattende. For overskuelighedens skyld, har jeg valgt at inddele den i underafsnit, der dækker over Iserts synspunkter på forskellige afrikanske forhold.

### Afrikansk levevis

Det første underafsnit behandler de betragtninger Isert gør sig vedrørende afrikanernes samfundsstruktur, arkitektur, sprog, krigsførelse, kunst og dagligliv. Dette har jeg valgt under et at kalde afrikansk levevis.

Isert giver meget varierede beskrivelser af de forskellige nationers byggekunst, og nogle af afrikanernes hytter finder Isert bestemt smukkere end andre.<sup>163</sup> I løbet af felttoget, som Isert deltog i, indtog man en fjendtlig hovedstad, og til Iserts fortrydelse blev denne ”fürtrefliche Stadt” stukket i brand.<sup>164</sup> Det er bemærkelsesværdigt, at Isert bruger betegnelser som ”smuk” og ”fortræffelig” om afrikanernes byggekunst. Det er ikke adjektiver, der går igen specielt mange gange om noget som helst afrikansk i de øvrige kilder, der vil blive analyseret her. Men dette til trods var det i samtiden velkendt, at afrikanerne levede i pæne, rummelige landsbyer.<sup>165</sup>

Samfundsstrukturen gør Isert sig også enkelte betragtninger om. Han træffer flere forskellige afrikanske nationer undervejs, som han beskriver ved deres forskellige sprog og styreformers. Eksempelvis nævner han adamper-nationen, der lever i små republikker.<sup>166</sup>

Om afrikanernes fysiske fremtræden sammenfatter Isert, at ”Das krause Haar oder Wolle, die flachen Nasen und aufgeworfenen Lippen bleiben allezeit die charakteristischen Kenzeichen der Neger-Nation”.<sup>167</sup> Isert gør sig ligeledes nogle overvejelser om afrikanernes sorte hud, der i århundreder havde været årsag til europæisk forundring.<sup>168</sup> Isert hælder selv til forklaringen om det varme klima som årsagen, men undlader ikke at nævne de mere alternative forklaringer; blandt andet forestillingen om, at ”der erste Neger ein Bastard aus einem Europäer und Affenart ...

---

<sup>161</sup> Isert, Paul Erdmann: *Reise nach Guinea und den Caribäischen Inseln in Columbien, in Briefen an seine Freunde beschrieben*, København 1788, s. 130

<sup>162</sup> Curtin 1964, s. 14

<sup>163</sup> Isert 1788, s. 31f

<sup>164</sup> Sst., s. 65

<sup>165</sup> Davis 1966, s. 465

<sup>166</sup> Isert 1788, s. 27

<sup>167</sup> Sst., s. 198

<sup>168</sup> Jordan 1968, s. 14f

sey”.<sup>169</sup> Ligesom Buffon og til dels Linné har Isert sin egen teori, idet han forestiller sig, at blodet gennem generationer er trængt ud i afrikanernes hud grundet ”Mangel der Feuchtigkeiten” i varmen og således har bidraget til den mørke farve.<sup>170</sup> At omdanne en nordeuropæer til afrikaner vil ifølge Isert formentlig tage århundreder. Det var en generel tendens blandt europæere, at man undredes over afrikanernes sorte hud,<sup>171</sup> og Isert er altså et godt eksempel herpå – og på at også modstandere af slaveveri og slavehandel gjorde sig tanker om afrikanernes fysiologi, som kan forekomme mere eller mindre absurde for en moderne læser. Karakteristisk er det, at disse teorier er ganske etnocentriske i deres udgangspunkt – hverken Isert eller hans samtidige på begge fløje i slavehandelsdebatten gjorde sig den tanke, at det kunne være europæerne, der havde ændret hudfarve og ikke afrikanerne.

Afrikanernes kunst kommer Isert også ind på. I forbindelse med en audiens hos ”der König von Afla”<sup>172</sup> skriver Isert, at de forskellige melodier, der spillede ved audiensen, forekom ham helt ens – ”so verderbt ist der Geschmack eines Europäers”<sup>173</sup> Isert ærgrer sig altså over, at hans øre er så vant til at høre europæisk musik, at han slet ikke er åben overfor de nye indtryk, han oplever i Afrika. Han gør altså indirekte opmærksom på sin egen subjektivitet, hvilket han ellers forsømmer. Til Iserts forsvar skal det dog siges, at 1700-tallets videnskabsmænd målte og vejede alt efter europæiske standarder. At reflektere over subjektivitet lå ganske enkelt ikke i tiden.

Om indbyggerne i en bestemt afrikansk nation skriver Isert, at ”Der Bau ihres Körpers trägt vielleicht etwas zu ihren gottlosen Streichen bey”.<sup>174</sup> Det er de største og stærkeste mennesker han har set i Afrika, og åbenbart også de mest gudløse – formentlig i betydningen barbariske. Han ser altså mange forskelle internt i Afrikas befolkning i modsætning til andre, som skærer alle over en kam. Andetsteds beskriver han særlige fysiske karaktertræk ved afrikanerne og bemærker, at der blandt dem er ansigter, der ville være rene skønheder i Europa – bortset fra farven.<sup>175</sup> Om Isert selv finder den sorte farve uskøn, eller om han hentyder til europæernes forkærlighed for den hvide, er vanskeligt at vurdere. Men at han generelt er skeptisk mod europæere afslører Isert, idet han sarkastisk noterer, at der blandt afrikanerne, om end sjældent, findes næser, der kan måle sig med den prægtigste europæiske brændevinstud.<sup>176</sup> På en rejse dybere ind i Afrika oplever Isert, at indbyggerne er velbyggede, lidt sorte-

---

<sup>169</sup> Isert 1788, s. 199

<sup>170</sup> Sst., s. 200f

<sup>171</sup> Sst., s. 13f

<sup>172</sup> Sst., s. 142

<sup>173</sup> Sst., s. 145

<sup>174</sup> Sst., s. 70

<sup>175</sup> Sst., s. 197

<sup>176</sup> Sst., s. 197

re end dem ved kysten og i besiddelse af en skarp forstand.<sup>177</sup> Isert får generelt et godt indtryk af afrikanerne inde i landet. ”So schlecht man mir die inländischen Nationen abgemahlt hatte, so fürtrefflich fand ich sie”, skriver Isert om dem.<sup>178</sup> Dette tilskriver Isert, at de – i modsætning til afrikanerne ved kysten – ingen kontakt med europæerne har; Isert var den første hvide mand, der besøgte de områder, han her omtaler. Han mener altså, at europæerne har en fordærvende indflydelse på de mennesker, de kommer i kontakt med i Afrika. Om vicekongen af Fida skriver Isert, at han er ”einer der vernünftigsten Männer, die ich unter den Schwarzen habe kennen gelernt”.<sup>179</sup> Vicekongen taler engelsk, fransk og portugisisk, og Isert finder da også, at fidaerne er ”die polierteste Nation auf der Goldküste”.<sup>180</sup> Igen demonstrerer Isert, at han klart skelner mellem de enkelte nationer, han møder i Afrika. Endvidere har fidaerne mange slags musik – det kan Isert åbenbart godt høre forskel på – ligesom der er mange former for ceremonier og optog, som Isert ligeledes beskriver.<sup>181</sup> Fidaerne finder Isert generelt store og velskabte, om end deres kvinder er frastødende.

Isert kommer også ind på religion og identificerer endvidere forskellige former for overtro blandt afrikanerne. Eksempelvis er kongen af Afla frygtet af de lokale, der tror, at han kan hekse og blandt andet gøre en flod i området salt. Isert har dog bemærket, at man let kan bringe havet i forbindelse med floden og således åbne eller lukke for tilførselen af saltvand. Imidlertid er han forundret over, at selv nogle af europæerne bliver narret af dette trick.<sup>182</sup> Han har altså højere forventninger til europæerne end til afrikanerne, når det kommer til overtro. Her skinner det igennem, at Isert betragter europæerne som repræsentanter for ”det fornuftige”, der burde vide bedre end at have samme overtro som afrikanerne. Isert har ligeledes oplevet, hvorledes man i kongeriget Dahomet årligt ofrer halvtreds slaver til ære for kongens forfædre.<sup>183</sup> Denne skik finder Isert ganske barbarisk, og at kongen smager på de ofredes blod ser Isert som et levn fra de tider, hvor man spiste de overvundne fjender. At dette ikke længere finder sted, er Isert fast overbevist om – efter eget udsagn i modsætning til visse andre forfattere.<sup>184</sup> Om afrikanernes religion skriver Isert blandt andet, at han har forsøgt at påpege, at deres ofringer ingen betydning har, da offergaverne, der for nogles vedkommende lægges ud om natten, ikke bliver afhentet af dem, som gaverne er til-

---

<sup>177</sup> Sst., s. 287

<sup>178</sup> Sst., s. 295

<sup>179</sup> Sst., s. 163

<sup>180</sup> Sst., s. 164

<sup>181</sup> Sst., s. 174ff

<sup>182</sup> Sst., s. 147

<sup>183</sup> Sst., s. 177ff

<sup>184</sup> Sst., s. 180



tænkt. Afrikanerne svarer hertil, at guderne selv bestemmer, om gaverne skal hentes eller ej.<sup>185</sup>

Iserts syn på afrikanernes menneskelige egenskaber, kan man ligeledes danne sig et indtryk af. Afrikanerne er meget kærlige overfor deres børn, som de så godt som aldrig slår, skriver Isert.<sup>186</sup> Faderen har endvidere ret til at sælge sine børn, men det sker uhyre sjældent. Isert identificerer altså stærke bånd mellem forældre og børn, hvilket står i kontrast til opfattelsen hos eksempelvis West. Om løfteafgivning skriver Isert, at aftaler kun består, så længe parterne har fordele deraf – som det oftest går blandt europæere også.<sup>187</sup> Det er interessant, at Isert sidestiller europæisk og afrikansk tankesæt i denne sammenhæng. Han skriver indirekte, at de to befolkningsgrupper grundlæggende tænker ens på det område. Isert anfører endvidere, at afrikanerne har deres egne love, der ikke er så omfattende som europæernes, fordi forbrydelser ikke sker så ofte som i Europa.<sup>188</sup> Dette stemmer ikke helt overens med det standpunkt, som West senere indtager; nemlig at afrikanerne skulle være særligt tyvagtige.

Afrikanerne har ligeledes en ”gesunde Philosophie”, skriver Isert, og de benytter sig altid af et stort udvalg af passende metaforer.<sup>189</sup> Isert nærer altså respekt for afrikanernes sprog, og han har endvidere lært sig akra-nationens sprog.<sup>190</sup>

Isert beretter ligeledes om en længere rejse ind i landet, der blandt andet lærer ham, at afrikanerne ikke er nøjeregnende med deres alder, men snarere hæfter sig ved, at en person er født under den og den krig eller lignende, som det ifølge Isert også kan være skik og brug på landet i Danmark.<sup>191</sup> Det er interessant, at Isert her sammenligner afrikanske skikke med europæiske. Måske forsøger han at vise, at ”de” ikke er så meget anderledes end ”os” – eller i hvert fald nogle af ”os”; bønderne.

## Europæerne i Afrika

Isert skriver, at europæerne er yderst agtede af afrikanerne, der anser disse for deres overordnede – også frie afrikanere, som europæerne ellers ikke kan kræve noget af.<sup>192</sup> Det er muligt, at Isert her misforstår de sociale normer i Afrika. Hvad der af ham opfattes som underdanighed, er måske i virkeligheden efter lokal skik almindelig høflighed.

Efter introduktionen af de europæiske luksusvarer, er misundelse og tyverier fulgt med, og da europæerne kun sælger sine varer for slaver, forledes mange afrikanere til at sælge sine brødre, kammerater eller hvem

---

<sup>185</sup> Sst., s. 212

<sup>186</sup> Sst., s. 236

<sup>187</sup> Sst., s. 215

<sup>188</sup> Sst., s. 221

<sup>189</sup> Sst., s. 241

<sup>190</sup> Sst., s. 310

<sup>191</sup> Sst., s. 278

<sup>192</sup> Sst., s. 246

de nu kan få fat på, skriver Isert.<sup>193</sup> Dette fører til mange slagsmål og sågar mord, ligesom beskyldninger om ægteskabsbrud og om andre forbrydelser, der straffes med, at forbryderen sælges som slave, florerer. Disse i Afrika unaturlige forhold skyldes europæernes efterspørgsel på slaver, skriver Isert. ”Es sind also die aufgeklärten Nationen, die Europäer, die Christen! die den Negern im sündigen unterrichtet”.<sup>194</sup> Isert er altså fortørnet over, at netop de oplyste og kristne europæere bringer afrikanerne ud i disse tvivlsomme beskæftigelser. I det hele taget finder Isert, at tyveri er noget, som er kommet til kysten med europæerne.<sup>195</sup> Indtil da kendte afrikanerne ikke til luksusvarer, og enhver havde sine basale behov dækket.

Adspredelserne for europæerne er ganske få, anfører Isert, og det øvrige europæiske selskab ikke altid af bedste kvalitet, da flere i mangel på mere fromme beskæftigelser forfalder til drukkenskab, spil eller andre laster.<sup>196</sup> Ligeledes fremhæver Isert, at det ikke så meget er klimaet som deres uhensigtsmæssige levevis, der fører til den høje dødelighed blandt europæere på kysten.<sup>197</sup> Isert nævner endvidere, at mange europæere har den kedelige skik at tage sig en indfødt ”hustru” straks efter sin ankomst. Men da der hverken finder forlovelse eller giftermål sted, kan europæeren efter forgodtbefindende smide kvinden på porten igen. Disse forbindelser har ifølge Isert ofte fået skadelige følger i forholdet mellem de hvide og den indfødte befolkning.<sup>198</sup> Han kritiserer ligeledes skik og brug i tildelingen af danske embeder, der tilsiger, at den der har opholdt sig længst tid på kysten beklæder det højeste embede – guvernørposten inklusive. Således har man gennem tiden både set meget dygtige guvernører tillige med det stik modsatte.<sup>199</sup>

## Slaveri og slavehandel

Isert udtrykker i sin tekst stærk modstand mod slaveriet og slavehandelen – særligt efter hans ophold i Dansk Vestindien. Det er i forbindelse med hans beskrivelser af slavehandelen og slaveriet, at nogle af hans mest interessante bemærkninger skal findes.

Isert rejste med et slaveskib til Dansk Vestindien for at komme til København, og blev forfærdet over sine oplevelser om bord. Han fremhæver i teksten, at skibet er bygget til en besætning på 200 mand, men som slaveskib medfører en levende last på 452 slaver, der bliver holdt i skak af 36 europæere.<sup>200</sup> ”Denken Sie sich den Anblick, einer solchen

---

<sup>193</sup> Sst., s. 224

<sup>194</sup> Sst., s. 224

<sup>195</sup> Sst., s. 223f

<sup>196</sup> Sst., s. 265f

<sup>197</sup> Sst., s. 258

<sup>198</sup> Sst., s. 266f

<sup>199</sup> Sst., s. 268f

<sup>200</sup> Sst., s. 305

Menge Unglücklichen!”, skriver Isert.<sup>201</sup> Han anfører endvidere, at der blandt afrikanerne på kysten går rygter om slavetilværelsen i Vestindien så forfærdelige, at man bliver forskrækket blot af at høre dem. Rygterne går blandt andet på, at afrikanerne bliver spist og deres knogler lavet til krudt. Isert angiver ligeledes at være blevet spurgt af en afrikaner, om hans sorte sko var lavet af afrikaneres hud.<sup>202</sup> Han beskriver forholdene ombord på slaveskibene, og ”die zu strenge Behandlung, die diese Unglücklichen nicht selten von barbarischen Schiffern empfinden müssen”.<sup>203</sup> Isert finder altså behandlingen af slaverne alt for streng, ligesom han ikke nærer megen tiltro til slaveskippernes moral. Han bemærker ligeledes, at slaverne ligger lænket sammen to og to som sild i en tønde og kun med mulighed for frisk luft og motion hver anden dag.<sup>204</sup>

Disse forhold fører ofte til oprør på skibene, på hvilket Isert giver to eksempler, han dog ikke selv har oplevet. Imidlertid udbrød der oprør på det skib, der skulle føre ham til Dansk Vestindien. Isert skriver, at han befandt sig alene blandt en gruppe afrikanere, der var på dækket for at få frisk luft, da han blev slået ned, og nogen forsøgte at skære halsen over på ham. Det lykkedes ikke, men Isert blev hårdt såret. Oprøret blev sidenhen slået ned.<sup>205</sup> Isert antager, at afrikanerne havde taget ham for ejeren af slaveskibet, da han var kommet sidst om bord, og at de derfor havde overfaldet ham. Det er bemærkelsesværdigt, at Isert faktisk ikke bebrejder afrikanerne noget for overfaldet, der kostede ham stort blodtab og stærk svækkelse. Tværtimod skriver han, at der sad nogle kvindelige afrikanere hos ham, da han vågnede efter overfaldet og ”Tränen des Mitleids weineten”.<sup>206</sup> Ligeledes skriver han, at han blev mødt med stort bifald af afrikanerne, da han besøgte disse på deres dæk efter atter at være kommet til hægterne og afrikanerne havde forstået, at han ikke var skibets og dermed deres ejer.<sup>207</sup> Endelig noterer han også, at det var en enkelt afrikaner, der i forvejen ikke havde det bedste ry, der havde overtalt resten til overfaldet. Han blev sidenhen sat i arrest i skibet.

Det er altså tydeligt, at Iserts sympati ligger hos afrikanerne også efter overfaldet. Isert skriver, at han blev angrebet på grund af misforståelser, samt at oprøret dels skyldtes de elendige forhold på skibet; dels at oprørerne var blevet overtalt af et enkelt broddent kar.

Efter ankomsten til Dansk Vestindien beskriver Isert en slaveauktion, hvor køberne med vold og magt forsøger at tilkæmpe sig de bedste slaver. Isert bliver selv forskrækket herved, skriver han, og man kan let slutte sig til, hvordan afrikanerne må opleve situationen.<sup>208</sup>

---

<sup>201</sup> Sst., s. 305f

<sup>202</sup> Sst., s. 306

<sup>203</sup> Sst., s. 307

<sup>204</sup> Sst., s. 310

<sup>205</sup> Sst., s. 311ff

<sup>206</sup> Sst., s. 315

<sup>207</sup> Sst., s. 316

<sup>208</sup> Sst., s. 321

Og det er i forbindelse med en beskrivelse af jordens opdyrkning, at Iserts modstand mod slaveriet og slavehandelen bliver virkelig tydelig. Slaverne beskriver han som ”unglücklichen” og ”Elenden”; og behandlingen af dem som noget der ”übersteigt alle Menschlichkeit”.<sup>209</sup> ”Ich sahe es, o! daß ich es nimmer gesehen hätte!”, skriver Isert videre.<sup>210</sup> Han anfører ligeledes, hvordan man med piskan straffer slaverne for ofte opdagede forseelser, og hvorledes de flestes rygge bærer blodige beviser på mishandlingen, der følges op med, at sårene indsmøres med salt og spansk peber.<sup>211</sup> Forbrydelsen bag denne straf, skriver Isert, er maronløb; altså flugtforsøg.

Opfindelserne til pinsel af slaverne er ifølge Isert mange, og han beskriver blandt andet en metode til at vende slaverne fra at drikke rom; nemlig en låst maske, der ikke tillader bæreren at indtage hverken vådt eller tørt. Hvis denne metode blev indført i Nordeuropa, skriver Isert sarkastisk, ville hvert hus vrimle med sådanne maskerede personer.<sup>212</sup> I de fleste af slavernes forbrydelser er europæerne selv skyld, mener Isert.<sup>213</sup> Man kan ikke forlange troskab af mennesker, som bliver behandlet så dårligt.

Plantagernes forvaltere betegner Isert som ”Monstra von Grausamkeit”, der ikke er blege for at tilbageholde slavernes i forvejen sparsomme rationer og piske dem, hvis de plaget af sult spørger om mere mad.<sup>214</sup> Denne behandling dræber eller nedbryder, ifølge Isert, snart den ellers så velskabte afrikaner. Han forfærdes ved synet af dem i Vestindien: ”O! was waret ihr? und was seydt ihr nun?”, spørger han sig ofte.<sup>215</sup>

Han finder slavernes tilstand retsløs, idet enhver hvid har ret til at prygle en hvilken som helst slave, ligesom slaverne konstant holdes under tyranniets åg, for ikke at magte at rejse sig til oprør – en reaktion Isert ellers finder, ville være et ”natürlichen Einfall” under de givne omstændigheder.<sup>216</sup> Slaveriets forsvarere vil ifølge Isert hævde, at afrikanerne er halsstarrige, dovne og tyvagtige samt at der er slaver, der foretrækker at bo i Vestindien frem for Afrika. Iserts anbefaling er her, at disse forsvarere af slaveriet rejser til Afrika for selv at opleve de uskyldige og redelige mennesker, som bor der. Argumentet om slaven, der ikke vil tilbage afviser Isert med, at en husslave, der arbejder som kammertjener, muligvis finder sin tilværelse i Vestindien tilfredsstillende. Men spørger man markslaverne, er Isert ikke i tvivl om, hvad svaret vil blive.<sup>217</sup> Slavehandelen betegner han som en ”unnatürliche und ungerechte Traffik”.<sup>218</sup>

---

<sup>209</sup> Sst., s. 332

<sup>210</sup> Sst., s. 332f

<sup>211</sup> Sst., s. 333

<sup>212</sup> Sst., s. 333f

<sup>213</sup> Sst., s. 335

<sup>214</sup> Sst., s. 335

<sup>215</sup> Sst., s. 336

<sup>216</sup> Sst., s. 336

<sup>217</sup> Sst., s. 338

<sup>218</sup> Sst., s. 338

Derfor ærgrer det også Isert, at man ikke anlagde plantager i Afrika i stedet for Vestindien.<sup>219</sup> På denne måde ville man have direkte adgang til billig arbejdskraft. Isert konkluderer, at Amerika var lettere at underlægge sig end Afrika, men at europæerne ikke ville have haft moralske skrøbler ved at gøre det samme med Afrika, hvis ikke dette kontinent havde virket så meget større og mere folkerigt end Amerika, hvor man med lethed slog den oprindelige befolkning ihjel og i stedet indførte afrikansk slavearbejdskraft. Og dermed troede man "ein Eigenthum zu besitzen zu können, wogegen sich die Natur empört, und das Gewissen foltert".<sup>220</sup> Her bemærker man, at Isert ikke vender sig mod selve europæernes udnyttelse af fremmede kontinenter; mod kolonialismen som sådan. Men Isert mener altså grundlæggende, at selve naturen er imod slaveriet og at samvittigheden torteres af fænomenet. Udførelsen af afrikanere til Amerika er skændig, skriver Isert videre, og afrikanerne ville gladelig overlade europæerne afrikansk land, hvis disse blot kom med oliegræn i hånd i stedet for våben.<sup>221</sup> Disse bemærkninger om slaveriet afslutter Isert således: "Ich bin zu gerührt, als daß ich heute weiter schreiben könnte".<sup>222</sup>

I forbindelse med et besøg på St. Eustatius beskriver Isert en oplevelse med en engelsk forvalter, der under trussel om at skyde Isert nægter denne at passere hen over en mark.<sup>223</sup> "O Rousseau, Rousseau, wie wenig werden deine heilsame Lehren geachtet!", skriver Isert bedrøvet og tænker tilbage på tiden i Guinea, da de indfødte fjernede sten og grene for ham på hans vej ind i landet.<sup>224</sup> Iserts henvisning til Rousseau skal ses i lyset af dennes filosofi om, at mennesket som Guds skabning grundlæggende er godt, men ikke bliver bedre af intellektuelle og videnskabelige fremskridt, med mindre barmhjertigheden følger med.<sup>225</sup>

Isert indtager med sin åbne tilgang til kulturmødet med Afrikas befolkning en særstilling blandt kilderne. Han skildrer sine oplevelser, og det var da også hans erklærede mål at beskrive Afrikas oprindelige befolkning, inden den blev ødelagt af europæisk indflydelse – her kommer hans sympati for Rousseau igen til udtryk – eller endnu værre; inden den kom til at lide samme skæbne som mexicanerne eller peruanerne i mødet med europæerne.<sup>226</sup> Han demonstrerer udstrakt forståelse for de forskellige befolkningsgruppers indbyrdes forhold, levevis, handel og håndværk. Men samtidig er der ingen tvivl om, at Isert identificerer forskelle, masser af forskelle, mellem afrikanere og europæere. Men han udtrykker ikke foragt på dette grundlag, som i særdeleshed West gør det i sine tekster.

---

<sup>219</sup> Sst., s. 338

<sup>220</sup> Sst., s. 339

<sup>221</sup> Sst., s. 339f

<sup>222</sup> Sst., s. 340

<sup>223</sup> Sst., s. 348f

<sup>224</sup> Sst., s. 349

<sup>225</sup> Artiklen "Rousseau, Jean-Jacques" i *Den Store Danske Encyklopædi*, Gyldendal 2000

<sup>226</sup> Isert 1788, "Vorbericht"

Selv 1700-tallets mere seriøse ”opdagelsesrejsende” havde tendens til at se verden gennem et kulturelt filter.<sup>227</sup> Også Isert havde denne samtids typiske svaghed og tog udgangspunkt i det ”europæiske” i alle sine observationer, men han var alligevel en af de mest progressive, nærmest radikal, og i langt højere grad end blandt andre Høst, West og Schmidt bevidst om sin egen subjektivitet. Han var kritisk til europæernes fremfærd i Afrika på en måde, som var atypisk for hans samtid.

Set i et britisk perspektiv må Isert placeres på linje med abolitionister som eksempelvis Granville Sharp, selv om Isert må siges at være mere åben overfor de mennesker, han møder i Afrika. Som anført nærede Sharp jo efter eget udsagn ikke den store agtelse for afrikanere, om end han så sig forpligtet til at betragte dem som sine medmennesker. Min vurdering er, at Isert også på internationalt niveau var bemærkelsesværdigt åben overfor sine indtryk i Afrika – med de etnocentriske begrænsninger som var så typiske for hans samtid.

### *Johan Christian Schmidt, 1788*

I *Samleren* har lægen Johan Christian Schmidt i 1788 udgivet nogle betragtninger om blandt andet de afrikanske slavers vilkår, som han har gjort sig i forbindelse med et længevarende ophold i Dansk Vestindien.<sup>228</sup> Schmidt var som anført ansat som læge ved de schimmelmanske plantager, og hans tekst i *Samleren* blev inddraget i slavehandelskommissionens forestilling i 1791.<sup>229</sup> Dette forhold giver naturligvis anledning til overvejelser om Schmidts troværdighed og mulige tendens. Om udgivelsen ligefrem har været bestilt af Schimmelmänn kan vi ikke vide, men Schmidt har næppe udgivet noget, som hans arbejdsgiver ikke har kunnet stå inde for. Man må også formode, at Schimmelmänn under alle omstændigheder har ønsket en saglig beskrivelse af slavernes forhold, så efter min mening er der ikke grund til at betvivle kildens troværdighed. Dette synspunkt støttes ligeledes af Gøbel.<sup>230</sup>

Schmidt indleder tidstypisk sin beskrivelse med nogle afsnit om geografi, vejrforhold og bonitet. Eksemplerne han anvender i sine beskrivelser er naturligt nok fra de schimmelmanske plantager.

Arbejdet på plantagerne forrettes udelukkende af afrikanere, beretter Schmidt, og dette arbejde overvåges af to udvalgte slaver, ”som have Forstand og lidt Anseelse iblandt de andre.”<sup>231</sup> Implicit fremgår det altså her, at det ikke er alle slaver, der vurderes at have forstand. Arbejdet i marken udføres som det tidligere er beskrevet under ledelse af en bomba, der om nødvendigt med piskan minder slaverne om hvilket arbejds-

---

<sup>227</sup> Curtin 1964, s. 23. Curtin henviser specifikt til Isert i denne sammenhæng, men inddrager ham desværre ikke i sin syntese.

<sup>228</sup> Schmidt, Johan Christian: Blandede Anmærkninger, samlede paa og over Ejlandet St. Kroix i Amerika, i *Samleren*, bind 2, København 1788, side 198-263 passim

<sup>229</sup> Gøbel 2008, s. 18

<sup>230</sup> Sst.,s. 18

<sup>231</sup> Schmidt 1788, s. 203

tempo, der er passende.<sup>232</sup> Dette forhold giver lægen Schmidt ikke yderligere bemærkninger med på vejen. Til gengæld noterer han sig, at ”til ret at regjere dem [slaverne], udfordres megen Møje, Klogskab, Taalmodighed og Menneskelighed,” ligesom han understreger, at han anser al unødigt hårdhed overfor slaverne for at være grusom. At mange slaveejere imidlertid netop gør sig skyldige heri, er han opmærksom på. På den anden side mener han også, at det til en vis grad kan undskyldes med, at det kan være nødvendigt at sikre sig mod slaveoprør i et samfund som Dansk Vestindien, hvor slaverne er i så absolut overtal.<sup>233</sup> Interessant er det, at han eksplicit nævner, at han vil undlade at diskutere hvorfor europæerne i det hele taget har retten til at gøre afrikanerne til slaver. Og taget i betragtning at hans arbejdsgiver var en af Vestindiens største slaveejere, var det måske også meget fornuftigt.

Schmidt gør sig ligeledes betragtninger omkring afrikanernes karakteregenskaber. Heftig lidenskab og hovmod kommer ifølge ham særligt til udtryk, hvis europæerne viser afrikanerne for megen fortrolighed. Disse er egenskaber, som Schmidt også mener at finde ”hos ethvert umyndigt Folkeslag.”<sup>234</sup> Med netop denne formulering viser han, at der i hans verdensanskuelse er forskel på egenskaberne hos de enkelte folkeslag; han tager for givet, at nogle er umyndige og andre myndige. Schmidt lægger muligvis ikke samme betydning i ordet myndig, som vi gør i dag, men alene det faktum at han skelner mellem myndig og umyndig vidner jo om en differentiering og dermed et bidrag til den dikotomiske tankegang.<sup>235</sup>

Schmidt skriver endvidere, at afrikanerne ikke er hævngherrige, men derimod frygtsomme og stolte. De er langt fra dumme eller enfoldige, men de fremstiller ofte sig selv som sådan overfor europæerne.<sup>236</sup> Hvis man som slave ville forsøge at komme så let og ubemærket gennem sin tilværelse som muligt, virker det for en nutidig læser også som en strategi.

Schmidt påpeger, at det er nødvendigt at straffe slaverne – som det er nødvendigt at straffe børn – for selv små forseelser.<sup>237</sup> Samtidig understreger han dog også, at han ikke mener dette som et forsvar for dem, der anvender piskan alt for flittigt. Generelt var Schmidt som nævnt modstander af, at slaverne straffedes unødigt hårdt. Han var tilhænger af så blidt et styre af slaverne som muligt, hvorved han mente nemmere at kunne vinde deres tillid og troskab.

---

<sup>232</sup> Sst., s. 215

<sup>233</sup> Sst., s. 228f

<sup>234</sup> Sst., s. 229

<sup>235</sup> Slår man ”myndig” op i *Holberg-Ordbog – Ordbog over Ludvig Holbergs Sprog*, Aage Hansen (red.) København/Oslo 1984, står der blandt andet: ”som har og forstår at hævde sin autoritet; som forstår at sætte sig i respekt”. Om end Holberg var en generation ældre end Schmidt, finder jeg det rimeligt at tolke ordets betydning som den samme som på Holbergs tid.

<sup>236</sup> Schmidt 1788, s. 232

<sup>237</sup> Sst., s. 229

Visse pligter og rettigheder tilfalder ifølge Schmidt ligeledes europæerne i forhold til slaverne. Oplever man et slagsmål blandt slaver, er det enhver europæers pligt at standse det, og på stedet lade bombaen straffe de skyldige med piskan. Det er altså europæerne, der må sørge for ro og orden – det magter de ”umyndige” afrikanere ikke selv. Europæeren har ligeledes ret til at gå i forbøn for en slave, der er tiltalt for en forbrydelse – dog ikke mord. Schmidt argumenterer endvidere for, at de frie afrikanere, som blandt andet fungerede som ”borgerofficerer”, altid skal mærke, at der er forskel på europæere og afrikanere. ”Saaledes gøres og maae der altid gøres Forskjel, og de føle Europæernes Fortrin” – eksempelvis skulle frikulørte borgerofficerer spise i et separat rum ved officielle middage hos generalguvernøren.<sup>238</sup> Modsætningen mellem ”dem” og ”os” anvendes altså her til at legitimere diskriminering.

Af Schmidts skrift fremgår ligeledes, at slavernes kost ikke har været synderlig interessant. Hvis slaverne havde noget at spise til frokost, var det som regel en bolle af majsmeel. I høsttiden kunne slaver, der ikke havde mad med i marken, finde nogen mæthed ved at tygge sukkerrør. Aftensmaden udgjordes gerne af kartofler eller yams; og havde man en sild til – ”om den end er raaden” – var det store sager.<sup>239</sup>

Ifølge Knap er det i slavehandelsdebatten kun Hans West der mener, at afrikanerne er europæerne underlegne.<sup>240</sup> Af flere årsager mener jeg, at det er et synspunkt der bør revideres. For det første understreger Schmidt, at frie afrikanere – der oven i købet beklæder offentlige embeder som borgerofficerer – må og skal mærke, at der er forskel på sort og hvid. For det andet skelner han klart mellem myndige og umyndige folkeslag, hvilket også efterlader det indtryk, at Schmidt ikke mener, at europæere og afrikanere er helt ligeværdige. Også derfor mener jeg, at Knaps betragtning bør nuanceres. Ligeledes anfører Knap selv, at Schmidt mener, at afrikanerne er at ligne med børn. Dette viser efter min mening også, at Schmidt ikke ser afrikanerne som ligeværdige. Han ville næppe sammenligne voksne europæere med børn.

Green-Pedersen bemærker blot om Schmidt, at han er imod unødigt hårdhed mod slaverne, og at Schmidt mener, at afrikanerne hverken er dumme eller ufølsomme. Han hæfter sig altså heller ikke ved Schmidts krav om adskillelse mellem europæere og frikulørte i borgerlige embeder.<sup>241</sup> Gøbel følger Green-Pedersen og Knaps vurderinger af Schmidt.<sup>242</sup> Således har disse tre forskere efter min mening forholdt sig noget ukritisk til Schmidt på dette punkt.

---

<sup>238</sup> Sst., s. 230

<sup>239</sup> Sst., s. 204f

<sup>240</sup> Knap 1983, s. 164. Muligvis mener Knap underlegen i ren biologisk forstand. Dog mener jeg, at det giver en mere nuanceret forståelse af forholdene ligeledes at drage kulturelle aspekter ind i vurderingen af underlegenhed.

<sup>241</sup> Green-Pedersen 1972, s. 82

<sup>242</sup> Gøbel 2008, s. 18



For at opsummere lever Schmidt altså op til den her anvendte definition af racisme. Han identificerer klare forskelle på europæere og afrikanske slaver. De sidstnævnte sammenlignes med børn, og Schmidt finder det naturligt, at umyndige folkefærd er ekstraordinært lidenskabelige og har hang til hovmod, hvis de vises for megen fortrolighed. Han finder også flere former for magtudøvelse rimelige, idet han anser det for nødvendigt at straffe slaverne – som der er nødvendigt med børn – for selv små forseelser. De racistiske tendenser bestyrkes yderligere af, at Schmidt finder det nødvendigt at der gøres forskel på europæere og frie afrikanere ved officielle lejligheder.

Om end Schmidt er racist, må hans indlæg i *Samleren*, som også Gøbel anfører, betragtes som et indlæg på abolitionisternes side i slavehandelsdebatten.<sup>243</sup> Som det er vist ovenfor, kunne man sagtens være racist uden at støtte slaveriet eller slavehandelen – tænk blot på Voltaire og Montesquieu. Ligeledes var Schmidt ikke så fjendtligt indstillet overfor afrikanerne, som det senere vil blive vist var tilfældet med West.

Set i et britisk perspektiv, kan Schmidt ikke placeres som tydelig repræsentant for den ene eller den anden fløj. Det virker logisk at se ham som relativt moderat i spørgsmålet om slavehandelen og slaveriet, om end man fornemmer, at han hælder til abolitionisternes side.

### *Peder Paludan, 1790*

I 1790 kom Peder Paludan på banen igen med to artikler.<sup>244</sup> Knap har vist, at de delvist var et referat af to større artikler oversat fra engelsk til tysk og udgivet i Hamburg og Leipzig.<sup>245</sup> Artiklernes engelske ophav lader sig vanskeligt bestemme mere præcist, idet udgivelsen af artikler der plæderede for slavehandelens afskaffelse intensiveredes kraftigt i Storbritannien efter abolitionistbevægelsens formelle organisering i 1787.<sup>246</sup> Paludans to artikler fra 1790 skal ses i forlængelse af hinanden, og de vil derfor i det følgende blive behandlet under et.

Artiklerne er først og fremmest et indlæg mod slavehandelen bygget på citater fra den engelske debat samt økonomiske overvejelser om slaveriets rentabilitet. Således er det kun i begrænset omfang, at Paludan giver udtryk for sit syn på afrikanere. Det kender vi imidlertid allerede fra 1784-udgivelsen, og hans erklærede hensigt med indlæggene i 1790 er da også at skabe almindelig kundskab hos læserne om slavehandelen og den engelske abolitionisme, som den kommer til udtryk i såvel trykte værker som på de engelske prædikestole. Blandt andet anfører han med bedrøvelse et skøn af antallet af slaver i Vestindien samt de årlige indførsler fra Afrika:

---

<sup>243</sup> Sst., s. 18

<sup>244</sup> Paludan, Peder: Udsigter til Slavehandelens Ophævelse, i *Magazjn for Lidende eller Underholdning, Raad og Trøst i Sorg*, bind 1, 1, 1790a og Om til Slavehandelens Ophævelse, i *Magazjn for Lidende eller Underholdning, Raad og Trøst i Sorg*, bind 1, 2, 1790b

<sup>245</sup> Knap 1983, s. 159, Gøbel 2008, s. 18

<sup>246</sup> Knap 1983, s. 160; Davis 2006, s. 234f

”hvo kan udholde at detaillere denne skrekkelige Undersøgelse, denne Vindesyge, bygt paa Grumhed, denne moralske Fordervelse, udbredet blandt raa Nationer, disse usle Smaating til Betalning for Mennesker, der maa opoffre deres Liv for at nære vor Ødselhed og Døserie”<sup>247</sup>

Paludan skriver, at tredive millioner mennesker er blevet ofre for slavehandelen, men henviser også til Isert, der i 1788 angav tallet til atten millioner. Her er der således lejlighed til at konstatere, at disse to samtidige estimater af slavehandelens omfang var ganske overdrevne, idet tallet som tidligere anført var godt tolv millioner.

Da englænderne er mest aktive i slavehandelen, bør initiativet til dens afskaffelse også komme fra dem, mener Paludan, og beskriver efterfølgende de fysiske forhold om bord på slaveskibene, som han opsummerer som følger:

”Hvad ere disse Afrikaner? Ulykkelige med et ord. Let og snart blive de Trælle paa Kysterne, det er den første Ulykke, men lidet mod den, der møder dem paa Skibet. Den synes endt, naar de øine Land, men den endes kun for at begynde med en større.”<sup>248</sup>

Strengt arbejde, hunger og pisk venter dem, fortsætter Paludan, og han finder det skændigt, at man ligefrem har gjort beregninger på, hvilken måde der var mest rentabel at behandle sine slaver på. Mange har valgt at lade slaverne arbejde sig ihjel og derpå købe nye.

Set i forhold til sin udgivelse fra 1784, tager Paludan nu endnu tydeligere stilling som tilhænger af et forbud mod slavehandel. Han opregner som nævnt en række citater fra britiske abolitionistiske udgivelser og bemærker, at disse har haft den gode virkning, at der næsten overalt i England findes et ønske om, at regeringen måtte forbyde slavehandelen øjeblikkeligt eller gradvist. Ligeledes påpeger han de nordamerikanske bestræbelser med Franklin i spidsen, der har forelagt ”Committeen” et forslag om, at forbyde slavehandelen ikke mindst af hensyn til ”alle de guddommelige Egenskaber, som vanæres ved denne barbariske Handel”.<sup>249</sup> Han fortsætter sin karakteristik af handelen således: ”en barbarisk Sædvane, hvis Vedvarende er sand Skiendsel for vor Tidsalder...” og udtrykker det ønske ”At vort Aarhundrede maatte sluttes med denne skønne Virkning af Videnskabers Fremgang og Menneskenes tiltagende Oplysning”.<sup>250</sup>

---

<sup>247</sup> Paludan 1790a, s. 155

<sup>248</sup> Sst., s. 157

<sup>249</sup> Sst., s. 164

<sup>250</sup> Sst., s. 165

Paludan priser endvidere Isert og hans bog, som han mener burde læses af alle, der ønsker slavehandelen afskaffet. Der kan i de kommende år ikke skrives for meget om dette emne, mener Paludan.<sup>251</sup>

Som anført har Green-Pedersen i sin omfangsrige forskning om slavehandelen ikke behandlet Paludans artikler. Min vurdering af Paludan adskiller sig ikke væsentligt fra Knap, der også vurderer ham som abolitionist, særligt fra 1790, og værende af den opfattelse, at afrikanerne er europæernes medmennesker og besiddelse af samme karaktertræk som dem.<sup>252</sup> Gøbel støtter sig ligeledes til Knaps vurdering.<sup>253</sup> Paludans stilning i et britisk perspektiv er der redegjort for tidligere.

Til Knap og Gøbels vurdering vil jeg blot tilføje det bemærkelsesværdige, at Paludan i sin første artikel i 1790 anvender udtrykket ”afrikaner” i stedet for det i samtiden meget konsekvente ”neger”. Havde han haft en særlig hensigt med det, havde han givetvis eksplicit understreget sin pointe, men selv om det blot skulle være ubevidst, er det alligevel interessant, at Paludans ordvalg skiller sig ud. Han foregreb ubevidst den debat om anvendelsen af udtrykket ”neger”, der skulle komme til at finde sted tohundrede år senere.

### *Hans West, 1790*

I 1788 søgte og fik Hans West ansættelse som rektor ved Det Vestindiske Skoleinstitut, som han efterfølgende sendtes til Dansk Vestindien for at oprette. West var filolog fra Københavns Universitet og ankom i 1789 til St. Croix. I *Iris* udgav han i 1790 en skildring af sine indtryk af Dansk Vestindien i løbet af sit første år i kolonien. West stod i forbindelse med Schimmelmans, og var af denne blevet opfordret til at undersøge slavernes kår i Dansk Vestindien.<sup>254</sup> West endte med at hjemsende et meget tendentiøst forsvar for slaveriet, og med tanke på Schimmelmans personlige modstand mod slaveriet, var det næppe, hvad denne havde tænkt sig fra begyndelsen.

Fra første færd får man det indtryk, at West maler et lidt for positivt billede ikke mindst af slavernes forhold i kolonien. Dette kan skyldes flere forhold; eksempelvis må man forestille sig, at West har ønsket at holde sig på god fod med sin omgangskreds af plantageejere, hvis børn han skulle undervise i skoleinstituttet – og fra hvem han skulle modtage skolepenge til instituttets drift.<sup>255</sup> Denne betragtning gøres ligeledes af Vibæk, der skriver, at samfundet i Dansk Vestindien trængte til oprejsning efter Iserts revselse af moralen i kolonien. Og West trådte naturlig-

---

<sup>251</sup> Sst., s. 169

<sup>252</sup> Knap 1983, s. 163

<sup>253</sup> Gøbel 2008, s. 14f og 18

<sup>254</sup> Knap 1983, s. 161

<sup>255</sup> Forfatteren anfører selv disse bidrags størrelse. West, Hans: Beretning om det danske Eiland St. Croix i Vestindien fra Juniimaaned 1789 til Juniimaaned Udgang 1790, i *Iris*, bind 3, København 1791, s. 67

vis beredvilligt til med sin indsmigrende og underdanige pen.<sup>256</sup> Om end han noget selvhøjtideligt skriver, at han ikke kan tro, ”at nogen kan mistænke mig for Partiskhed i min Betænkning” og ”Hvad jeg derfor har skreven, har jeg skreven af Kierlighed til Sandhed”, må han altså betragtes som tendentiøs til plantageejernes fordel.<sup>257</sup> Dette synspunkt støttes ligeledes af tidligere forskning.<sup>258</sup>

Wests publikation præges af hans formfuldendte sprog. Han maler et meget positivt billede af sit første møde med Dansk Vestindiens indbyggere, men vier herefter megen plads til at beskrive øernes økonomiske tilstand, som er i en sløj forfatning efter to års misvækst. Som læser kan man ikke lade være med at notere sig, at West beskriver denne økonomiske fortvivlelse kort efter at have berettet om en plantage, *Høgensborg*, med 24 smukke heste i stalden foruden muldyr og stude; borde der stedse var dækket med en overflod af mad; dyre engelske vogne; dyre klæde- dragter og møblement.<sup>259</sup> Man får her et vist indtryk af det flotte plantageliv i Dansk Vestindien på trods af krisetider, og det kan ikke undre, at nogle plantageejeres økonomi bukkede under.

West finder ved første øjekast slavernes tilstand ”taalelig” og håber, at dette første indtryk må gælde hele kolonien.<sup>260</sup> Dette synspunkt står i skarp kontrast til Isert fortvivlede beskrivelse af sit første møde med slaveriet på øerne. West roser slavernes børn for at være ganske opvakte og musikalske, og han taler om ”Negernes naturlige Genie”, som han dog mener fordærves fra børnene er ti til tolv år gamle. Ved denne alder indleder de en ”almindelig dyrisk Beblandelse” med det modsatte køn. Dette forhold, som skyldes at afrikanerne ikke befinder sig i deres rette naturtilstand, beskylder West for at ”hindre Forplantelsen og befordre allehaande Uordener”, ligesom de kvindelige slaver forfører deres mænd til at stjæle ”Stads og Lækkerbidskener” fra deres herrer.<sup>261</sup> West vil ikke udelukke, at denne moralske fordærvelse kan skyldes slaveriet, men samtidig må han notere sig, at slaverne lever en langt mere sikker tilværelse end tjenestefolk i Europa. Ja, skulle en kvindelig slave blive syg blot med hovedpine – ifølge West oftest simuleret – får hun uden problemer lov til at lægge sig, og der er ingen grænser for, hvad ejeren vil gøre af godt for hendes helbredelse. Doktoren bliver straks tilkaldt, og ejeren af en syg slave kan snildt bruge 50 rigsdaler årligt i løn til doktoren.

Denne beskrivelse stemmer temmelig dårligt overens med Schmidt, der anfører, at slaverne sjældent meldte sig syge, idet de i så fald skulle ligge indespærrede i en særlig sygebarak.<sup>262</sup> Schmidt var som nævnt læge

---

<sup>256</sup> Vibæk 1966, s. 206

<sup>257</sup> West 1791, s. 61

<sup>258</sup> Vibæk 1966, s. 164 og 206; Green-Pedersen 1972, s. 83; Knap 1983, s. 159; Gøbel 2008, s. 18

<sup>259</sup> West 1791, s. 3

<sup>260</sup> Sst., s. 4

<sup>261</sup> Sst., s. 43f

<sup>262</sup> Schmidt 1788, s. 245f

på de schimmelmanske plantager, der var kendt for at behandle sine slaver godt efter de lokale forhold. At West skulle have oplevet bedre forhold for syge slaver på andre plantager, forekommer derfor mindre sandsynligt. Det kan naturligvis ikke udelukkes, men bidrager hovedsageligt til det indtryk, at West smører lovlig tykt på omkring slavernes forhold på øerne. Til sidst i teksten nævner West da også, at han er klar over, at hans synspunkter ikke stemmer overens med ”hvad Hr. Smith i Samleren har meldet, meget mindre med de flygtige Ideer, Hr. Isert har meddeelt Verden om St. Croix”.<sup>263</sup> I forhold til Isert gør West endvidere opmærksom på, at han selv har opholdt sig i landet i en længere periode og ikke har været nødt til at bygge på ”partiske fortællinger, som en reisende Mand, der kommer, hører, beskriver og gaaer uden at kunne see ind i Tingenes Sammenhæng”.<sup>264</sup> Som tidligere anført havde plantageejernes behandling af slaverne efter Iserts beskrivelser fra 1788 – og naturligvis også i lyset af abolitionismens fremstormen i Storbritannien og dens afsmittende effekt i Danmark – stærkt behov for en ansigtstøftning.

West inddeler afrikanerne i Vestindien i tre kategorier; husslaver, frikulørte og markslaver som han beskriver hver for sig. Om husslaverne skriver West, at af disse ”kan man naturligvis ikke vente sig megen Moralité”, ligesom ”de i Almindelighed ere lade, onde, stolte og for nærværende Tid meget tyvagtige.”<sup>265</sup> Han giver dog afrikanerne den indrømmelse, at der blandt dem også findes mennesker, hvis retskaffenhed ”ofte beskjemmer den Christnes”, men han beklager, at sådanne afrikanere er såre sjældne.<sup>266</sup> Flere interessante konklusioner kan drages heraf; dels at West identificerer adskillige karakteregenskaber, som adskiller ”Negerne” fra ”Christne” – her ledes tankerne hen på det tidligere beskrevne dikotomiske forhold mellem eksempelvis ”sort” og ”kristen” i de britiske kolonier – og dels at West trods alt omtaler afrikanerne som mennesker. Han går altså ikke så langt som eksempelvis Edward Long, der anså afrikanerne for at være direkte beslægtet med aber – men det er ikke umuligt, at West har læst Long og fundet inspiration hos ham. West giver ligeledes adskillige eksempler på afrikanske indbrudstyre, men vælger at overse, at den slags kriminelle ikke var ukendte blandt europæere hverken ude og hjemme. På den måde gør West tyvagtigheden til en særlig karakteregenskab hos husslaverne og forstærker dermed adskillelsen af ”dem” og ”os”.

De frikulørte giver West også en solid bredside; de er onde og grusomme mod deres egne tilkøbte slaver, uforskammede mod europæerne og løsgtige i en grad der får prostitutionskvartererne i København til at ligne en klostergård. Ligeledes lader de frikulørte deres egne tilkøbte hus-

---

<sup>263</sup> West 1791, s. 82

<sup>264</sup> Sst., s. 82

<sup>265</sup> Sst., s. 47f

<sup>266</sup> Sst., s. 48

slaver stjæle for sig.<sup>267</sup> Kristne afrikanere nærer West ikke den store beundring for, så længe disse ikke skal aflægge offentlig prøve på deres kundskaber og sædelige liv. Faktisk mener han, at ”en døbt Neger bruger Christendommens Navn til Skiold for alle hans Ondskaber”.<sup>268</sup> Altså at afrikanerne bruger syndernes forladelse som en undskyldning for at begå allehånde forbrydelser.

At afrikanernes intelligens er europæernes underlegen, nærer West ikke tvivl om, og på dette punkt lægger han sig på linje med Edward Long. Hvis afrikanerne skal kunne blive gode kristne, må de fra barndommen undervises i denne tro ”saa rigtigt og kort, at deres Forstand Kunde indsee det og deres Hukommelse bevare det”.<sup>269</sup> Implicit mener West altså, at der er behov for særlige pædagogiske tiltag for at indprente afrikanerne noget, som en europæer ville have langt lettere ved at tilegne sig.

Endelig vender West sig mod markslaverne, som tilsyneladende blot ønsker at få opfyldt de mest basale behov; ”naar de er mætte kaste de sig i solen for at sove, og naar de vaagne, saa begynde de strax igien at spise”.<sup>270</sup> Han anfører ligeledes, at de små jordlodder, som slaveejerne stiller til rådighed for slaverne, ofte ligger udyrkede hen, hvorfor slaverne til deres eget bedste må tvinges til at opdyrke dem.<sup>271</sup> West mener altså, at afrikanerne ikke er i stand til selv at vurdere, hvad der tjener dem bedst, og det er tydeligt, at afrikanerne i hans øjne er ”den hvide mands byrde”. Hvis slaverne fra tid til anden skulle få noget udbytte af deres jordlodder og forsøge at sælge dette på markedet, må det foregå under overvågning af et særligt korps af bevæbnede frikulørte, der skal holde orden blandt de handlende afrikanere. Fortjenesten ved denne handel omsættes oftest, ifølge West, til mere sanselige værdier i nærmeste rombod.<sup>272</sup> I modsætning til frikulørte – for slet ikke at tale om hvide – er slaverne altså ikke i stand til at handle på markedet uden at være under opsyn. West ser her et behov for anvendelse af magt for at kontrollere slaverne. Han understreger endvidere, at slaverne i Vestindien røgtes lige så godt som en hest hjemme i Europa.<sup>273</sup> Her kommer Wests menneskesyn glimrende til udtryk. Slaverne sidestilles med husdyr, og han beroliger sine læsere med, at begge dele skam behandles lige godt.

Afsnittet om markslaverne leder ham endvidere til en diskussion af slaveriet, som han ”soleklart” finder er nødvendigt, hvis ikke Dansk Vestindien skal ruineres. Skulle man have været i tvivl understreges det nu, at West er tilhænger af slaveriet. I en længere diskussion af slaveriets berettigelse er han – til en vis grad typisk for sin samtid – åbenlyst hykle-

---

<sup>267</sup> Sst., s. 50

<sup>268</sup> Sst., s. 51

<sup>269</sup> Sst., s. 52

<sup>270</sup> Sst., s. 54

<sup>271</sup> Sst., s. 54f

<sup>272</sup> Sst., s. 72

<sup>273</sup> Sst., s. 87

risk; han gør meget ud af at forklare, at slavehandelen er en grusomhed, og at det er skammeligt for kristendommen at bringe uskyldige i slaveri. Men i samme åndedrag konkluderer han, at det er et nødvendigt onde, så længe der er behov for arbejdskraften i Dansk Vestindien. Faktisk mener han, at afrikanerne kommer fra så dårlige leveforhold i deres hjemland, at de efter et til to år i Vestindien ville nægte at vende tilbage til Afrika.<sup>274</sup> Her er han enig i biskop Pontoppidans tredive år ældre vurdering, men står i skarp kontrast til Iserts påstand om, at nogle af de afrikanske folkeslag er udpræget harmoniske og næsten ikke kender til kriminalitet.

West skriver endvidere, at friheden er relativ, og heller ikke findes for europæeren, der er underlagt statens love. Han mener derfor, at det er lige meget om afrikanerne kaldes for frie eller slaver, når de blot behandles vel. Her er West på ualmindelig tynd is, idet der så sandelig er forskel på at have ejendomsret eller være genstand for ejendomsret. Men West ser åbenbart ingen problemer i den magtanvendelse som finder sted, når man fastholder andre mennesker i slaveri.

I det hele taget må man efter gennemlæsning af denne tekst af West være enig med den tidligere forsknings vurdering; West svælger uden blusel i sine skildringer af slavernes ifølge ham selv fortræffelige vilkår, som han finder bedre end for eksempel den danske bonde eller sømands. I denne forbindelse kan det nævnes, at moderne forskning har konkluderet, at der var afgørende forskelle på den danske almues og de vestindiske slavers kulturelle identitet og placering i samfundsøkonomien.<sup>275</sup> Bønderne fødtes og voksede op på samme egn og kunne i vid udstrækning forudsige deres fremtid; slaverne derimod havde ingen rettigheder, kom fra forskellige dele af Afrika, talte ikke samme sprog og må have ført en ganske rodløs tilværelse. At slaverne skulle friste en bedre tilværelse end bønder – eller for den sags skyld sømænd – i Danmark virker således usandsynligt.

At West er racist, er der ingen tvivl om. Han identificerer klare forskelle på afrikanere og europæere; afrikanerne er intellektuelt underlegne, de frikulørte er ondsindede og kristne afrikanere misbruger syndsforlædelsen i en kriminel livsførelse. Afrikanerne må holdes i stramme tøjler og være under opsyn, ligesom markslaverne må tvinges til at arbejde til eget bedste. Handler afrikanerne på markedspladsen, må dette foregå under opsyn af et bevæbnet korps, som vel at mærke består af frikulørte. Sorte holder opsyn med sorte; den fundamentale adskillelse mellem sort og hvid samt tanken om det naturlige hierarki blandt mennesker skinner her igennem.<sup>276</sup> Forskellene legitimerer magtanvendelsen og indirekte også slaveriet med undskyldningen om, at afrikanerne har det bedre som slaver i Vestindien end som frie i Afrika.

---

<sup>274</sup> Sst., s. 57f

<sup>275</sup> Nielsen 2001, s. 88

<sup>276</sup> Sebro 2005, s. 10

Slaveriet, finder West, er et nødvendigt onde, men forplumrer sin udtalelse ved senere direkte at betegne slavesamfundet i Dansk Vestindien som ”en fortræffelig Constitution”, idet ca. 2000 hvide kan styre i omegnen af 22.500 slaver.<sup>277</sup> Han mener åbenbart, at det er et stærkt sundhedstegn, at 10 procent af befolkningen ”uden Opstand, uden at statuere grumme Exempler” kan holde resten i skak.<sup>278</sup> Som en oplyst mand, må West have haft kendskab til oprøret på St. Jan i 1733 og formentlig også til det planlagte oprør i 1759.<sup>279</sup> Derfor forekommer hans konklusioner – igen – noget fordrejede.

Af de danske slavehandelsdebattører er West den mest fjendtligt indstillede overfor afrikanerne. Han går ikke så langt som Edward Long, men der er mange lighedstræk i synspunkterne, og det er sandsynligt, at West har læst Long. Endvidere kan man med rimelighed antage, at West har læst eksempelvis Voltaire og måske endnu mere sandsynligt Burke, hvis konservative indstilling til en eventuel afskaffelse af slavehandel og slaveri stemmer godt overens med Wests, som det vil fremgå af analysen af hans tekst fra 1793. Burke mente, at slavehandelen og slaveriet som udgangspunkt ikke kunne retfærdiggøres, men at det var et nødvendigt onde for at opretholde det koloniale system.<sup>280</sup> Faktisk er Burkes udgangspunkt perfekt set med Wests øjne; det giver ham både mulighed for – som en god humanist – at tage grundlæggende afstand fra slaveriet (om end det ikke er overbevisende), samtidig med at han tækkes plantageejerne ved at acceptere slaveriet som en nødvendighed.

### *En reaktion på Wests artikel, 1791*

At Wests artikel i *Iris* er blevet læst og har vakt debat hjemme, vidner et indlæg i *Kjøbenhavnske Lærde Efterretninger* om. For at give et indtryk af samtidige uenigheder med West, vil jeg i det følgende gennemgå indlægget, til hvilket forfatteren desværre er anonym. Dette skal ses i sammenhæng med, at der i tiden var tradition for anonyme debatindlæg i tidsskrifterne – bagtanken var sympatisk; man skulle gå efter holdningen, ikke forfatteren.<sup>281</sup> Et rimeligt bud på forfatteren er imidlertid tidsskriftets redaktør, Rasmus Nyerup, der var en mand af oplysningstiden og markerede sig som en af datidens ”venstreintellektuelle”, og således højst sandsynligt modstander af slaveriet.<sup>282</sup>

Kritikeren må i lighed med analysen ovenfor notere sig, at sammenhængen er til at overse imellem det overdådige liv, West beskriver at have mødt, og en dybt alvorlig økonomisk krise. Indlægget, der generelt er

---

<sup>277</sup> West 1791, s. 60

<sup>278</sup> Sst., s. 60

<sup>279</sup> Hornby 1980, s. 174. West nævner det planlagte oprør i 1759 i sin bog fra 1793, så der havde han i hvert fald kendskab til det.

<sup>280</sup> Davis 1966, s. 397

<sup>281</sup> Jensen 1996, s. 55f

<sup>282</sup> Jørgensen, Jesper Düring: Nyerup, Rasmus, i *Danske Biografiske Leksikon*, bind 10, red. Sv. Cedergreen Bech, København 1982



holdt i en ganske sarkastisk stil, fortsætter med at konstatere om slaverne, at for den der måtte frygte, ”at man hævdede disse ulyksalige Mennesker lidt op af Løsøre-Standen, og gav dem noget, der lignede Menneskestand”, er Wests artikel behagelig læsning.<sup>283</sup>

Wests argumentation generelt får drøje hug med på vejen; ikke mindst bemærkningen om, at slaverne bliver behandlet lige så godt, som man ville behandle sin hest i Europa. Hesteejere kan imidlertid mishandle deres ejendom efter forgodtbefindende, anfører forfatteren.

Det er ganske interessant, at kritikeren bemærker, at:

”den forslidte Sætning faae vi her igjen, at Neger-slaven har det meget bedre i Kolonierne, and han havde det hjemme, da han var fri Mand. Dette er hundrede Gange sagt, og aldrig beviist, kan heller ikke bevises, da det er usandt”<sup>284</sup>

Det viser altså, at påstanden om at afrikanerne havde det bedre i Vestindien end i Afrika – som fremført af både Pontoppidan og West – blev anset for ganske fortærsket. Man kan naturligvis antage, at West har vurderet, at argumentet var reelt nok, men hvis han – hvad der forekommer sandsynligt – har været opmærksom på den kritik, det formentlig ville medføre, kunne han med fordel have undladt at anvende det. Givetvis med henvisning til de mange europæere, der blev holdt som slaver på den nordafrikanske kyst, spørger kritikeren retorisk, om West ville bryde sig om imod sin vilje at blive ført til Abyssinien og holdt i fangenskab.

Ligeledes hæfter kritikeren sig ved Wests udtryk om den ”fortræffelige Constitution”, der også blev fremhævet i analysen ovenfor. Kritikeren er målløs over, at West kan finde det fortræffeligt, at ”2000 Hvide kunne styre 22000 Neger-slaver. Det er utroeligt, at en tænkende Mand kan skrive saaledes”, og fortsætter sin argumentation med at nævne, at det næppe er så fortræffeligt, når slaverne holdes i ave med trusler om hårde, fysiske straffe i henhold til slaverelementerne.<sup>285</sup>

Kritikeren dømmer på ironiserende vis West for at være tendentiøs – for at ”ville smigre for de Mennesker, han lever iblant”<sup>286</sup> – og når således på dette punkt frem til samme konklusion som moderne forskning.

Wests beskrivelse af Dansk Vestindien var altså allerede i sin samtid genstand for kritik, hvilket vidner om, at debatten om slavehandels-spørgsmålet var levende og aktuel – men som tidligere anført givetvis hovedsageligt i en snæver intellektuel kreds i København. Indlægget lægger sig på linje med Paludan og Isert, der ligeledes rettede hård kritik mod både slaveriet og tilhængernes argumenter for det. Kritikeren ser

---

<sup>283</sup> Anonym: Beretning om det Danske Eiland St. Croix i Vestindien, fra Junii Maaned 1789 til Junii Maaned 1790, af Hr. Rector West i Christianstæd paa St. Croix, i *Kjøbenhavnske lærde Efterretninger*, nr. 42, 1791, s. 658

<sup>284</sup> Sst., s. 660f

<sup>285</sup> Sst., s. 662

<sup>286</sup> Sst., s. 663

afrikanerne som sine medmennesker og ønsker, at de måtte blive givet leveforhold, der er mennesker værdige.

Det kan undre, at debatindlægget ikke nævnes i Knaps artikel, der kronologisk gennemgår indlæg i slavehandelsdebatten i danske tidsskrifter frem til 1792. Da Gøbel støtter sig til Knap, har indlægget heller ikke fundet vej til hans værk fra 2008. Således har dette lille anonyme indlæg ikke tidligere været behandlet i dansk forskning, og selv om det ikke ændrer afgørende ved det overordnede billede af debatten, er det interessant, da det er en meget skarp, samtidig kritik af West, der støtter moderne forsknings synspunkter omkring hans tendens. Som det vil fremgå nedenfor, er det anonyme indlæg også anledning til, at West demonstrerer problemer med overbevisende at argumentere for sit forsvar af slaveriet. Det anonyme indlæg vidner altså om, at debatten om slaveriet og slavehandelen sin lidenhed til trods var levende i Danmark, og det bestyrker tidligere forsknings konstatering af, at holdningen til slaveriet generelt var mere positiv i Vestindien end i Europa.<sup>287</sup>

### West svarer igen, 1793

I *Bidrag til Beskrivelse over Ste Croix* fra 1793 giver West svar på tiltale. Hovedanalysen af denne publikation følger nedenfor, men for sammenhængens skyld bringer jeg hans svar – eller mangel på samme – på kritikken i *Kjøbenhavnske lærde Efterretninger* her.

De fleste af kritikpunkterne forholder West sig faktisk slet ikke til. Han reagerer ikke på kritikken af selvmodsigelserne om øernes økonomiske tilstand eller af det fortærskede argument om bedre tilstande for slaverne i Vestindien end hjemme i Afrika. Man kan forestille sig, at han egentlig selv har haft svært ved at svare overbevisende.

Faktisk begrænser West sig til at replicere på kritikken om den ”fortræffelige Constitution” og de 22.000 slaver holdt i skak af 2.000 hvide ved hjælp af hårde reglementer. Hans svar er, at man ikke skal dømme et samfund på dets lovgivning, men derimod på skik og brug i det pågældende land.<sup>288</sup> Som eksempel fremhæver West det danske luksusforbud, der jo ikke har resulteret i, at ”der i Danmark ikke bares Fiære, ikke engelske Knapper og alt det Övrige”.<sup>289</sup> Han indrømmer imidlertid i samme åndedrag, at han har årsag til at tro, at denne lov ikke gælder længere. Denne sammenligning mellem koloniale slavereglementer og en lov mod luksus i Danmark – som i øvrigt viste sig umulig at administrere – er ualmindelig søgt.<sup>290</sup> Slavereglementerne gjaldt for mennesker uden frihed, mens loven mod luksus søgte at ramme et stigende overforbrug fortrinsvis blandt rige københavnere. Dertil kommer, at hele essensen i

---

<sup>287</sup> Sebro 2005, s. 10

<sup>288</sup> West, Hans: *Bidrag til Beskrivelse over Oen Ste Croix med en kort Udsigt over St. Thomas, St. Jean, Spanishtown og Crabeneiland*, København 1793, s. 116f

<sup>289</sup> Sst., s. 117

<sup>290</sup> Glamann, Kristof: *Otto Thott's uforgribelige Tanker om Kommerciens Tilstand*, København 1766, s. 37-44. Hvornår forbuddet blev ophævet, fremgår desværre ikke.

Wests argument – at en lov ikke nødvendigvis bliver fulgt af dens underlagte – straks kan bruges mod ham selv. For selv om West mener, at slaverne behandles mildere, end reglementet foreskriver, kan det jo lige så vel gå den anden vej; at man overtræder reglementets grænser. Man kan altså antage, at slaveejere har straffet deres slaver uden at have hjemmel til det i slavereglementet. Endvidere kan West ej heller vide, hvor mange slaver der er blevet vilkårligt straffet på de enkelte plantager – med eller uden hjemmel i slavereglementerne. Dette argument imødegår West ved at anføre, at man ikke skal skære en hel gruppe af mennesker over en kam, blot fordi enkelte går for vidt. Man ville jo heller ikke kalde alle mødre for forbrydere, fordi en enkelt slog sit barn til krøbling, ligesom man heller ikke kan klandre slaveejerne for slaveriets og slavehandelens eksistens som sådan. I disse argumenter vælger West at overse problematikken med at være fri og ufri samt det forhold, at plantageejernes efterspørgsel af slaver netop bidrager til at opretholde det slaveri, han i samme åndedrag kalder et ”Brud mod Naturen”.<sup>291</sup>

### *Georg Høst, 1791*

Høst udsendtes i 1769 som sekretær for sekretrådet på St. Thomas. I 1776 tog han sin afsked og rejste tilbage til Danmark, hvor han i 1791 udgav *Efterretninger om Øen Sanct Thomas og dens Gouvernører, optegnede der paa Landet fra 1769 indtil 1776*. Høst forholder sig fortrinsvis refererende til afrikanere og slavernes stilling i Dansk Vestindien, men her og der findes dog bemærkninger, der er interessante i denne sammenhæng. Han tager ikke tydeligt stilling for eller imod slaveriet.

Indledningsvis opremser Høst en række geografiske forhold omkring St. Thomas og dens bebyggelse; blandt andet nævner han Charlotte Amalie, tidligere kaldet Taphus, idet der oprindelig ”var kun et Tap- eller Drikkehuus, som var Negernes fornemste Hensigt med at søge til Byen.”<sup>292</sup> Kastelet Christiansfort betegner Høst som værende stærkt nok til at modstå angreb fra slaverne, til hvilket formål fortet er opført.<sup>293</sup> Det er bemærkelsesværdigt, at Høst understreger, at øens fæstningsanlæg er møntet på at opretholde dominans over slaverne; ikke til at modstå angreb fra fjendtlighedsindede kolonimagter. Der er ingen tvivl om, at Høst har ret. De fleste med nogenlunde realitetssans har, i lighed med Høst, været klar over, at Dansk Vestindien ikke ville kunne modstå et regulært angreb fra en af de øvrige kolonimagter i Vestindien. Andetsteds i sin bog gør Høst sig overvejelser om mulighederne af at kolonisere Crabben Island; en ø beliggende mellem St. Thomas og Puerto Rico. Blandt fornødenhederne hertil regner et fort til ”at holde Negrene i Ave.”<sup>294</sup> Endnu

---

<sup>291</sup> West 1793, s. 121

<sup>292</sup> Høst 1791, s. 3

<sup>293</sup> Sst., s. 4

<sup>294</sup> Sst., s. 79

en gang fremgår det tydeligt, at det for Høst er naturligt og legitimt, at slaveriet skal opretholdes med magt.

Høst refererer endvidere til guvernør Milan, der i 1684 udsendtes til Dansk Vestindien. Milan udsendte en plakat, der blandt andet forbød slaverne at fejre deres højtider, at forsamles og at spille musik. Straffene for brud på dette reglement var bestialske, selv efter datidens forhold. Som Hornby anfører, var dette også opfattelsen blandt plantageejerne på St. Thomas – og de var ellers ikke kendt for deres mildhed overfor slaverne.<sup>295</sup> Angående dette reglement skriver Høst, at det vel var hårdt, men at ”Omstændighederne undskyldte denne Strengthed.”<sup>296</sup> Og formodentlig for at understrege det rimelige i de danske regler, opremser Høst et par eksempler på strengere straffe mod afrikanere på de franske og spanske øer i Vestindien. Således kan man som bekendt søge at bagatellisere egne grovheder med andres endnu værre eksempler.

Høst giver som Schmidt og West klart udtryk for, at det er nødvendigt at forskelsbehandle europæere og afrikanere. Han anfører, at det i Dansk Vestindien er upassende at straffe hvide mennesker på livet, i stedet bør disse føres til Europa; derimod er livsstraf mod afrikanere og slaver en nødvendighed for at opretholde ”den Højagtelse, som de saa nødvendig maae have for endog den fattigste Blanke.”<sup>297</sup> Her er det altså tydeligt, at Høst sætter selv den nederste i det europæiske hierarki over afrikanerne. Forskning har da også vist, at muligheden for korporlig afstraffelse af hvide forsvandt fra lovgivningen i Dansk Vestindien i løbet af 1700-tallet, så der tydeligere kunne gøres forskel på hvid og sort.<sup>298</sup>

I det hele taget er netop sikkerhedsaspektet og forholdsreglerne mod de afrikanske slaver et emne, der optager Høst meget. Således roser han guvernør Suhm, der beklædte sit embede fra 1728 til 1732, for at have arbejdet for sikkerhed ”saavel mod Negre, som mod Spanske Sø-Røvere.”<sup>299</sup> Det er interessant, at Høst her nævner afrikanere og spanske pirater i samme åndedrag. Det giver indtryk af, at han sætter dem i en fælles kategori af forbryderiske elementer, mod hvilken det europæiske kolonisamfund må beskytte sig bedst muligt.

Et eksempel på almindelig racediskrimination som Høst sætter pris på er, at guvernør Gardelin i 1733 forordnede, at alle frikulørte i tilfælde af brand skulle indfinde sig og assistere med at redde indbo fra flammerne under trussel om at miste deres frihed.<sup>300</sup> Under oprøret på St. Jan i 1733 blev de frikulørte ligeledes beordret i kamp mod oprørerne under trussel om at tabe deres frihed.<sup>301</sup>

---

<sup>295</sup> Høst 1791, s. 18; Hornby 1980, s. 58

<sup>296</sup> Høst 1791, s. 18

<sup>297</sup> Sst., s. 39

<sup>298</sup> Sebro 2005, s. 12

<sup>299</sup> Høst 1791, s. 84

<sup>300</sup> Sst., s. 85

<sup>301</sup> Sst., s. 88

Høst bemærker dog også et enkelt sted, at for hård fremfærd mod slaverne også var kendt. I 1773, i begyndelsen af hans egen embedsperiode som interimskommandant på St. Thomas, fandt man et ældre ægtepar myrdet på deres plantage. Parret havde ifølge Høst ”været overordentlig skarpe og strenge mod Negrene, saa at ingen til sidst ville tjene dem.”<sup>302</sup> Gerningsmændene blev til trods for en ihærdig indsats aldrig fundet. Høsts bemærkninger i citatet vidner om, at han trods en grundlæggende racistisk indstilling i hvert fald i dette tilfælde noterede sig, når slaver behandledes unødigt groft.

Høst har ikke fået megen opmærksomhed i forskningen hidtil. Det er blevet til enkelte referencer, men hans syn på afrikanerne har ingen interesseret sig for.<sup>303</sup> Selvom han har øje for, at slaverne kan behandles for strengt, så stiller Høst ikke spørgsmålstegn ved slaveriet som sådan, og han finder det heller ikke mærkeligt, at frie afrikanere bliver tvunget til at udføre forskellige opgaver under trussel om at miste deres frihed. Helt grundlæggende er det ifølge Høst også nødvendigt, at afrikanerne nærer den største respekt for enhver europæer uanset stand. For at opretholde den respekt er truslen om dødsstraf nødvendig – en trussel man ikke ville bruge overfor europæere. Altså finder Høst det rimeligt at anvende strengere magtmidler overfor afrikanere end europæere for at opretholde samfundsordenen, hvilket er et tydeligt racistisk træk. Han giver indtryk af at være den konservative embedsmand, der ser det velkendtes beståen som et mål i sig selv. Som en god embedsmand giver han ikke udtryk for stærke personlige holdninger, men man kan måske alligevel forestille sig, at han set i et britisk perspektiv i lighed med West vil lægge sig op ad Burke, der accepterer slaveriet, fordi det nu en gang er der og endvidere mener, at slaverne og afrikanerne som sådan nok skal regeres men dog ikke knuses fuldstændigt.

### *Hans West, 1793*

Med sin udgivelse i 1793 ønskede Hans West at give et supplement til sin mindre omfattende beskrivelse af St. Croix i artiklen fra 1790 i *Iris*, og bogen er da også overordnet en videreførelse af tankerne i artiklen. Hans sympati for plantageejerne og forvalterne samt hans lovprisning af afrikanernes og slavernes kår har på ingen måde lidt skade i tiden mellem udgivelserne. Han skriver blandt andet, at forvalterne ofte er dygtige kendere af blandt andet matematik og historie, ligesom de ordret kan citere Homer og Virgil.<sup>304</sup> At dette må betragtes som endnu et eksempel på skønmaleri støttes af tidligere forskning, og det står i skarp kontrast til Isert, der som anført beskrev forvalterne som grusomme monstre.<sup>305</sup>

---

<sup>302</sup> Sst., s. 174

<sup>303</sup> Vibæk 1966, s. 16 og 27; Knap 1983 passim, Gøbel 2008, s. 19

<sup>304</sup> West 1793, s. 32

<sup>305</sup> Vibæk 1966, s. 206

Bogen er inddelt i tre afdelinger med i alt syv kapitler, hvoraf det ene omhandler øernes sorte befolkning, som denne analyse vil koncentrere sig om. West henviser indledningsvis til sin inddeling af den sorte befolkning i udgivelsen fra 1790; nemlig ”1) Frie Mulatter og Negere 2) Huusnegere og 3) Marknegere.”<sup>306</sup>

Om den første kategori – som her benævnes frikulørte – har West efter eget udsagn ikke meget at tilføje udover, at de fleste ikke er i stand til at tage vare på sig selv og således ligger både sig selv og staten til last. Børn af frikulørte, anfører West, vokser op

”i Lediggang og Laster, og ere siden uskikkede til Arbeide, og for stolte til at underkaste sig det. ... deres Frihed bliver ulykkelig for dem selv og ulykkelig for Selskabet, hvori de leve.”<sup>307</sup>

West identificerer altså et særligt problem med børn af frikulørte, der lever i ulykkelig frihed. Der er ingen tvivl om, at han mener, at de ville leve et bedre liv som slaver. Også her viser sig Wests dikotomiske syn på forstand; afrikanernes er klart lavere end europæernes, og dette legitimerer slaveriet – den hvide mand må tage ansvar for afrikanerne.

Husslaverne ønsker West heller ikke at beskrive yderligere i forhold til 1790, bortset fra nogle bemærkninger om, at deres arbejde er ganske let – så let at det snarere må kaldes tidsfordriv – sammenlignet med tyendets i Danmark; eksempelvis skal husslaverne i Vestindien hverken slagte, hugge brænde eller passe storvask. Endvidere tilføjer han, at enkelte faktisk har behandlet deres husslaver så godt, at de er blevet ganske spolerede af det. Men som West skriver: ”hvo önsker ikke at see fornöiede Ansigter omkring sig, og föie dem, som man staaer i saa nær forbindelse med?”<sup>308</sup> Også her fornemmer man, at han pynter lidt på forholdene, og moderne forskning har da også vist, at europæiske forsvarsskrifter for slaveriet er fyldt med den slags bestræbelser på at vise, hvor godt slaverne behandlede.<sup>309</sup> Men der er næppe heller tvivl om, at slaverne har haft forskellige facader udadtil alt efter situationen. De har på forskellige tidspunkter antaget den personlighed, der har tjent deres egne interesser bedst.

West vier herpå megen plads til en nærmere beskrivelse af markslaverne, som han gik lidt let hen over i 1790-publikationen. Da han udarbejdede manuskriptet til bogen, var slavehandelsdebatten godt i gang internationalt, og det danske slavehandelsforbud var vedtaget. For ikke at lægge sig ud hverken med lovgivere eller plantageejere, begynder han med at konstatere, at

---

<sup>306</sup> West 1793, s. 57

<sup>307</sup> Sst., s. 58f

<sup>308</sup> Sst., s. 61

<sup>309</sup> Walvin 1996, s. 23

”jeg [maatte] enten være Slave af Fordomme, om jeg antog, at Negerens Tilstand er, hvad den ansees for, ulykkelig, undertrykt, umenneskelig o. s. v., eller have tillukt min Fornuft for Naturens ret og mit Hierte for Menneskekierlighed, om jeg troede, at den er, hvad den kunde og burde være.”<sup>310</sup>

West holder sig altså på den kendte kurs; han antyder at slaveriet er imod naturretten, mens han samtidig understreger, at det er fordomsfuldt at tro, at slaverne frister en umenneskelig tilværelse i Vestindien.

West tager derpå fat på spørgsmålet om slavernes livsbetingelser, som de tager sig ud i hans optik. Han understreger, at deres arbejde ikke går ud på at ”bære store Byrder, slæbe tung Last, trælle Dag og Nat efter Eierens Vink ... men ved bestemt Klokkeløst at gaae til og fra Arbeidet, som Daglønnerne i Danmark”.<sup>311</sup> West understreger altså, at der ikke er tale om umenneskelige arbejdsforhold; et punkt hvor han er ganske uenig med Paludan og – som det vil fremgå nedenfor – slavehandelskommissionen, der er opmærksom på, at man i Vestindien har gjort beregninger på, om det bedst kan betale sig at holde liv i sine slaver eller lade dem arbejde sig ihjel og indkøbe nye. Som det tidligere er anført var en slaves arbejdsdag lang; i høsttiden nærmest hele døgnet.

For så vidt angår selve dyrkningen af sukkeret, anvender West nogle argumenter, der fortjener nærmere opmærksomhed. Han skriver, at dette arbejde begyndes ved med hakker at lave huller i jorden til sukkerplanterne, og at dette arbejde nok er trættende i længden, medgiver West. Men han afviser, at det skulle være så hårdt som at

”grave, hvor Fodens og hele Legemets Kræfter maae anvendes for at få Spaden i Jorden, eller som at tærskes, hvor den hele Krop er bestandig i en svingende Bevægelse, da Hakken, sat paa Enden af et Skaft, virker det meste i Faldet ved sin egen Tyngsel.”<sup>312</sup>

Disse argumenter forekommer noget søgte, idet ensformigt fysisk landbrugsarbejde må være ganske anstrengende uanset det anvendte redskab. At arbejdet i Dansk Vestindien skulle være strengere for slaverne end landbrugsarbejdet i Danmark, fordi det foregik i tropisk hede, afviser West ved at bemærke, at

”[Negerne] har Naturen udrustet med anden Farve, sammenvævet Uldhaar, der beskytter Issen mod Solens Pile, og en Substant under Huden, der udgiör Farven. Rimeligvis tiener denne Substantes Beskaffenhed til at formindske Hedens Virkning, ligesom og Negerens Uddunstning er saa væsentligen forskiellig fra Europæernes, og ofte saa vederstyggelig stinkende, at den længe

---

<sup>310</sup> West 1793, s. 61

<sup>311</sup> Sst., s. 61

<sup>312</sup> Sst., s. 63

kan efterlade Ulugt i et Værelse, og man undertiden er nød til at træde ud af en Negers Spor, for at undgaae denne qvælende Ubehagelighed;”.<sup>313</sup>

Forklaringen på, at afrikanerne ikke føler ubehag ved arbejdet i sukkermarkerne, er altså fysiske forskelle mellem afrikanere og europæere. Og disse forskelle retfærdiggør således at sætte afrikanerne til at udføre et slavearbejde, som europæerne ikke selv ville påtage sig eller ikke skønnedes at være i stand til at påtage sig. Her definerer West faktisk selv slaveriet som en racistisk institution; på grundlag af fysiske forskelle mellem afrikanere og europæere holder de sidste de første i slaveri. Generelt demonstrerer West både biologisk og kulturel racisme. Man kan heller ikke undlade at notere sig, at West anfører, at høsttiden er ”besværlig for Negerne”, idet gunstige vejrforhold må udnyttes til det yderste, nærmest døgnet rundt. Bliver det vindstille, kan saften ikke presses ud af sukkerrørene i vindmøllen, hvorfor hestemøllen (mølle drevet af muldyr) må tages i brug, hvilket er ”ödelæggende for disse kostbare Trældyr”.<sup>314</sup> Det er tankevækkende og betegnende for Wests indstilling, at de værdifulde muldyr åbenbart skal spares i en tid, hvor slaverne udover den almindelige arbejdstid på ti til tolv timer – pauser fraregnet – endvidere måtte arbejde om natten for hurtigst muligt at få høsten under tag.<sup>315</sup> West ser dog ikke de store problemer heri; han anfører faktisk, at det er almindeligt, at slaverne bliver fede under høsttiden, idet de kan spise så mange modne sukkerrør og drikke så megen sukkersaft, som de orker.<sup>316</sup> Denne påstand står i modsætning til Schmidt, der bemærkede, at slaverne blot kunne finde nogen mæthed i at tygge sukkerrør. Og taget i betragtning at sukkeret udgjorde plantageejerens eksistensgrundlag, forekommer det ganske tvivlsomt, at slaverne har fået lov til at spise så meget af det, at de ligefrem bliver fede af det. Endnu en gang udstiller West sin tendens.

Herpå skrider West til sine overvejelser omkring, hvad slavernes tilstand kunne og burde være. I sin publikation i *Iris* i 1790, betegnede West slaveriet som ”en fortræffelig Constitution”.<sup>317</sup> I *Bidrag til Beskrivelse over Ste Croix*, gør han imidlertid opmærksom på, at ”dette er en Feil i mit Udtryk og ikke i Grundsætningen”.<sup>318</sup> Han mener altså – i min optik – at være misforstået således, at han ikke skal ses som fortaler for slaveriet og slavehandelen. Derimod mener han, at slaverne behandles godt omstændighederne taget i betragtning. Et gennemgående træk i Wests argumentation er, at man ifølge West i Danmark tror, at slavernes vilkår i Dansk Vestindien er langt værre, end tilfældet er – rent faktisk ville mange plantageejere gøre meget for at bedre slavernes kår, hvis de blot ”ikke med

---

<sup>313</sup> Sst., s. 23

<sup>314</sup> Begge citater i afsnittet fra West 1793, s. 67

<sup>315</sup> Hornby 1980, s. 166

<sup>316</sup> West 1793, s. 67

<sup>317</sup> West 1790, s. 60

<sup>318</sup> West 1793, s. 98



Hænder og Födder sætte sig imod deres eget Vel”.<sup>319</sup> En interessant påstand, men eksempler herpå fremfører West desværre ikke – til gengæld får man som læser endnu et vink om hans syn på afrikanerne som den hvide mands byrde.

West gør sig herefter nogle overvejelser om afrikanernes muligheder for at blive dannede efter europæisk forbillede – nærmere bestemt nord-europæisk. Hans vurdering er, at forskellige folkeslag fra naturens hånd er tildelt forskellige tilbøjeligheder alt efter himmelegn, sædvane og temperament. Det er sandsynligt, at West her bygger på Linné, ligesom Voltaire også gjorde sig lignende tanker.<sup>320</sup> Disse forskelle er så store, skriver West, at afrikaneren aldrig kan blive, hvad nordboeren er, ”thi man kan ikke ville, at Löven eller Tigern skal antage Iisbiörnens Natur, eller Rensdyrets Antilpens”.<sup>321</sup> Her skriver West altså, at afrikanerne ikke har mulighed for at blive europæernes ligemænd. De biologiske grænser mellem dem er uoverskridelige, og West indtager her en klart racistisk holdning.

Et meget interessant afsnit i denne sammenhæng er Wests beskrivelse af afrikanernes karakter. Hvorvidt han skelner mellem afrikanere i henholdsvis Vestindien og Afrika, skriver han ikke eksplicit. At han henter alle eksemplerne i sin argumentation alle på St. Croix, kunne lede til den antagelse, at han fortrinsvis hentyder til afrikanerne i Dansk Vestindien. Endvidere afviser West flittigt kritikere af slaveriet, som ikke ved selvsyn har gjort sig bekendt med det i Dansk Vestindien. Hvis han således vil leve op til sine egne krav om selvsyn, bør han, der så vidt vides ikke har været i Afrika, naturligvis afholde sig fra at udtale sig om leveforholdene der. Men med tanke på det generelle indtryk af West, vil jeg dog i sidste ende antage, at han udtaler sig om afrikanere som en homogen gruppe. Mit indtryk er, at mange europæere – heriblandt West – netop betragtede alle afrikanerne under et, hvilket naturligvis er en grov forenkling.<sup>322</sup> Undtagelsen her er Isert, der bemærker forskelle mellem befolkningsgrupperne i Afrika.

I lighed med de fleste andre intellektuelle i sin tid, henregner West afrikanerne til menneskeracen, om end han mener, at de ”komme Naturtilstanden nærmere end den borgerlige”.<sup>323</sup> Det synes nemlig at ”tabe sig i Ledighed og örkeslöst Liv”, så snart deres basale behov er opfyldt.<sup>324</sup> Generelt gælder det ifølge West både for den frie og den ufrie afrikaner, at de – i modsætning til europæeren forstås – sætter tilfredsstillelsen af ”Naturens Fordringer” før alt andet.<sup>325</sup> West tilskriver denne naturlige örkesløshed, altså dovenskab, de varme himmelstrøg som afrikanerne

---

<sup>319</sup> Sst., s. 99

<sup>320</sup> Sst., s. 99f

<sup>321</sup> Sst., s. 101

<sup>322</sup> Se også Palmer 1994, s. 4

<sup>323</sup> West 1793, s. 123

<sup>324</sup> Sst., s. 123f

<sup>325</sup> Sst., s. 123

fødes og lever under; en varme der ligeledes fører til ubeslutsomhed og langsommelighed. Dette ville ikke være tilfældet i koldere egne, skriver West, idet menneskene her er tvungne til at tænke på fremtiden og samle vinterforråd.<sup>326</sup> Gøres der imidlertid først indtryk på afrikaneren, afsløres en lidenskabelighed; et temperament, der spænder til det yderste i alle skalaer.

Dertil finder West, at afrikanerne besidder en særlig stolthed. De bliver fornærmede ved den mindste irettesættelse, og de ville aldrig nedlade sig til samme ængstelige ydmyghed som tyende og bønder i Danmark udviser overfor deres herrer. På dette punkt er det faktisk lidt vanskeligt at vurdere, om West nærer en vis fascination af denne stolthed. Hans ordvalg i beskrivelsen af tyendet i Danmark – frygt, ængstelig, krybende, lydlig underkastelse<sup>327</sup> – turde antyde, at han nærer en vis beundring for den stolthed, som han tilskriver afrikanerne. Denne ”standhaftige Selvfølelse, Stolthed, Uovervindelig eller hvad Navn man nu vil give denne Sindsbeskaffenhed”, fører ligeledes ifølge West til, at afrikanere aldrig vil indrømme at have begået en forbrydelse endside angive hinanden, når forbrydelser begås i fællesskab.<sup>328</sup> West mener som udgangspunkt ikke, at dette skyldes hårdnakkethed eller barbarisk genstridighed, men konstaterer alligevel, at det kun kan blive tolket som sådan set i sammenhæng med samfundsforholdene i Dansk Vestindien.

West mener endvidere oftest hos afrikanerne at møde uvilje, utaknemmelighed og hårdhed mod underordnede; det være sig både andre afrikanere og dyr. Som eksempler nævner West, at han har set en afrikaner gentagne gange prygle en hest med korte mellemrum, og han har set kvindelige afrikanere straffe sine børn, foretage sig noget andet et øjeblik og derpå straffe børnene igen.<sup>329</sup> Ganske vist, skriver West, kunne man antage, at denne adfærd skyldes europæernes behandling af afrikanerne, men dette argument afviser han, idet han har set både ufrie og frie – som ellers både er kristne og nyder borgerrettigheder – opføre sig på den måde. Selv om afrikanerne skulle lade sig kristne, er der altså ifølge West visse karaktertræk hos dem, som ikke lader sig forandre. Dette står dog i kontrast til moderne forskning, der har dokumenteret, at europæerne var forbløffede over afrikanernes blidhed overfor børn.<sup>330</sup>

Afrikanernes stærke lidenskabelighed, i dette tilfælde forstået som temperament, kræver ifølge West straf eller i det mindste frygt for straf. Og denne ”lemfældige Strængthed, eller om man vil kalde den, milde Retfærdighed”, er netop den rette pædagogiske tilgang, når man har med afrikanere at gøre.<sup>331</sup> West er ikke i tvivl om, at straffene ville blive hyppigere og hårdere, hvis man overlod det til afrikanerne selv i stedet for

---

<sup>326</sup> Sst., s. 124

<sup>327</sup> Sst., s. 125f

<sup>328</sup> Sst., s. 127

<sup>329</sup> Sst., s. 129

<sup>330</sup> Davis 1966, s. 465

<sup>331</sup> West 1793, s. 130

slaveejerer at dømme deres egne. Disse arbitrære straffe, som West kalder dem, er en ”ulykkelig Nødvendighed”, som sagerne står i Dansk Vestindien.<sup>332</sup> Imidlertid forlanger slaveejerne ikke samme punktlighed i arbejdet som man ville forlange af matroser, soldater og andre underordnede i Europa, skriver West, da man ellers skulle straffe afrikanerne i én uendelighed, og den afskrækkende effekt således ville gå tabt.

West medgiver, at en afrikaner nok kan ”faae nogle Slag for Studshed, Forsømmelse, eller sligt, ja vel og undertiden uforskyldt”, men dette er ifølge forfatteren ikke værre, end hvad tjenestefolk og matroser udsættes for i Danmark.<sup>333</sup> Han indrømmer altså, at der blev uddelt arbitrære fysiske straffe. Visse forbrydelser skal udløse ”exemplarisk” fysisk straf, og det drejer sig om groft tyveri og løben maron; altså flugt fra plantage og slaveri.<sup>334</sup> For tyveriets vedkommende anfører West, at straffen udmåles efter forbrydelsens grovhed og slaveejerens ønske; normalt mellem 10 og 50 slag med pishen. Dette er ikke nær så slemt, som når soldater løber spidsrod eller matroser får med katten, mener West. Slaverne bliver nemlig slået på ”et kødrigt sted” på kroppen, imens soldater og matroser ”kan tabe deres Helbred tilligemed Ansigtfarven, i det de lide paa Dele, som indeslutte deres Indvolde”.<sup>335</sup> En slutning der, i hvert fald i vore dages øjne, synes en anelse søgt. Videre mener han, at det er ubegribeligt, at en slave efter en sådan afstraffelse roligt kan stå op og dagen efter gøre ting, der udsætter ham for samme fare. West synes ikke at overveje, at mennesker der holdes i slaveri kan tænkes at føle en vis ligegyldighed overfor eventuelle farer – særligt hvis de blot ønsker at blive livet frit hurtigst muligt. Dog skriver han også, at han ikke skal bebrejde afrikanerne for de fejl, som kristne europæere måske oftere gør sig skyldige i.<sup>336</sup> At løbe maron forekommer ifølge West ikke så ofte i hans samtid som tidligere, idet ”Negrene födes vel, og behandles med Skaansel”.<sup>337</sup> Derfor forekommer afstraffelse også sjældnere. Hvis en flygtet slave efter en eller flere uger vender tilbage, er det ofte med en seddel fra en af sin ejers bekendte, der går i forbøn for slaven. Dette skal give ejeren lejlighed til at udvise tilgivelse samt befri den bortløbne for straf.<sup>338</sup> Dette står i kontrast til Iserts beskrivelse af pisk og efterfølgende indsmøring af sårene med spansk peber som den almindelige straf for maronløb. Vibæk påpeger også, at straffene for flugtforsøg var strenge.<sup>339</sup> West anfører endvidere på en fjerntliggende plantage at have mødt en dreng på seksten år, der var løbet maron ikke mindre end tolv gange. At han var blevet benådet hver gang vidner ifølge West om, at medmenneskeligheden

---

<sup>332</sup> Sst., s. 131

<sup>333</sup> Sst., s. 132

<sup>334</sup> Sst., s. 132ff

<sup>335</sup> Sst., s. 134

<sup>336</sup> Sst., s. 134

<sup>337</sup> Sst., s. 134

<sup>338</sup> Sst., s. 135

<sup>339</sup> Vibæk 1966, s. 153

hersker selv i koloniens yderste afkroge.<sup>340</sup> Hvorfor drengen har forsøgt at rømme tolv gange overvejes ikke. Nogle slaver, skriver West, er umulige at opdrage eller få til at opgive deres laster, og disse må naturligvis sendes bort fra øerne, hvilket sker med den vestindiske regerings tilladelse – oftest med tab for ejeren, understreger West medfølelse.<sup>341</sup>

Herpå giver West sig i kast med en beskrivelse af slavernes ægteskabelige forbindelser, der indgås ved, at en mand erklærer en kvinde for at være sin kone. West bemærker i et nærmest overrasket tonefald, at disse ikke sjældent er lykkelige; men skriver endvidere, at afrikanernes heftige lidenskaber ofte fører til jalousi. Denne jalousi resulterer i tvister, skriver West, der atter kan føre til nye ægteskabsforbindelser efter ovenstående recept, hvilket afrikanerne betragter som en naturlig rettighed.<sup>342</sup> Ægteskaberne indgås ofte mellem slaver, der bor på hver sin plantage, og det har ifølge West konsekvenser for slavernes helbred, da de besøger hinanden om morgenen og aftenen og dermed udsætter sig selv for den kolde skumringsluft. West går endda så vidt som til at antyde, at denne adskillelse mere end det hårde arbejde er skyld i markslavernes manglende frugtbarhed. Adskillelsen kan nemlig friste til utroskab, der ifølge West er stærkt hæmmende for fertiliteten.<sup>343</sup> Som det vil blive vist senere, var dette et synspunkt, han delte med den danske regering.

West anfører at have fundet ”Retskaffenhed og god Tænkemaade ... hos adskillige Negere”.<sup>344</sup> Dog tilsyneladende fortrinsvis hos husslaverne, som han angiver til tider hjælper deres herskab med husholdningsregnskaberne. Som udgangspunkt er det også mest sandsynligt, at West fortrinsvis har stiftet bekendtskab med husslaver. Han har formentlig sjældent haft sin gang blandt markslaverne. Kort efter skrider han dog også til nogle bemærkninger om en del af disse, som han nævner, har deres gang hos brødremenigheden. Han har dog ikke megen tiltro til deres åndsevner, idet ”man vel lettelig kan begribe, at enfoldige Negere mere høre end forstaae disses tröstende Prækener”.<sup>345</sup> Men alene brødrenes fromme liv, skriver West, har en sådan indflydelse på slaverne, at de frygter præsten mere end deres herre. At brødrenes prækener rent faktisk skulle have gjort indtryk på slaverne synes at forekomme West ganske fjernt, ligesom han som vist ovenfor i 1790 gav udtryk for, at undervisning af afrikanerne måtte foregå på et tilpas letfatteligt niveau. Også her fremgår det, at West finder afrikanerne intellektuelt underlegne.

I tråd med Isert skriver West, at afrikanerne i naturtilstanden nok har en renere moral end mange europæere – han kan også sin Rousseau – men da de i deres omgang med europæerne bliver revet mere og mere ud af denne naturtilstand, er det nødvendigt, at de bliver oplyst om deres

---

<sup>340</sup> West 1793, s. 136

<sup>341</sup> Sst., s. 137

<sup>342</sup> Sst., s. 138

<sup>343</sup> Sst., s. 138

<sup>344</sup> Sst., s. 141

<sup>345</sup> Sst., s. 142

pligter overfor Gud og medmennesker.<sup>346</sup> Her ligger West også på linje med regeringen, og han henviser da også til, at regeringen med slavehandelsforbuddet og overgangsperioden har lagt fundamentet for ”denne Negernes nærmere indlemmelse i Statslegemet”.<sup>347</sup> Samtidig forsømmer han ikke at understrege, at han ikke behøver at skrive om retfærdigheden af dette forbud, da han allerede tre år tidligere fordømte slavehandelen som skændig. Imidlertid nævner han ikke, at han i samme pennestrøg betegnede slaveriet som en fortræffelig konstitution.

Efter Wests mening bør man som lovgiver imidlertid lytte til lokal erfaring, når man selv sidder tusinder af kilometer væk i København, og han drister sig derfor til at stille det forslag, at alle påtænkte forbedringer af slavernes vilkår skal udsendes til betænkning blandt slaveejerne.<sup>348</sup> Atter bliver man som læser forvisset om, hvor Wests loyalitet ligger, ligesom det siger noget om hans engagement i bedre kår for slaverne.

Afslutningsvis kan det siges om West, at han er meget inkonsekvent i sin argumentation, og flere steder både i 1790 og 1793 benytter sig af søgte argumenter for slaveriets opretholdelse og slavernes velbefindende – tænk blot på forsikringen om, at slaver bliver behandlet lige så godt som heste.

## Regeringsdokumenter

I det følgende vil de udvalgte regeringsdokumenter blive analyseret. Dokumenterne blev til på foranledning af den kommission, der blev nedsat for at behandle spørgsmålet om slavehandelens afskaffelse. Indledningsvis vil kommissionens medlemmer blive præsenteret.

Det toneangivende medlem var den 43-årige Ernst Schimmelmänn, hvis rolle ikke mindst er interessant, fordi han havde store privatøkonomiske interesser i slaveriet og sukkerproduktionen. Familien Schimmelmänn ejede de største plantager i Dansk Vestindien, Princesse og La Grange, og de var endvidere med 1028 slaver en af de rigtigt store slaveejere i Vestindien i det hele taget.<sup>349</sup> Samtidigt var Ernst Schimmelmänn i positiv forstand barn af oplysningstiden, fulgte interesseret med i de humanistiske strømninger og holdt sig godt orienteret om, hvad der rørte sig på det videnskabelige og filosofiske plan. Endvidere var han præsæs for Videnskabernes Selskab.

Schimmelmänn interesserede sig levende for den debat om slaveriet og slavehandelen, som optog det engelske parlament. Han var fremsynet og vidste, at det kun var et spørgsmål om tid, før englænderne forbød slavehandelen. Storbritannien var tidens førende magt, og man måtte forvente, at englænderne med mere eller mindre diplomatiske midler ville

---

<sup>346</sup> Sst., s. 145f

<sup>347</sup> Sst., s. 146

<sup>348</sup> Sst., s. 149f

<sup>349</sup> Gøbel 2008, s. 27f

påvirke de øvrige europæiske lande til at følge deres eksempel i spørgsmålet om slavehandelen.

Medlemmerne af kommissionen kom alle fra de dele af centraladministrationen, der havde materiel forvaltning som deres ressort. Således kan man forestille sig, at det var praktisk orienterede mennesker, der havde specialiseret sig i det muliges kunst. Arbejdstempoet i kommissionen vidner da også herom; den nedsattes 5. august 1791, og allerede 28. december samme år forelå dens mere end hundrede foliosider lange forstilling.<sup>350</sup>

Kommissionens medlemmer talte yderligere Jørgen Erik Skeel, Christian Brandt, Carl Wendt, Carl Frederik Trant, Niels Tønder Lund samt Ernst Philip Kirstein, der fungerede som kommissionens sekretær og førte protokollen.<sup>351</sup> Kirstein havde i små ti år været privatsekretær for Schimmelmans, boede i det Schimmelmanske palæ i Bredgade og var ligeledes i familie med ham.

Skeel var 54 år og meget erfaren gennem sit arbejde i blandt andet Rentekammeret og Gehejmestatsrådet. Han betegnedes af sin samtid som værende fordomsfri og tolerant.

Brandt var præsident for Danske Kancelli og vant til at samarbejde med Skeel i flere kommissioner, hvor de begge havde pladser. Han var 55 år, da han blev udpeget til medlem af slavehandelskommissionen. Han nød ikke specielt stor anseelse i Schimmelmans kreds, og han var ikke kendt for at have veludviklede åndsevner.

Wendt var nært knyttet til familierne Schimmelmans og Reventlow, og var udpeget til en række betydningsfulde kommissioner. Han var Ernst Schimmelmans nære medarbejder i finansielle spørgsmål og repræsenterede den nye borgerlige intelligentsia med dennes indsats for humane og liberale reformer. Han spillede en afgørende rolle i statens økonomiske politik efter regeringsskiftet i 1784, hvor Høegh-Guldberg sattes fra magten.

Trant havde værdifuld sagkundskab gennem sin stilling som administrator i Vestindisk Handelsselskab. Endvidere havde han tidligere tjent i både Rentekammeret og Finanskollegiet, ligesom han havde erfaring med kommissionsarbejde sammen med flere af de ovennævnte herrer. Han var dygtig og stod såvel A.P. Bernstorff, Schimmelmans og Reventlowerne nær.

Lund var en ung og energisk norsk embedsmand, der fungerede som kontorchef i toldkammerkancelliet. Han havde forstand på nationaløkonomi og var kendt for at være begavet og klarsynet. Schimmelmans har formentlig tænkt sig, at Lund sammen med Kirstein skulle forestå meget af det praktiske arbejde i kommissionen.

---

<sup>350</sup> Sst., ss. 48 og 55

<sup>351</sup> Hvor intet andet er anført bygger det følgende på afsnittet ”Negerhandelskommissionens medlemmer” i Gøbel 2008 samt *Dansk Biografisk Leksikon*.

Det var altså denne gruppe af kyndige – og af hinanden velkendte – embedsmænd, der skulle behandle spørgsmålet om ”Negerhandelens bedre Indretning”. Om end flere af kommissionens medlemmer havde erfaring med administrativt arbejde med kolonierne, havde ingen af dem nogensinde været i Afrika eller Vestindien og dermed haft mulighed for at opleve forholdene for afrikanerne og de afrikanske slaver ved selvsyn. Men som bekendt var dette ingen hindring for, at kommissionen kom til at lægge grunden for beseglingen af skæbnen for den danske slavehandel. Der var flere skridt på denne vej, og jeg vil begynde med at analysere det pro memoria, som Schimmelmänn sendte til kommissionens medlemmer, inden de begyndte deres arbejde i sommeren 1791.

### *Schimmelmännns pro memoria til kommissionens medlemmer*

Der er ingen tvivl om, at Schimmelmänn ikke blot var professionelt men også personligt engageret i spørgsmålet om slavehandelens afskaffelse. Inden kommissionens nedsættelse havde han mundtligt diskuteret sagen med Bernstorff, der erklærede sig enig i hovedtankerne.<sup>352</sup> Schimmelmänn udsendte derefter et pro memoria med sine hovedsynspunkter til de kommende kommissionsmedlemmer. Dette dokument kan altså give os et godt indtryk af Schimmelmännns personlige holdning til slavehandelsspørgsmålet.

Han indleder med en henvisning til den pågående debat i det britiske parlament, der efter hans mening tvinger øvrige europæiske nationer til også at tage stilling til spørgsmålet.<sup>353</sup> Schimmelmänn var altså ganske opmærksom på Storbritanniens normative rolle i samtiden. Det næste han tager fat på er de mulige konsekvenser for slavehandlere og plantageejere samt øvrige økonomiske spørgsmål. Man bemærker altså ved denne prioritering, at et forbud mod slavehandel ikke i sig selv var den naturligste ting i verden; der skulle tages hensyn til økonomiske interesser og konsekvenser, inden man tog eventuelle forholdsregler imod menneskehandel.

Schimmelmänn skriver herpå, at de jordlodder der overlades til slaverne er af ganske ringe kvalitet, idet den gode jord anvendes til sukkerdyrkning.<sup>354</sup> Da der således er mangel på mad, er stadig import af nye slaver nødvendigt, hvilket stemmer udmærket overens med Schmidts beskrivelse af de sparsomme forsyninger af fødevarer som tidligere anført. Europæernes indstilling til slavehandelen har ifølge Schimmelmänn resulteret i, at slaveri i stor skala er blevet indført i Amerika og at ”die Neger völig der Willkuhr harter Herren und noch Härterer Aufseher überlassen sind”.<sup>355</sup> Bemærkningen om de hårde forvaltere stemmer godt

---

<sup>352</sup> Schimmelmänn, Ernst: pro memoria af 16. juli 1791, i Erik Gøbel: *Det danske slavehandelsforbud 1792 – Studier og kilder til forhistorien, forordningen og følgerne*, Odense 2008, s. 42

<sup>353</sup> Schimmelmänn 1791, s. 156

<sup>354</sup> Sst., s. 159f

<sup>355</sup> Sst., s. 160

med Iserts oplevelser, men står i kontrast til Wests beskrivelser af belevne forvaltere, der studerer klassisk kultur.

Hidtil har statsinteresser og en gennemgående monopolitisk og skinsyg ånd hersket i lovgivningen vedrørende kolonierne, skriver Schimmelmänn.<sup>356</sup> Men afskaffelse af slavehandelen er en menneskepligt uanset om enkelte plantageejere måtte bukke under på den bekostning. Han påpeger europæernes uheldige indflydelse i Afrika, hvor folk er blevet gjort afhængige af forskellige forbrugsvarer, som europæerne kun vil sælge for slaver. Eksempler på grusomhederne der foregår under købet og transporten af slaverne vil han ikke nævne, men han understreger, at det siger sig selv, at forholdene under transporten over Atlanten fører til mange slavers "unzeitigen Tod und ihre unnatürliche Aufreibung".<sup>357</sup> Slavernes behandling i Vestindien, skriver Schimmelmänn er både blevet beskrevet "bald als äusserst hart und bald als gelinde" med argumenter både for det ene og det andet.<sup>358</sup> Men under alle omstændigheder finder Schimmelmänn det rimeligt i forhold til det vestindiske slaveris natur at tage visse ting for givet; nemlig at arbejdet er meget hårdt, at slavernes kost er indskrænket til et absolut minimum, og at gravide kvinder og børn bruges til strengt markarbejde, ligesom han henviser til plantageejere og forvalteres overvejelser omkring rentabiliteten i enten at give slaverne god kost eller lade dem sulte og derpå indkøbe nye.<sup>359</sup> Alene på dette grundlag af nøgterne overvejelser finder Schimmelmänn, at slavehandelen er forbundet med "unvermeidliche Übel, Unterdrückung und Elend für die Menschheit", og at det er enhver klog lovgivers pligt at stræbe efter dens afskaffelse.<sup>360</sup> Herefter følger en række synspunkter om den praktiske ophævelse af slavehandelen og opretholdelsen af slavebestanden derefter, som Schimmelmänn opfordrer kommissionens medlemmer til at overveje, inden arbejdet påbegyndes. Heriblandt er et spørgsmål om slavernes sædelighed specielt interessant; nemlig om ikke man vil være enig i, at mere "ordentlige" ægteskabsforbindelser slaverne imellem vil være formålstjenstlige med henblik på slavernes reproduktion.<sup>361</sup>

Schimmelmänn, arkitekten bag slavehandelsforbuddet, var altså i sin samtid at regne for abolitionist og en progressiv humanist; han kritiserede stærkt slavehandelen og slavernes kår i Vestindien. Men han kunne

---

<sup>356</sup> Sst., s. 160. Det er i hvert fald min tolkning af kilden. Gøbel skriver i margin i sin transskription: "Statsinteresse er altafgørende", og det er lidt uklart, om han hentyder til, at det er Schimmelmänn, der finder statsinteressen altafgørende. I så fald er jeg uenig med Gøbel. Jeg tolker det sådan, at Schimmelmänn konstaterer at statsinteresser hidtil har været altafgørende, men at det er på tide at bringe humane synspunkter ind i billedet også.

<sup>357</sup> Schimmelmänn 1791, s. 163

<sup>358</sup> Sst., s. 164. Det er oplagt, at Schimmelmänn her i dansk kontekst hentyder til Isert og West – og muligvis Paludan.

<sup>359</sup> Sst., s. 164

<sup>360</sup> Sst., s. 166

<sup>361</sup> Sst., s. 168



ikke frigøre sig fra sine europæiske idealer. ”Ordentlige” ægteskabsforbindelser – selvsagt efter kristent mønster – så han som en vej ud af problemerne med den høje dødelighed blandt slaverne. Så selv blandt de mere progressive abolitionister fandt man etnocentrismen og opfattelsen af de europæiske normer som de bedste at leve efter.

Skal man sammenligne Schimmelmänn med britiske ligesindede, virker det nærliggende at vælge William Wilberforce eller måske endnu mere oplagt den britiske premierminister William Pitt, der også var modstander af slavehandelen men i lighed med Schimmelmänn var opmærksom på, at der måtte tages realpolitiske hensyn i forbindelse med et forbud mod handelen.<sup>362</sup>

### *Forestillingen og resolutionen*

Slavehandelskommissionens forestilling til kongen var som anført ganske omfangsrig; mere end hundrede sider i folioformat, hvortil kom en mængde bilag, der tjente til at underbygge forestillingens konklusioner og anbefalinger. I følgende analyse er blot selve forestillingen medtaget. Bilagene indeholder fortrinsvis beregninger og statistik, og det har ikke interesse for denne undersøgelse. I analysen referer jeg kort indholdet af forestillingen, som det fremgår af Gøbel's tyske transskribering, og jeg går selvsagt mere i dybden med punkter, som har speciel interesse her.

Kommissionen begynder med allerunderdanigst at præsentere sin forestilling, hvorefter der redegøres for slavehandelens tidligere historie. Dernæst følger nogle bemærkninger om den første kritik af slavehandelen samt om den verserende debat om et eventuelt forbud i det engelske parlament. Det bemærkes, at et engelsk forbud nødvendigvis må komme på et tidspunkt, og at det for andre nationer vil være meget vanskeligt ikke at følge dette eksempel.

Kommissionen afviser ligeledes de forsvarsskrifter for slaveriet, der hævder, at de europæiske slavehandlere blot redder afrikanerne fra en endnu værre skæbne som krigsfanger med udsigt til uundgåelig dødsstraf. Kommissionen henholder sig i stedet til nyere øjenvidneberetninger; man tænker umiddelbart på Isert og Schmidt.

Endvidere anfører kommissionen, at det er dokumenteret, at slavehandlerne optræder med ”Grausamkeiten und Ungererechtigkeiten” samt, at europæerne indirekte har et ansvar herfor.<sup>363</sup> At slaveri altid har forekommet i Afrika, både blandt stammeledere og private, benægter kommissionen ikke, men det påpeges, at dette slaveri er langt mildere end slaveriet i Amerika. Et andet forhold europæerne indirekte er skyld i, er de umenneskeligheder, der forekommer blandt afrikanerne, for at skaffe slaver at sælge til europæerne. Det er ifølge kommissionen ikke

---

<sup>362</sup> Gøbel 2008, s. 110

<sup>363</sup> Negerhandelskommissionens betænkning af 28. december 1791, i Erik Gøbel: *Det danske slavehandelsforbud 1792 – Studier og kilder til forhistorien, forordningen og følgerne*, Odense 2008, s. 179f

unormalt, at landsbyer stikkes i brand, hvorpå de flygtende indbyggere tages til fange og sælges til europæiske slavehandlere.

I et afsnit omhandlende det forhold, at afrikanerne bekriger hinanden, kun for at tage krigsfanger og sælge disse til europæerne som slaver, viser kommissionen, at den skelner mellem mere eller mindre kultiverede afrikanske nationer. Det anføres, at tendensen til at føre krige på ovennævnte grundlag ”oft selbst bei gesitteten Nationen gebräuchlich war”.<sup>364</sup> Altså at afrikanske nationer, som den dannede europæer måske ellers ville nære forhåbninger til, indlader sig i denne forkastelige form for krigsførelse. Det understreges dog, at flertallet af afrikanerne, der sælges som slaver, lider denne skæbne af mere uretfærdige årsager end krigsførelse; ikke mindst personer dømt for mere eller mindre opdigtede forbrydelser, eksempelvis hekseri.

Det fastslås efterfølgende, at der ikke hersker tvivl om, at mødet med europæerne har haft de dårligste konsekvenser for den afrikanske befolkning, der har tillagt sig nye behov og luksusvaner. Europæerne har lært afrikanerne at købe varer til tilfredsstillelse af disse behov for tilfangetagne medmennesker, ligesom afrikanerne har lært sig at anvende europæiske våben for mere effektivt at kunne føre slavekrige mod hinanden. Samtidig har europæerne forsømt at bibringe afrikanerne kundskaber, som utvivlsomt kunne have hjulpet disse ”sicherlich nicht unfähigen Völkern” til at opnå en vis grad af civilisering.<sup>365</sup> Man bemærker her, at kommissionen i kraft af sin tro på muligheden for at bibringe afrikanerne civilisation, nærer en tro på visse åndsevner hos afrikanerne, som eksempelvis Høst eller West næppe ville have tilkendt dem. Endvidere beklager forestillingen, at europæerne ikke har lært afrikanerne at dyrke deres fra naturens hånd så frugtbare land og derigennem opbygge en handel til afløsning for den samfundsødelæggende menneskehandel. Det er karakteristisk, at europæeren altså skal oplære afrikanerne i at dyrke deres jord. Afrikanerne skal formes efter europæisk billede. Man tænker tilsyneladende ikke over, at afrikanerne jo sådan set havde overlevet udmærket indtil da uden europæiske dyrkningsmetoder.

Disse forhold efterlader ifølge kommissionen ingen tvivl om, at slavehandelen er moralsk forkastelig ikke mindst fordi europæerne kritikløst køber slaver uden at bekymre sig om, under hvilke omstændigheder disse slaver er tilvejebragt. Ligeledes må det forventes, at de afrikanske nationer vil få positivt udbytte af slavehandelens ophævelse. Kommissionens delkonklusion er her, at det er ubestrideligt, at europæerne er skyld i slavehandelens forbrydelser; at denne handel må stoppes med grundlæg-

---

<sup>364</sup> Sst., s. 181. ”Gesitteten” er her oversat til ”kultiverede”. ”Dannede” eller ”civiliserede” kan også anvendes, men jeg har valgt disse fra, da det er min forestilling, at kommissionens medlemmer som udgangspunkt hverken har fundet afrikanerne dannede eller civiliserede. Senere i forestillingen anvendes udtrykket ”Civilisirung” om noget man har nægtet afrikanerne, hvorfor dispositionen i forhold til udtrykket Gesitteten forekommer rimelig.

<sup>365</sup> Sst., s. 184

gende religiøse og moralske argumenter; og at ingen ydre omstændigheder kan forsvare slavehandelens beståen. Her ligger kommissionen på linje med Paludan og Isert samt naturligvis de britiske abolitionister.

Transporten af slaverne overgår ifølge forestillingen alt andet i umenneskelighed. Selv om man ser bort fra den ”verfeinerter Erziehung und Gewohntheit an gewisse Bedürfnisse und Bequemlichkeiten des Lebens”, som den europæiske debattør af slavehandelen kan være farvet af, nærer kommissionen ingen tvivl om, at den fysiske tilstand for de afrikanere, der transporteres over Atlanten ikke ses mere elendig andetsteds.<sup>366</sup> For at få plads til så mange slaver som muligt medbringes et absolut minimum af proviant, og slaverne må i stormfuldt vejr opholde sig i det stærkt ildelugtende lastrum lænket sammen med syge og døde flere dage i træk. De kummerlige forhold fører til, at mange af slaverne forsøger at sulte sig ihjel eller med vold forsøger at få mulighed for at springe i havet og drukne sig. Skibskaptajnerne tager så oprørende og velkendte forholdsregler herimod, at kommissionen ikke vil gå nærmere ind i en beskrivelse af dem. At disse forhold bidrager til skibskaptajnernes forråelse, næres der ingen tvivl om.

Herefter følger et interessant afsnit om de menneskelige forpligtelser til at behandle slaverne rimeligt uanset, at nogle vil hævde, at afrikanerne er europæerne underlegne hvad angår intellekt og formåen. Om end man måtte tage dette som forudsætning, skriver kommissionen, ”was man doch gewis noch nicht als erwiesen annehmen kan”, hvad der altså ganske vist stadigvæk ikke kan anses for at være bevist, retfærdiggør det stadig ikke den umenneskelige behandling af slaverne.<sup>367</sup> Hvad jeg finder særligt interessant i denne sammenhæng er, at kommissionen ikke klart tager afstand fra tanken om afrikanerne som underlegne, men blot anfører, at dette endnu ikke er bevist.

Den høje dødelighed blandt slaverne under transporten bemærkes ligeledes af kommissionen, der endvidere påpeger, at dette fænomen er ekstra kritisabelt, når man tager i betragtning, at slavehandlerne af indlysende økonomiske årsager kun indkøber de sundeste afrikanere på kysten i Guinea. En uunderbygget – og som moderne forskning har vist ukorrekt – påstand fremsat i forestillingen i denne forbindelse er, at forholdene for slaverne skulle være bedre på danske end på andre europæiske slaveskibe.<sup>368</sup>

Kommissionen mener ikke, at disse forhold behøver yderligere kommentering; de taler for sig selv, ligesom det er klart, at grænsen mellem slavetransporterne og egentligt mord er uklar. Hvis kommissionen skal anbefale, at slavehandelen afskaffes, kræves nøjere overvejelser omkring de økonomiske konsekvenser heraf. Da det er synet på afrikanerne som mennesker, der har interesse i denne sammenhæng, vil jeg ikke dvæ-

---

<sup>366</sup> Sst., s. 186

<sup>367</sup> Sst., s. 187

<sup>368</sup> Gøbel 2008, s. 60

le ved de økonomiske overvejelser – bortset fra det forhold, at det er tankevækkende, at se mennesker fremgå af handelsstatistikker sammen med tekstiler, kobbertøj og lignende.

Efter de økonomiske overvejelser – der konkluderer, at slavehandelen ikke er af betydning for statens økonomi – går kommissionen videre til at overveje mulighederne for afskaffelse af selve slaveriet. Dette erklæres at være endemålet, men samtidig at man indledningsvis må nøjes med at afskaffe slavehandelen som et skridt på vejen. Endvidere skal man bestræbe sig på at bibringe afrikanerne viden og opdragelse, der kan sikre at de vil kunne forvalte deres fremtidige frihed fornuftigt.<sup>369</sup> I lighed med tidligere skinner her et ønske om forbedring af afrikanerne igennem. Kommissionen anfører ligeledes, at den har set det som et af sine fornemste mål at fremkomme med forslag til, hvorledes slavebefolkningen i Dansk Vestindien, der bestandig var faldende, kan bringes til at oprettholde og i sidste ende forøge sig selv og dermed overflødiggøre indførelsen af nye slaver fra Afrika.

Den faldende slavebefolkning skyldtes i sagens natur en lav fødselsrate og en høj dødsrate, der var betinget af levestandarden for slaverne i Dansk Vestindien. Eksempelvis var det uigendriveligt, at kvindelige slaver ”wenn sie in ordentlicher ehelicher Verbindung leben” var meget frugtbare.<sup>370</sup> Man aner her kimen til planer om at rette op på slavernes, efter europæisk standard, uhensigtsmæssige ægteskabelige forbindelser. Så langt ligger kommissionen på bølgelængde med West. Mortaliteten kan nedbringes gennem blandt andet bedre syge- og børnepleje, der lader noget tilbage at ønske på øerne. Dette stemmer dårligt overens med Wests rørstrømske beretninger om plantageejernes godhed overfor syge slaver.

Kommissionen anfører endvidere, at slaveejerne overordnet betragter slaverne som redskaber; sågar er den afskyelige beregning gjort, om det bedst betaler sig at holde liv i sine slaver eller lade dem arbejde sig ihjel.<sup>371</sup> Det er meget muligt, at kommissionen har denne oplysning fra den første af Paludans to artikler fra 1790. At konsekvenserne af sådanne beregninger nærmest forhindrer en reproduktion af slavebefolkningen finder kommissionen åbenlyst. Endvidere har efterspørgselen på mandlige slaver, der kunne udføre mere fysisk krævende arbejde end kvindelige, været størst og ført til en skævvridning af kønsfordelingen blandt slaverne. Dette bidrager også til den lave fertilitet, ligesom der henvises til de generelle levestandarder for slaverne. Efter kommissionens overbevisning er det ikke befordrende for indgåelse af faste forhold slaverne imellem, at disse konstant lever med frygten for at blive solgt til en anden plantage eller en anden ø, og at de dagligt ser hinandens elendighed. Som eksempel nævnes, at et seksårigt slavebarn blev skilt fra sin mor.

---

<sup>369</sup> Negerhandelskommissionen 1791, s. 198

<sup>370</sup> Sst., s. 199

<sup>371</sup> Sst., s. 202

Meget interessant i denne sammenhæng anfører kommissionen, at:

”Plantagen-Eigenthümer oder Aufseher, Meisterknechte und Bewohner der Städte sind so gewohnt die Neger als tief unter ihnen stehende Wesen zu betachten ... daß sie sich in jeder Rücksicht alles erlauben zu können glauben.”<sup>372</sup>

Det siges altså direkte, at det er fast indgroet i den hvide befolkning i Dansk Vestindien, at se afrikanere og afrikanske slaver som underlegne skabninger, over for hvilke man kan tillade sig hvad som helst. Her identificerer kommissionen altså et tydeligt racistisk træk ved datidens vestindiske samfund.

Herpå behandler forestillingen de hårde betingelser, der eksisterer for gravide slaver og for spædbørn, der må bringes med i marken under arbejdet og det meste af tiden er adskilt fra deres mor. En slags ”barselsorlov” i forbindelse med fødsler kom ikke på tale for slaverne. Kommission finder, at det er meget naturligt, at disse forhold har en ganske forærvende indflydelse på børnene; ofte for hele livet. Det meget betragtelige antal husslaver – der nævnes op til halvtreds i en husholdning – anføres også som kilde til den lave fødselsrate, da husslaverne traditionelt ikke er i faste parforhold. At halvtreds husslaver umiddelbart også vidner om vanvittigt ødsel husførelse, kommer kommissionen ikke nærmere ind på.

Forestillingen anfører herefter, at der kendes mange eksempler på slavebefolkninger, der opretholder sig selv, eller ligefrem vokser, fra både Britisk og Fransk Vestindien. Dette bringer kommissionen til den konklusion, at hvis man sørger for at bedre slavernes forhold i Dansk Vestindien, vil det være realistisk og tilrådeligt at afskaffe slavehandelen efter en overgangsperiode på ti år.<sup>373</sup> Derpå følger en længere gennemgang af behovet for indkøb af nye slaver, og de økonomiske nødvendigheder, der knytter sig hertil, blandt andet statslige lån til indkøb af slaver, eksporttilladelse på sukker og fri import af slaver i modsætning til den hidtil monopoliserede handel. Endvidere finder kommissionen, at lovgivning næppe er vejen frem for at bedre slavernes kår på plantagerne, da det vil være uhyre vanskeligt at håndhæve sådanne love. Derimod skal slaveejerne opmuntres til at behandle slaverne bedre og overbevises om det fornuftige i regeringens politik. Dette står i skarp kontrast til West, der hævder at det er slaverne, der ikke vil lade europæerne forbedre deres forhold. Kommissionen påpeger også slaveejernes frygt for oprør blandt slaverne, der bibringer en skepsis for alle forbedringer af slavernes vilkår og uddannelse. Slavesamfundet i Dansk Vestindien byggede altså på racistisk undertrykkelse. For at fastholde magtstrukturen i samfundet, blev slaverne i særdeleshed – de frikulørte nævnes ikke i forestillingen – næg-

---

<sup>372</sup> Sst., s. 206

<sup>373</sup> Sst., s. 212

tet adgang til oplysning og andre goder, som tilkom europæerne. Dette forhold kritiseres af kommissionen, der finder det naturligt, at undertrykte mennesker er oprørske. Derfor vil forbedrede forhold mindske risikoen for oprør blandt slaverne. I denne forbindelse kommer kommissionen – muligvis utilsigtet – til at skelne mellem mennesker og afrikanere. Efter at have anført, at det er en naturlov, at jo mere mennesker undertrykkes, jo mere oprørske bliver de, anfører kommissionen, at denne naturlov ”...völlig auch auf die Neger anwenden lasse...”.<sup>374</sup> Deri ligger implicit, at afrikanerne ikke umiddelbart er omfattet af kategorien mennesker. Hvorvidt kommissionsmedlemmerne var af den opfattelse, at afrikanere ikke var mennesker, kan jeg naturligvis ikke sige med sikkerhed, men hele den humanistiske ånd der hviler over forestillingen indikerer, at det næppe har været tilfældet. Men det siger noget om tidens samfund, at det var åbenbart nødvendigt for regeringen at understrege, at naturloven om den menneskelige oprørskhed også gjaldt afrikanere. Det virker som om, at man overfor tilhængere af slavehandelen har villet understrege, at afrikanerne *var* mennesker som europæerne. Forestillingen bekræfter kort efter yderligere den antagelse, at kommissionsmedlemmerne var ganske humant indstillede, idet det understreges, at afrikanere som alle andre mennesker er tilbøjelige til at gøre oprør under de givne omstændigheder.

Men på ny viser kommissionen, at der er forskel på sort og hvid, idet den skriver, at ”eine Behandlung nach den Grundsätzen den Weissen” klart vil være at foretrække frem for anvendelse af vold til at skabe sikkerhed mod oprør. Det er altså de hvides tankesæt, der skal præge afrikanerne; det er de sande, hvide værdier; europæernes og ikke afrikanernes, der skal danne grundlag for fred og vækst i kolonierne. Gennem love, der ikke griber ind i slaveejernes ejendomsret, anbefaler kommissionen at bedre slavernes stilling i Dansk Vestindien, og dermed anlægges en mere realpolitisk end idealistisk linje. Nok skulle de afrikanske slaver have det mindre dårligt; men de skulle fortsat være ejet af andre mennesker, der havde tilnærmelsesvis uindskrænket magt over deres liv og død.

Som anført anså kommissionen det for at være uhyre vigtigt, at komme med forslag til, hvorledes slavebefolkningen kunne bringes til at reproducere sig selv. Blandt andet ville man sætte ind på det sædelige område, hvorfor man fremkom med en række forslag til, hvordan denne ”moralischen Verbesserung der Neger” kunne sikres.<sup>375</sup> Undervisning i den kristne tro, måtte være vejen frem, mente kommissionen. Dette skulle foregå i distrikter, hvortil man knyttede en præst eller lærer. I denne forbindelse nævnes brødrementigheds missionsarbejde på øerne, der har givet gode resultater, og endda modbevist den fremherskende opfattelse om, at slaverne skal holdes skarpt adskilt fra europæerne. Brødrementigheds medlemmer har nemlig ikke haft sammenstød med de sla-

---

<sup>374</sup> Sst., s. 226

<sup>375</sup> Sst., s. 228

ver, der arbejder på missionsstationen eller kommer der til gudstjeneste. Sågar anfører kommissionen, at menighedens arbejde formentlig havde båret endnu større frugt, hvis ikke europæernes dårlige eksempler havde haft den modsatte effekt. Man fornemmer hos kommissionen en vis afstandtagen fra livsformerne i Dansk Vestindien samt et ønske om at komme det stærkt opdelte vestindiske samfund til livs.<sup>376</sup> Det er kommissionens anbefaling, at slavebørn i fremtiden, samt de nulevende, der endnu ikke er fyldt seks år, døbes og undervises i kristendoms lære.

Kommissionen gør meget ud af sine forslag til sikring af ”ordentlige” ægteskabelige forbindelser mellem slaverne. Som anført ansås denne mangel for at være den største hindring for slavebefolkningens opretholdelse. Kommissionen vil naturligvis foretrække, at slaverne indgår kristne ægteskaber, men for de ikke-kristnes vedkommende, stiller man sig tilfreds med en slags ægteskabskontrakt, der dog skal kunne ophæves, hvis det ønskes af den ene eller begge parter. Det skal påhvile slaveejerne at sikre, at ingen slaver lever i et parforhold uden at være gift eller have indgået ægteskabskontrakt. Samtidig skal det gøres ulovligt for slaveejerne at skille slaveægteskaber på samme plantage ved salg af den ene part til en anden ejer.

Børn af slaver må ligeledes ikke skilles fra deres forældre. Forestillingen understreger bemærkelsesværdigt nok, at forældrefølelsen efter al erfaring ikke er fremmed for slaverne, hvorfor man må antage, at slaverne ikke ønsker at sætte børn i verden, når de har en begrundet frygt for, at disse kan blive taget fra dem i løbet af deres barndomsår. Kommissionen finder det altså nødvendigt at understrege forekomsten af disse helt naturlige menneskelige følelser hos afrikanerne, der som tidligere anført var velkendte i samtiden. Aldersgrænsen for børns adskillelse fra deres forældre foreslår kommissionen meget forsigtigt til seks år – men gerne højere, hvis de lokale forhold tillader det. Kommissionen forsøger her tydeligvis at balancere mellem deres humanistiske idealer og slaveejernes ejendomsretlige følelser, og det noteres da også, at gennemførelsen af mange af forslagene i sidste ende beror på slaveejernes velvilje.<sup>377</sup> Bemærkningerne om forældrefølelse og overvejelser om hvorvidt afrikanerne er mennesker eller ej, understreger efter min vurdering, at kommissionen har vurderet, at der var behov for at imødegå mange forestillinger om afrikanere og afrikanske slaver. Andre steder har kommissionen netop undladt at nævne forskellige forhold, som den anså for at være almindeligt kendt. Så når kommissionen understreger ovennævnte punkter, må det være fordi, den har anset det for nødvendigt.

Herefter følger en række bemærkninger om, at kommissionen finder det naturligt at indgå et samarbejde med kommissionen til udarbejdelse af en ny ”Negerlov”, der blev nedsat i 1783. De reglementer der anvendtes for slaverne i Dansk Vestindien var fra henholdsvis 1733 og 1755 og

---

<sup>376</sup> Sst., s. 231

<sup>377</sup> Sst., s. 236

ansås for forældede.<sup>378</sup> Denne sidstnævnte kommission fremkom med flere lovforslag, som aldrig blev realiserede, hvilket skyldtes hensynet til produktionsformen i kolonien – man så intet alternativ til slaveriet.<sup>379</sup> Men de to kommissioner skulle nu samarbejde om at nå målet om slave-riets fuldstændige afskaffelse.

En længere undersøgelse af rentabiliteten af nyindkøbte slaver følger herefter. Delkonklusionen er her, at slaver født og opvokset i Dansk Vestindien er mere rentable end nyindkøbte slaver fra Afrika. Jeg vil ikke gå i dybden hermed men blot bemærke, at det i lighed med andre økonomiske beregninger om menneskehandel, på baggrund af de handledes hudfarve, naturligvis vidner om et grundlæggende racistisk syn på disse mennesker. Så snart et menneske er blevet handlet som en vare på grund af sin hudfarve, benægtes det jo at dette menneske, afrikaneren, kan leve side om side med europæere. Men samtidig må man ikke glemme, at slavehandelskommissionens mål var at ophæve slaveriet. Den ønskede at gøre op med de institutioner, der holdt afrikanerne fastlåst i den racistiske menneskehandel. At andre former for racisme og diskrimination sidenhen både skulle bestå og opstå, kunne kommissionen reelt ikke forudsige – men den kunne måske have sine anelser. Det var jo velkendt at frikulørte borgerofficerer skulle opholde sig adskilt fra europæere for eksempel ved sammenkomster hos generalguvernøren.

Herefter når kommissionen frem til sin konklusion. Slavehandelen er grusom og uretfærdig, og den har kun ringe betydning for dansk handel. Derfor bør den afskaffes; dog først efter en overgangsperiode på ti år.<sup>380</sup> Som et yderligere argument anføres det, at et stop for indførsel af nye slaver formentlig vil skabe større sikkerhed for de hvide på øerne – erfaringen var nemlig, at nytilkomne slaver var mere tilbøjelige til at være oprørske. Kommissionen antager endvidere, at ophævelsen af slavehandelen vil bidrage til, at spændingerne mellem sorte og hvide i Dansk Vestindien bliver mindre. Det understreges endvidere, at al slavehandel under dansk flag må forbydes i ”das allgemeine Jinteresse der Menschheit”.<sup>381</sup> Dette leder kommissionen videre til praktiske overvejelser omkring handelens ophævelse, herunder hvad der skal ske med de danske besiddelser på kysten i Guinea og hvorledes kontrakterne med aktuelle forhandlere kan opsiges. Og ikke mindst undlader kommission ikke at pirre kongens forfængelighed, idet det bemærkes, at Hans Majestæt vil kunne foregå med et eksempel, der vil indhøste ham ære og berømmelse blandt andre nationer.

Kommissionen var altså enig med West i hans tanker om behovet for mission blandt afrikanerne i Dansk Vestindien samt for indførelse af

---

<sup>378</sup> Bro-Jørgensen 1967, s. 227ff; Vibæk 1966, s. 146ff; Hornby 1980, ss. 89f og 171f; Gøbel 2008, s. 136

<sup>379</sup> Nielsen 2001, s. 98

<sup>380</sup> Negerhandelskommissionen 1791, s. 241f

<sup>381</sup> Sst., s. 244



ægteskabelige forbindelser efter dansk standard. Men samtidig lå man også på linje med Isert i dennes kritik af slavehandelen og af europæernes fordærvende indflydelse i Afrika. Endvidere skete der en interessant udvikling i forhold til kommissionen til udarbejdelse af en ny ”negerlov” af 1783. Denne kommission havde ingen intentioner om at pille ved selve slaveriet; det skulle fortsat bestå. I 1791 erklærede slavehandelskommissionen imidlertid i forestillingen, at endemålet var afskaffelse af selve slaveriet.<sup>382</sup>

Den kongelige resolution af 24. februar 1792 indleder med at konstatere, at slavehandelen skal afskaffes efter en overgangsperiode på ti år; altså i 1803. Det gøres klart, hvilken myndighed – nemlig Generaltoldkammeret – der behandler sagen, ligesom det bekendtgøres, at der vil blive ydet statslige lån til slaveindkøb i overgangsperioden. En hjælpeplan som udgangspunkt for lånene udarbejdes af myndighederne i Dansk Vestindien.<sup>383</sup> Endvidere anføres lånebetingelserne samt hvilken myndighed, der administrerer lånene. Herpå følger meddelelse om ændrede bestemmelser i beskattningen af slaverne, der har til hensigt at øge antallet af kvindelige slaver samt at nedbringe antallet af husslaver generelt.<sup>384</sup> Regeringen i København lod sig således ikke påvirke af en skrivelse fra de vestindiske myndigheder fra 1787, hvori det blandt andet lød, at slavehandelen måtte opretholdes af hensyn til økonomien, idet ”[stater] kender ingen vigtigere lov end at søge at blive rigere end ens nabo”.<sup>385</sup> Her havde man altså sort på vidt, at kolonistyret satte økonomien over humanistiske hensyn. Dette bekræfter også, at det fortrinsvis – og logisk nok – var i kolonierne, man fandt de mest standhaftige forsvarere for slavehandelen.

Herefter fastslår resolutionen, at der – som anbefalet i forestillingen – skal tages hånd om ”ordentlige Egteskabs-Forbindelser blant Neger-Slaverne, Børnenes Opdragelse, samt Ungdommens og alle Negeres Underviisning i den christelige Religion”.<sup>386</sup> Dette indebærer, at afrikanerne, kristne eller ej, skal indgå en ægteskabspagt, som kun kan ophæves ved myndighedernes mellemkomst. Slaveejerne må hverken ved salg eller andet splitte ægtefolk, og børn må først fjernes fra deres forældre, når de er seks år gamle. Medmindre moderen modsætter sig, skal alle nulevende slavebørn under seks år samt alle ufødte undervises i kristendom og døbes. Alle voksne slaver skal ligeledes inddeles i menigheder og undervises i kristendom af en præst, som vandrer fra plantage til plantage og besørger sit hverv. Denne præst er ligeledes forpligtet til at holde folketal og forestå bryllupper samt de ovenfor nævnte ægteskabspagter for ikke-kristne. Endelig har han indberetningspligt overfor ejeren, hvis slaverne

---

<sup>382</sup> Nielsen 2001, s. 97; Negerhandelskommissionen 1791, s. 197

<sup>383</sup> Kongelig resolution af 24. februar 1792, i Erik Gøbel: *Det danske slavehandelsforbud 1792 – Studier og kilder til forhistorien, forordningen og følgerne*, Odense 2008, s. 268f

<sup>384</sup> Sst., s. 272f

<sup>385</sup> Hornby 1980, s. 165

<sup>386</sup> Kongelig resolution af 24. februar 1792, s. 273

ikke følger deres nye pligter. Disse præster bør findes blandt brødre-  
nigheden på øerne.<sup>387</sup> Kronen bekoster deres ansættelse mod forsikring  
om, at slavejerne ikke lægger dem hindringer i vejen for undervisningen.  
Dette forhold vidner om en vis mistillid til slavejernes samarbejdsvilje i  
forhold til spørgsmålet om de i statens øjne bedre forhold for slaverne.

At udarbejde et udkast til en ny ”negerlov” bliver pålagt slavehan-  
delskommissionen. Det forbydes endvidere at udføre slaver fra Dansk  
Vestindien, medmindre det er som konsekvens af domsafsigelse.<sup>388</sup>

Den kongelige resolution gav altså startskuddet til et kolonialistisk  
projekt i Dansk Vestindien; de afrikanske slaver skulle oplæres i kristen-  
dom, de skulle formes efter dansk, kristent billede. Således så man altså  
det danske og det kristne som mere efterstræbelsesværdigt end det afri-  
kanske.

Green-Pedersen har skrevet om slavehandelsforbuddet – der jo ud-  
stedtes på grundlag af resolutionen – at det mere ligner ”et politisk-  
økonomisk programskrift for dansk kolonialisme end en menneskeret-  
tighedserklæring”.<sup>389</sup> Gøbel kalder det for et reformprogram eller en civi-  
lisationisk plan for Dansk Vestindien.<sup>390</sup> Efter min mening kunne Gøbel  
udmærket have lagt sig mere på linje med Green-Pedersen. Der var tale  
om et kolonialistisk projekt og ligeledes, mener jeg, et racistisk projekt.  
De afrikanske slaver skulle omformes efter nordeuropæiske idealer fordi  
de var anderledes og ikke på tilfredsstillende vis kunne optage deres  
plads i det danske koloniale system.

## Konklusion

Det har været målet med denne fremstilling at undersøge det danske syn  
på Afrikas befolkning syd for Sahara samt på indbyggere af afrikansk  
herkomst i Dansk Vestindien i tiden umiddelbart omkring det danske  
slavehandelsforbud i 1792. Hvordan kan dette eller disse menneskesyn  
karakteriseres, og var der elementer af racisme i det? Hvordan placerede  
det sig i forhold til det britiske syn på den samme gruppe mennesker?

Som det er blevet vist, var der ikke tale om et ensartet dansk syn på  
afrikanere i perioden. Det er heller ikke muligt at tale om et entydigt raci-  
stisk menneskesyn, men at racismen mere var reglen end undtagelsen, er  
der ikke tvivl om; således er jeg altså enig i Sebros konstatering fra 2005..  
Jeg vil altså betragte flertallet af de analyserede kilder som racistiske. I  
den offentlige debat stod i den ene ende af skalaen Hans West med et  
både biologisk og kulturelt racistisk syn på afrikanerne samt overbevis-  
ningen om, at de aldrig kunne blive europæernes ligemænd. Georg Høst

---

<sup>387</sup> Sst., s. 274

<sup>388</sup> Sst., s. 275

<sup>389</sup> Green-Pedersen, Sv. E.: Den danske negerslavehandels historie 1733-1807, i *Från  
medeltid till välfärdssambälle*, Uppsala 1976, s. 359

<sup>390</sup> Gøbel 2008, s. 139

og Johan Christian Schmidt var ikke så ekstreme i deres synspunkter og udtrykte ikke samme foragt for afrikanere som Hans West. Men de forsvarede alligevel åbent et racistisk samfund, hvor adskillelse på grund af hudfarve var normen. For eksempel så Høst strenge straffe som en nødvendighed for, at afrikanere skulle opretholde den højest mulige agtelse for europæere og Schmidt mente, at frikulørte i offentlige embeder nødvendigvis skulle mærke, at der var forskel på sort og hvid.

I den anden ende af skalaen tog Peder Paludan sammen med Paul Isert klart afstand fra slavehandelen og kritiserede europæerne for deres fremfærd i Afrika. Selv om de var de mest radikale i deres samtid og betegnede afrikanerne både som brødre og medmennesker, kunne de dog ikke frigøre sig fra deres europæiske subjektivitet, og særligt Paludan så kristning af afrikanerne som vejen frem.

Isert, der havde forståelse for de forskellige afrikanske statsdannelser, var ligeledes undtagelsen der bekræfter regelen om, at de fleste danskere formentlig så Afrikas befolkning som en stor homogen gruppe.

Det er vigtigt at understrege, at det er vanskeligt at sige noget sikkert om, hvad den almindelige dansker gjorde sig af tanker om afrikanere – hvis den almindelige dansker i det hele taget gjorde sig sådanne tanker. Debatlitteraturen, der er blevet analyseret her, er fortrinsvis blevet læst af den danske kulturelle og politiske elite. Det er altså først og fremmest deres syn på afrikanere, som det har været muligt at karakterisere her.

Kommissionen, der i store træk fulgte synspunkterne i Schimmelmans pro memoria, erklærede i sin forestilling, at endemålet var at afskaffe slaveriet, og den tog ligeledes kraftigt afstand fra meget af det, der foregik i slavesamfundet i Dansk Vestindien og på Guldkysten i Afrika. Det var ligeledes karakteristisk for forestillingen, at den skelnede mellem forskellige i afrikanske nationer, og således ikke skar Afrikas befolkning over en kam, som det ellers var tilfældet med de fleste af debattørerne. Men trods disse humanistiske synspunkter, var der også elementer af racisme i forestillingen og resolutionen, idet man fandt det nødvendigt at gøre en indsats ”zur moralischen Verbesserung der Neger”. Afrikanernes moral skulle forbedres og formes efter dansk-kristent forbillede og indgå ægteskaber efter europæisk model; og her lagde den danske regering sig på linje med både tilhængere og modstandere af slaveri og slavehandel, men man tænker særligt på Granville Sharp, der også mente, at afrikanerne var i stand til at tilegne sig den europæiske civilisation. Den oplyste danske enevældes forbedringstanke gjaldt således også de afrikanske slaver. Den danske regering bidrog med udtryk som ”de hvides grundsætninger” til den dikotomiske tankegang, og resolutionen – og dermed indirekte forestillingen – kan udmærket betragtes som et kolonialistisk projekt, der stræbte efter at skabe ”fordanskede” afrikanere i Dansk Vestindien.

Sammenligner man debatlitteraturen og regeringsdokumenterne kan man identificere klare forskelle. Særligt West, Paludan og Isert anvendte

sig af et ganske følelsesladet sprog og var mere eller mindre ekstreme i deres synspunkter, hvad enten disse gik i den ene eller den anden retning. Høst og Schmidt var noget mere afdæmpede end de første tre herrer, men de gik heller ikke af vejen for at bedømme eksempelvis afrikanernes personlige egenskaber. Derimod holdt regeringen sig mere nøgtern i sin sprogbrug. Man var mere tilbageholdende med at vurdere afrikanernes karaktertræk udover det, man mente havde relevans i forbindelse med planerne om ”ordentlige” ægteskabsforbindelser slaverne imellem.

Det danske syn på afrikanere har mange lighedstræk med det britiske. I begge lande – og givetvis i begge landes kolonier i Vestindien – fandt man synspunkter, der ligner hinanden. Storbritannien havde sin Long og Danmark havde sin West, og det bekræfter således, at det var i kolonierne, man fandt slaveriets og slavehandelens stærkeste støtter. I både Storbritannien og Danmark fandtes modstandere af slavehandelen, abolitionister, som til trods for deres afsky for slavehandelen alligevel havde racistiske tanker og ikke så selve kolonialismen og udnyttelsen af de amerikanske og afrikanske kontinenter som et moralsk problem eller satte spørgsmålstegn ved den påståede europæiske overlegenhed. De betragtede afrikanerne som underlegne, og så deres kristning som vejen til den højere civilisation. Eksempelvis mente jo Granville Sharp, at afrikanerne var i stand til at tilegne sig europæisk civilisation, og at det var europæernes pligt at bidrage dertil. For den danske regering var det vigtige at sikre, at afrikanerne forvandles til ”gode og nyttige” undersåtter, der på bedst mulige vis udfyldte deres plads i samfundslegemet. Med tanke på oplysningsfilosoffernes generelt racistiske syn på afrikanere, synes det altså rimeligt at konkludere, at Danmark sammen med Storbritannien skrev sig ind i et større europæisk billede.

Generelt kan det siges om perioden, at ”det europæiske” var den målestok alt fremmedartet blev holdt op imod og målt efter, og således bidrog kilderne mere eller mindre bevidst til opretholdelsen af forestillingen om europæisk overlegenhed. De påståede forskelle mellem europæere og afrikanere forklaredes med både biologi og kultur, og resultatet af denne dikotomiske tankegang blev ofte et racistisk syn på afrikanere, der anvendtes i legitimeringen af slaveriet og ligeledes var grundlaget for forsøgene på at ”forbedre” afrikanernes moral.

For så vidt angår den danske forskning i emnet hidtil, er Sebro en af de få undtagelser, der bekræfter regelen om, at danske historikere ikke har beskæftiget sig meget med det danske syn på afrikanere i forbindelse med det koloniale møde. Jeg har forsøgt at bidrage til en øget bevidsthed om emnet ved at anvende postkolonialistisk metode i form af diskursanalyse på en række tekster. Ikke mindst har Knaps påstand om, at det kun var West, der betragtede afrikanere som underlegne, haft behov for at blive revideret. Generelt betragtede man ikke afrikanerne og deres kultur som ligeværdig med europæernes.

## Sporene frem til i dag

Det er historikerens opgave, at kaste lys over fortiden for at bidrage til forståelsen af nutiden. Historien må hele tiden granskes på ny; den må udbygges og revideres efterhånden som undersøgelser selv bliver historie og nye metoder udvikles. Jeg også bundet til min tid, og denne fremstilling viser blot, hvordan jeg tolker historien fra min plads i tid og rum.

Som det er fremgået ovenfor, ser man tydeligt ansatsen til 1800-tallets videnskabelige racisme i tiden omkring det danske slavehandelsforbud. Med tidens generelle syn på afrikanerne som underlegne, overraskede den videre udvikling desværre ikke. Og selv om den biologiske racisme gik på tilbagetog efter Anden Verdenskrig, så ser vi stadig i dag masser af eksempler på kulturel racisme. Vi oplever det hver eneste dag, når vi åbner en avis, ser fjernsyn eller læser indlæg på internettets debatsider. Samtidig lærer de fleste i skolen, at oplysningstiden var en europæisk glansperiode med humane og videnskabelige fremskridt af dimensioner – imens man glemmer bagsiden af medaljen; tankerne om den europæiske overlegenhed. DR2 viser udsendelser om det tidligere Dansk Vestindien under titlen *Vort tabte paradis*, og Tranquebar omtales som ”en rigtig dansk ”darling””.<sup>391</sup> At øerne i Vestindien absolut ikke var et paradis for de titusinder, der blev holdt i slaveri synes at blive overskygget af den romantiske forestilling om et blaffende Dannebrog over palmer og hvide sandstrande.

Efter min mening er det uheldigt, men desværre også tidstypisk, at danskerne ikke forholder sig kritisk og bevidst til landets fortid som kolonimagt. I mødet med ”det fremmede” – i dette tilfælde afrikanerne – opstod racistiske tanker, der siden førte til eksempelvis apartheidsystemet i Sydafrika. Også i dag står vi i et møde med noget ”fremmed”, som af mange danske politikere betragtes som underlegent. Retorikken fra slavehandelsdebatten og tanken om ”de hvides grundsætninger” genkender man kun alt for godt; eksempelvis her hos Martin Henriksen fra Dansk Folkeparti:

”de [den tredje verdens lande] kan kun få stabile forhold ved at overtage væsentlige kulturtræk fra den vestlige verden, dvs. frihed, demokratisering, ligestilling, oplysning, økonomiske reformer og begrænsning af befolkningstilvæksten”.<sup>392</sup>

Dikotomien lever desværre i bedste velgående. Med en større bevidsthed om hvilke konsekvenser denne tankegang kan få, ville racisme og xenofobi måske ikke have så gode vækstvilkår, som det er tilfældet i dag.

---

<sup>391</sup> <http://www.dr.dk/DR2/Temaaften/Udsendelser/lordag/2008/08/23125956.htm>.

Af DR har jeg fået oplyst, at *Vort tabte paradis* desværre ikke kan ses på DR's hjemmeside, da det er mere end seks måneder siden, udsendelsen blev vist.

<sup>392</sup> <http://www.martinhenriksen.dk/under/afsnittet/om/udlaendingepolitik>.

## Trykt materiale

Anonym: Beretning om det Danske Eiland St. Croix i Vestindien, fra Junii Maaned 1789 til Junii Maaned 1790, af Hr. Rector West i Christianstæd paa St. Croix, i *Kjøbenhavnske lærde Efterretninger*, nr. 42, 1791, s. 657-664

Forordning af 16. marts 1792 om negerhandelen, i Erik Gøbel: *Det danske slavehandelsforbud 1792 – Studier og kilder til forhistorien, forordningen og følgerne*, Odense 2008

Høst, Georg: *Efterretninger om Øen Sanct Thomas og dens Gouvernører, optegnede der paa Landet fra 1769 indtil 1776*, København 1791

Isert, Paul Erdmann: *Reise nach Guinea und den Caribäischen Inseln in Columbien, in Briefen an seine Freunde beschrieben*, København 1788

Kongelig resolution af 24. februar 1792, i Erik Gøbel: *Det danske slavehandelsforbud 1792 – Studier og kilder til forhistorien, forordningen og følgerne*, Odense 2008

*Kjøbenhavnske lærde Efterretninger*, nr. 41 og 42, København 1791

Negerhandelskommissionens betænkning af 28. december 1791, i Erik Gøbel: *Det danske slavehandelsforbud 1792 – Studier og kilder til forhistorien, forordningen og følgerne*, Odense 2008

Paludan, Peder: Brev til Damerne paa de vestindiske Øer, i *Bibliothek for det Smukke Køn*, bind 1, 2, 1784, s. 145-172

Paludan, Peder: Udsigter til Slavehandelens Ophævelse, i *Magazin for Lidende eller Underholdning, Raad og Trøst i Sorg*, bind 1, 1, 1790a, s. 151-169

Paludan, Peder: Om Slavehandelens Ophævelse, i *Magazin for Lidende eller Underholdning, Raad og Trøst i Sorg*, bind 1, 2, 1790b, s.171-177

Schimmelmann, Ernst: pro memoria af 16. juli 1791, i Erik Gøbel: *Det danske slavehandelsforbud 1792 – Studier og kilder til forhistorien, forordningen og følgerne*, Odense 2008

Schmidt, Johan Christian: Blandede Anmærkninger, samlede paa og over Ejlandet St. Kroix i Amerika, i *Samleren*, bind 2, København 1788, side 198-263 passim

West, Hans: Beretning om det danske Eiland St. Croix i Vestindien fra Juniimaaned 1789 til Juniimaanedes Udgang 1790, i *Iris*, bind 3, København 1791, s. 1-88

West, Hans: *Bidrag til Beskrivelse over Øen Ste Croix med en kort Udsigt over St. Thomas, St. Jean, Spanishtown og Crabeneiland*, København 1793

## Litteratur

Bro-Jørgensen, J. O.: Dansk Vestindien indtil 1755, i Johannes Brøndsted (red.): *Vore gamle tropekolonier*, bind 1, København (1952-53) 1967

Brown, Christopher Leslie: *Moral capital – the foundations of British Abolitionism*, Chapel Hill 2006

Dudley, E. og M. E. Novak (red.): *The Wild Man Within – An Image in Western Thought from the Renaissance to Romanticism*, Pittsburgh 1972

Curtin, Philip D.: *The Image of Africa*, London 1964

Curtin, Philip D.: *The rise and fall of the plantation complex*, Cambridge 1990

Davis, David Brion: *The Problem of Slavery in Western Culture*, Ithaca 1966

Davis, David Brion: *Inhuman Bondage – The Rise and Fall of Slavery in the New World*, New York 2006

Eze, Emmanuel Chukwudi (red.): *Race and the Enlightenment – a reader*, Malden Mass. 1997

Feldbæk, Ole: Den lange fred, i Olaf Olsen (red.): *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie*, bind 9, København 2003

Fredrickson, George M.: *Rasism – en historisk översikt*, Lund 2005

Glamann, Kristof: *Otto Thott's uforgribelige Tanker om Kommerciens Tilstand*, København 1966

Green-Pedersen, Sv. E.: Danmarks ophævelse af negerslavehandelen, i *Arkiv*, bind 3, København 1969, s. 19-37

Green-Pedersen, Sv. E.: Teologi og negerslaveri, i Johnny Leisner, Lorenz Rerup og Vagn Skovgaard-Petersen (red.), *Festskrift til Povl Bagge*, København 1972, s. 71-87

Green-Pedersen, Sv. E.: The History of the Danish Negro Slave Trade, 1733-1807 – An Interim Survey Relating in Particular to its Volume, Structure, Profitability and Abolition, i *Revue française d'histoire d'Outre-Mer*, bind 62, 1975, s. 196-220

Green-Pedersen, Sv. E.: Den danske negerslavehandels historie 1733-1807, i *Från medeltid till välfärdssambälle*, Uppsala 1976

Green-Pedersen, Sv. E.: The Economic Considerations behind the Danish Abolition of the Negro Slave Trade, i Henry A. Jeremy og Jan S. Hogendorn (red.), *The Uncommon Market. Essays in the Economic History of the Atlantic Slave Trade*, New York 1979, s. 399-418

Green-Pedersen, Sv. E.: Høst, Georg Hjersing, i *Danske Biografiske Leksikon*, bind 7, red. Sv. Cedergreen Bech, København 1981

Green-Pedersen, Sv. E.: Isert, Paul Erdmann, i *Danske Biografiske Leksikon*, bind 7, red. Sv. Cedergreen Bech, København 1981

Green-Pedersen, Sv. E.: Dansk-vestindisk slavehandel og dens ophævelse, i Ole Feldbæk og Niels Thomsen (red.), *Festskrift til Kristof Glamann*, Odense 1983, s. 51-70

Green-Pedersen, Sv. E.: West, Hans, i *Danske Biografiske Leksikon*, bind 15, red. Sv. Cedergreen Bech, København 1984

Gøbel, Erik: The Danish Edict of 16th March 1792 to Abolish the Slave Trade, i *Kruispunt*, bind 187, Brugge 2001, s. 244-261

Gøbel, Erik: *Det danske slavehandelsforbud 1792 – Studier og kilder til forhistorien, forordningen og følgerne*, Odense 2008

Hall, Neville A.T.: *Slave Society in the Danish West Indies: St. Thomas, St. John and St. Croix*, Mona, Jamaica 1992

Hornby, Ove: *Kolonierne i Vestindien*, København 1980

Jensen, Klaus Bruhn (red.): *Danske mediehistorie*, bind 1, København 1996

Jordan, Winthrop D.: *White over Black – American Attitudes Toward the Negro, 1550-1812*, Chapel Hill 1968

Justesen, Ole og Ole Feldbæk: *Kolonierne i Asien og Afrika*, København 1980



Jørgensen, Jesper Düring: Nyerup, Rasmus, i *Dansk Biografisk Leksikon*, bind 10, red. Sv. Cedergreen Bech, København 1982

Knap, Henning Højlund: Danskerne og slaveriet, i Peter Hoxcer Jensen (red.): *Dansk kolonihistorie – indføring og studier*, Århus 1983

Kornerup, Bjørn: Paludan, Peder, i *Dansk Biografisk Leksikon*, bind 11, red. Sv. Cedergreen Bech, København 1982

Morgan, Jennifer L.: Some Could Suckle over Their Shoulder: Male Travellers, Female Bodies, and the Gendering of Racial Ideology, 1500-1770, i *William and Mary Quarterly*, 3rd Series, vol. 54, no. 1, 1997, s. 167-192

Nielsen, Per (red.): *Fra slaveri til frihed*, København 2001

Nørregaard, Georg: Guldkysten, i *Vore gamle tropekolonier*, bind 8, red. Johannes Brøndsted, København (1952-53) 1968

Palmer, Colin: The Abolition of the Atlantic Slave Trade in Hemispheric Perspective, i George F. Tyson og Arnold R. Higfield (red.), *The Danish West Indian slave trade*, St. Croix 1994, s. 1-10

Sebro, Louise: Kreoliseringen af eurocaribierne i Dansk Vestindien – sociale relationer og selvpfattelse, i *Fortid og Nutid – tidsskrift for kulturhistorie og lokalhistorie*, hefte 2, juni 2005, s. 3-22

Simonsen, Gunvor: Nye og gamle perspektiver på dansk kolonihistorie, i *1066 – Tidsskrift for historie*, vol. 33, nr. 2, 2003, s. 3-13

Simonsen, Gunvor: En god sag med en dårlig smag, i *1066 – Tidsskrift for historie*, vol. 37, nr. 3, 2007, bagsiden

Sweet, James H.: The Iberian Roots of American Racist Thought, i *The William and Mary Quarterly*, 3<sup>rd</sup> ser., vol. 54, no. 1, 1997, s. 143-166

Thornton, John: *Africa and Africans in the making of the Atlantic World 1400-1800*, New York (1992)1998

Vibæk, Jens: Dansk Vestindien 1755-1848, i *Vore gamle tropekolonier*, bind 2, red. Johannes Brøndsted, København (1952-53) 1966

Walvin, James: *Questioning Slavery*, New York 1996